

3. ผลการวิจัย

ผลการวิจัย แบ่งออกเป็น 4 ตอน ตามวัตถุประสงค์ได้ดังต่อไปนี้

3.1 วิธีชีวิตและความเป็นอยู่ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโกเนื้อที่อยู่ในพื้นที่เหนือเขื่อนฯ

จากการตรวจสอบเอกสารในเรื่องวิถีชีวิตของชาวบ้านในพื้นที่เหนือเขื่อนฯ (ตำบลบ้านนา) พบว่า ประวัติดั้งเดิมของบ้านนา ก่อนการเป็นตำบลบ้านนานั้น เมื่อหลายร้อยปีมาแล้ว บ้านนายังไม่มีแผ่นดิน พื้นที่เป็นท้องน้ำหรือทะเลสาบ สาเหตุเพราะมีภูเขา 2 ลูก ซึ่งฝั่งตะวันตกเรียกว่า เขาแก้ว เพราะมีแก้ว (พลอย) มาก และเป็นฐานทัพไทยสมัยรบกับพม่าและเงี้ยว มีอ่างน้ำธรรมชาติอยู่บนยอดเขาให้ทหารไว้ใช้ดื่ม ส่วนภูเขาที่อยู่ทางทิศตะวันออก เรียกว่า เขาทัพ เป็นฐานทัพของพม่าและเงี้ยว มาตั้งรบกับไทย จึงเรียกภูเขาทั้งสองกันติดปากว่า คอยแก้ว (เขาแก้ว) และคอยดืบ (เขาดืบ) เนื่องจากภูเขาทั้งสองนี้อยู่ติดกัน ทำให้น้ำที่เกิดจากการตกของฝน ไหลมาตั้งแต่เทือกเขาผีปันน้ำ ซึ่งตั้งอยู่เหนือสุดของจังหวัดเชียงใหม่ ไหลมารวมกันที่ภูเขาทั้งสองลูกนี้ เพราะไม่มีทางไหลต่อไปได้ เมื่อน้ำมากก็ไหลล้นสันเขาที่ติดต่อกัน ไหลตกไปทางใต้ เรียกว่า น้ำตก น้ำทางเหนือเขามีมากเอ่อสูงขึ้น จนกลายเป็นทะเลสาบใหญ่ คู่อมาคินหินที่ภูเขาทั้งสองต่อกันได้ถูกน้ำกัดเซาะและพังลงมา เมื่อน้ำไหลได้สะดวก น้ำได้กัดเซาะจนลึกและกว้างใหญ่ขึ้น จนเกิดเป็นร่องน้ำใหญ่ น้ำทางเหนือสามารถไหลได้สะดวก เมื่อน้ำทางเหนือลดลงเรื่อย ๆ จึงเกิดเป็นแผ่นดินขึ้น น้ำที่ไหลมีขอบเขตเป็นลำธารใหญ่ จึงเรียกว่า แควปิงข้างแม่น้ำปิงข้าง

เมื่อน้ำแห้งจนกลายเป็นแผ่นดิน ประกอบกับพวกลาว ที่อาศัยหลังเมืองสร้อยเกิดขาดแคลนน้ำ ในฤดูแล้ง จึงสันนิษฐานว่า ชาวลาวได้อพยพลงมาจากภูเขา มาอยู่ริมแม่น้ำปิง เพราะมีหลักฐานยืนยันว่า บนภูเขาสูงนั้น ต้องมีผู้คนเคยอาศัย เพราะว่ามีวัดถึง 99 วัด ตั้งแต่หลังเมืองแก่สร้อยลงมาถึงบ้านวังคำ นาหนองแสง ดินแดง ขอบด้ง นาแสนน้อย นาแสนหลวง เมื่อชาวลาวอพยพลงมาอยู่ที่ลุ่มน้ำ จึงรวมกันเป็นหมู่บ้าน เป็นตำบลบ้านนา มีทั้งสิ้น 12 หมู่บ้าน ขึ้นอยู่กับอำเภอบ้านดง จังหวัดดาก ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 บ้านไค้ห้วย หมู่ที่ 2 บ้านเหนือห้วย หมู่ที่ 3 บ้านโค้งวัดหลวง สันดินแดง หมู่ที่ 4 บ้านท่าเคื่อ หมู่ที่ 5 บ้านท่าพิมาน หมู่ที่ 6 บ้านทุ่งจ๊ะเหนือ หมู่ที่ 7 บ้านโสมง หมู่ที่ 8 บ้านห้วย หมู่ที่ 9 บ้านห้วยโป่ง หมู่ที่ 10 บ้านอุบวบ อยู่ลำน้ำแม่ตั้น หมู่ที่ 11 บ้านนาไฮ เป็นชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยง และหมู่ที่ 12 บ้านหินลาด เป็นชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงเช่นกัน จนถึงปัจจุบัน ตำบลบ้านนามีพื้นที่การปกครองเหลือเพียง 5 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านอุบวบ หมู่ที่ 2 บ้านนาไฮ หมู่ที่ 3 บ้านหินลาด หมู่ที่ 4 บ้านโสมง และหมู่ที่ 5 บ้านสันป่าปวย ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยชาวบ้านจะเรียกหมู่บ้านของตนเองว่า หมู่ 1 หมู่ 2 หมู่ 3 หมู่ 4 และ หมู่ 5 ตามลำดับ

ชาวบ้านนา มีการติดต่อซื้อขายสินค้ากับชาวเชียงใหม่ ชาวลำพูน โดยใช้ไม้ไผ่ทำแพ บรรทุกเมี่ยง หอม กระเทียม น้ำมันหมู ส่งมาตามลำน้ำปิงมาขายในบ้านนา ชาวบ้านนานิยมใช้เรือกาบ บรรทุก

ของป่าลงมาขายที่อำเภอบ้านตาก เช่น พลู หนั้งสัตว์ เขาสัตว์ ครั้ง ส่วนซากลับจะซื้อเครื่องอุปโภค บริโภคกลับ ได้แก่เกลือ น้ำปลา กะปิ เสื้อผ้า เป็นต้น

สำหรับวิถีชีวิตของชาวบ้านนั้น จะอยู่กันอย่างเรียบง่าย พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ในระบบเครือญาติที่มีความเอื้อเพื่อและไมตรีต่อกัน ในฤดูทำนา ชาวบ้านจะไปช่วยแรงร่วมกันจนกว่าจะเสร็จทุกนา โดยชาวบ้านจะมีความผูกพันร่วมกันข้าวท้องนาเดียวกันทุกคน จึงพึ่งพาอาศัยกันอย่างพี่น้อง ฉันทัญติมิตร มีการแลกเปลี่ยนสินค้า เช่น มีมะพร้าวไปแลกข้าว หาลามาได้นำมาแลกพริกและเกลือ เมื่อสัตว์เลี้ยงตายที่ไม่ได้เกิดจากการติดเชื้อหรือโรคระบาดในบางครั้งก็นำมาแจกจ่ายกัน ด้านการจัดการน้ำที่จะเอาเข้าไปใช้ในพื้นที่นา จะมีการร่วมประชุม โดยติกะโละ (ติกระ) และส่วนใหญ่จะเคารพเชื่อฟังผู้นำ คือ ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือมาก ส่วนเจ้าอาวาสวัดในตำบลบ้านนา ชาวบ้านต่างนับถือเลื่อมใส ชาวบ้านจะมีวิถีชีวิตอยู่อย่างเรียบง่ายแบบชนบททั่วไป โดยมีชีวิตและวิถีพึ่งพาธรรมชาติซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์

ชาวบ้านมีชีวิตร่วมกันอย่างรักใคร่กลมเกลียว ไม่มีโจรผู้ร้าย ชาวบ้านนาจะเลี้ยงโค-กระบือ เอาไว้ใช้ไถนา ไม่ฆ่าโคกระบือเป็นอาหาร เมื่อเสร็จฤดูทำนา ชาวบ้านจะปล่อยโค ปล่อยกระบือเข้าไปหากินในป่า ไม่ต้องตามเลี้ยง ถึงเวลาเก็บเกี่ยวโคกระบือจะกลับมาเอง วิถีชีวิตของชาวบ้านนา จะให้ความช่วยเหลือกันและกันเป็นอย่างดี เมื่อมีเทศกาลจะช่วยกันโดยไม่ต้องจ้างแรงงาน ข้าวปลาอาหารไม่ต้องซื้อ เพราะชาวบ้านจะไปหาเองหรือปลูกข้าวไว้กินเอง อาชีพส่วนใหญ่เป็นอาชีพเกษตรกรรม ทุกหลังคาเรือนจะมีที่ทำนาเพราะสภาพพื้นที่ส่วนมากเหมาะแก่การทำนา ส่วนการทำไร่ จะมีไร่ย่อย ไร่ยาสูบ ปลูกฝ้ายและปลูกมะม่วง เป็นต้น ผู้คนส่วนใหญ่จะผูกพันกับธรรมชาติ แม่น้ำ พืชผัก อาหารปลูกกินกันเองภายในครัวเรือน คนที่มีรายได้น้อยมักจะมีอาชีพรับจ้าง เช่น คายหญ้า ทำสวน ชาวบ้านที่ไม่มีที่ทำมาหากินจะถางป่าเพื่อบุกเบิกที่ดินใช้ทำนาประมาณ 3-4 ไร่ ในหนึ่งปีเรียกว่า เบิกนา ปีต่อ ๆ ไป จะเบิกนาเพิ่มขึ้นจนได้พื้นที่นามากพอเพียงแก่การเพาะปลูกเพื่อบริโภค เมื่อได้ผลผลิตจะนำมาขาย เมื่อถึงฤดูฝนจะมีเห็ดหลายชนิด เช่น เห็ดโคน เห็ดดอบ เห็ดไข่ห่าน เห็ดไข่เหือง และเห็ดครวก ชาวบ้านจะเก็บมาทำอาหารโดยไม่ต้องซื้อ หน่อไม้ทำได้เองจากในป่า ถ้าได้จำนวนมากจะนำมาดองไว้กินตลอดทั้งปี อาชีพทำนานั้น พื้นที่ทำนาในตำบลบ้านนากว้างขวางมากประมาณการได้ 3,000 ไร่ ทั้งตำบลนอกนั้นยังมีเลี้ยงหมู ไก่ ไข่เป็นอาหารหรือทำพิธีกรรมทางความเชื่อ และยังมีการเลี้ยงช้าง ม้า ไข่เพื่อใช้งานอื่น ๆ อาชีพรับราชการ เช่น ครู และตำรวจเป็นอาชีพที่มีน้อยมาก แต่ชาวบ้านจะให้ความเคารพนับถือ แม้ว่าเงินเดือนครูอาสาจะน้อยมากก็ตาม

สภาพทางเศรษฐกิจ โครงสร้างเศรษฐกิจของชุมชนบ้านนามีลักษณะไม่สลับซับซ้อนมากนัก การผลิตจะเป็นเพื่อการบริโภค ลักษณะที่สำคัญของชุมชนคือ จะมีกลุ่มผู้มีฐานะในสังคม ซึ่งจะเป็นผู้ขับเคลื่อนเศรษฐกิจของชุมชน คือ เป็นเจ้าของร้านค้า เป็นคนกลางรับซื้อผลผลิต การผลิตของชุมชนบ้านนาที่สำคัญ ได้แก่ การประมง ปศุสัตว์ และกสิกรรม ซึ่งสามารถสร้างรายได้หลัก ให้แก่ประชาชนในชุมชน การปศุสัตว์จะเป็นกิจกรรมที่ทำรายได้ให้ชุมชนมาก อนึ่ง ที่บ้านหินลาดและบ้านนาไฮ มี

อุตสาหกรรมครัวเรือน คือ การทอผ้าบ้าง แต่ก็ยังเป็นการผลิตเพื่อใช้ในครัวเรือน การปลูสดั้ว โดยเฉพาะ โค กระบือ ประชาชนจะเลี้ยงไว้เพื่อจำหน่าย ส่วนประมงมักเป็นการผลิตเพื่อเลี้ยงชีพ ส่วนที่เหลือจึงจำหน่าย ซึ่งผลผลิตที่สำคัญ คือ ปลา จึงเป็นสินค้าที่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ต้องซื้อ สำหรับธุรกิจแพท่องเที่ยวเหนือเขื่อนนั้น พบว่า มีนักท่องเที่ยวจากที่อื่นมาใช้บริการกันมากขึ้น มีการใช้จ่ายในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดรายได้ ดังนั้นธุรกิจการท่องเที่ยวเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่จะเสริมสร้างเศรษฐกิจโดยรวมให้ดีขึ้น เพราะที่ ตำบลบ้านนา มีสภาพทุนทางธรรมชาติที่ดี เช่น เกาะ แก่ง ป่าเขา ลำธาร วัฒนธรรม โบราณสถานต่าง ๆ มากมาย ความหลากหลายเช่นนี้อาจจะนำไปสู่การพัฒนารายได้ให้เกิดขึ้นในชุมชน

ด้านสภาพทางสังคม หรือการให้บริการภาครัฐ มีรายละเอียดดังนี้

- การศึกษา

มีโรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนบ้านอุมวาบ (ภาพที่ 3.1)

โรงเรียนบ้านหินลาด-นาไฮ โรงเรียนบ้านโสมง และโรงเรียนบ้านสันป่าเป๋ย (ภาพที่ 3.2)

มีโรงเรียนขยายโอกาสการศึกษา จำนวน 1 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านหินลาด-นาไฮ (ภาพที่ 3.3)

- สถาบันและองค์กรทางศาสนา

มีสำนักสงฆ์ จำนวน 8 แห่ง ได้แก่ สำนักสงฆ์บ้านอุมวาบ จำนวน 1 แห่ง สำนักสงฆ์พระพุทธบาทแก่งสร้อย จำนวน 1 แห่ง สำนักสงฆ์บ้านอุมฮวม จำนวน 1 แห่ง สำนักสงฆ์บ้านหินลาด จำนวน 1 แห่ง สำนักสงฆ์บ้านโสมง จำนวน 1 แห่ง สำนักสงฆ์ 5 ธนวาบ้านผาลาด จำนวน 1 แห่ง สำนักสงฆ์บ้านสันป่าเป๋ย จำนวน 1 แห่ง พระพุทธอุทยานเขาหนามจำนวน 1 แห่ง

- สาธารณสุข (ภาพที่ 3.4)

- มีสถานอนามัย จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ สถานอนามัยบ้านอุมวาบ จำนวน 1 แห่ง สถานอนามัยบ้านโสมง จำนวน 1 แห่ง และสถานอนามัยบ้านสันป่าเป๋ย จำนวน 1 แห่ง

- มีสถานบริการสาธารณสุขชุมชน (สสช.) บ้านหินลาด จำนวน 1 แห่ง

- การบริการพื้นฐาน

- การคมนาคม การเดินทางใช้เรือเพียงทางเดียวในการติดต่อกับตำบลอื่น

- การโทรคมนาคม มีโทรศัพท์ทางไกลผ่านดาวเทียม ทั้ง 5 หมู่บ้าน

- แหล่งน้ำธรรมชาติ มี 2 แหล่ง คือ

- อ่างเก็บน้ำแม่ปิง จำนวน 1 แห่ง

- ลำน้ำ/ลำห้วย จำนวน 10 แห่ง

- แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น 4 แหล่ง คือ

- ฝ่าย จำนวน 5 แห่ง
- สระเก็บน้ำ จำนวน 1 แห่ง
- บ่อน้ำตื้น จำนวน 9 แห่ง
- ประปาภูเขา จำนวน 4 แห่ง

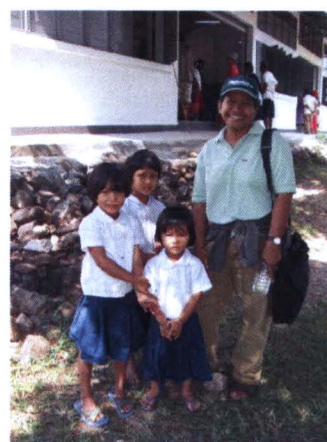
- พลังงาน ใช้ระบบไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์ (โซลาเซลล์) ทุกหมู่บ้าน ส่วนหมู่ 4 มีระบบไฟฟ้าเครื่องปั่นไฟเพิ่มขึ้นอีก 1 ระบบ

ภาพที่ 3.1 นักเรียนโรงเรียนบ้านอูมวาบ

ภาพที่ 3.2 โรงเรียนบ้านสันป่าเปี้ยว

ภาพที่ 3.3 โรงเรียนบ้านหินลาด-นาไฮ และ นักเรียนอนุบาลบ้านหินลาด-นาไฮ

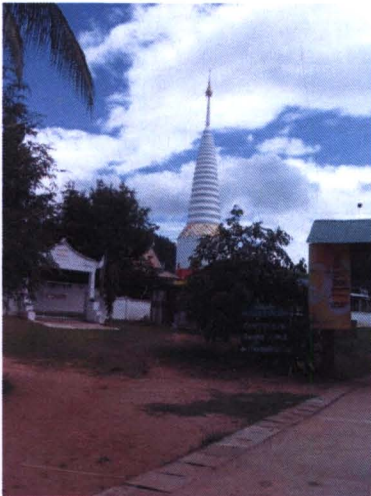
ภาพที่ 3.4 สถานีอนามัยบ้านอุ้มวาท (ซ้าย)และสถานบริการสาธารณสุขบ้านหินลาดนาโฮ (ขวา)

ภาพที่ 3.5 ประปาภูเขา

ภาพที่ 3.6 ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านสันป่าปวย (หมู่ 5)

ภาพที่ 3.7 สำนักสงฆ์บ้านสันป่าปวย

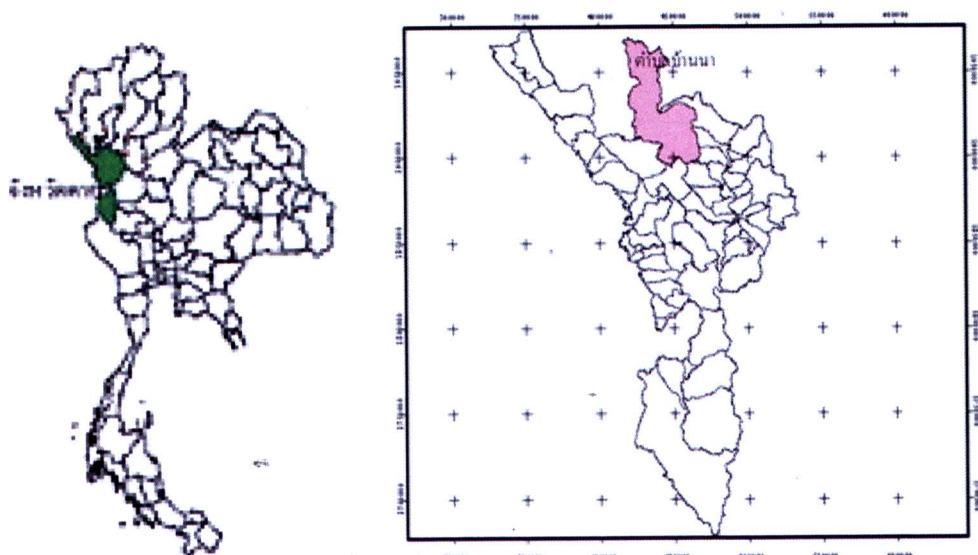
ภาพที่ 3.8 ความเป็นอยู่ของชาวบ้านหมู่ 3 และ
แพ่งโซลาเชลล์ (ลูกศร)

ทรัพยากรธรรมชาติ

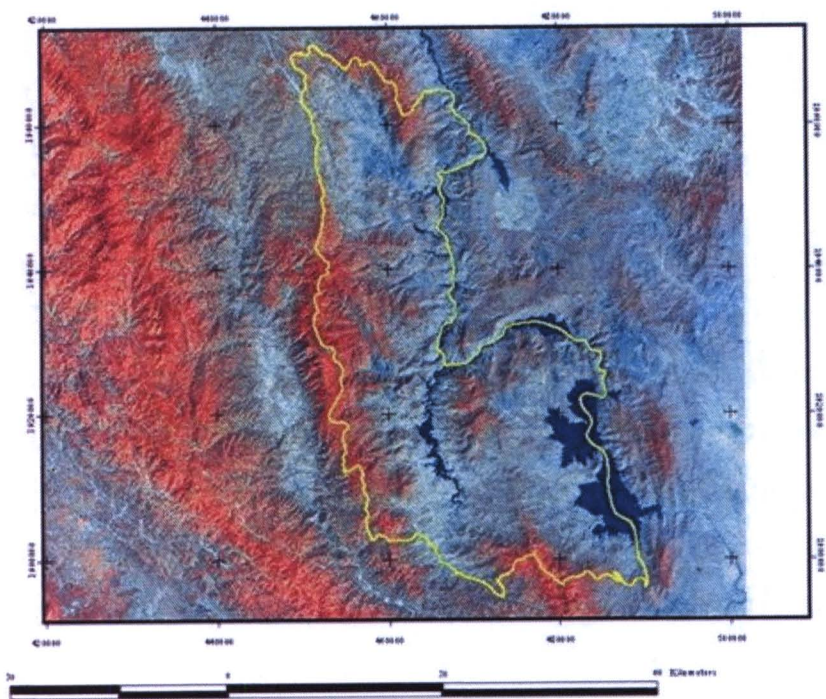
พื้นที่ตำบลบ้านนาทั้งหมดอยู่ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตืนและเขตอุทยานแห่งชาติแม่ปิง ซึ่งสภาพเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่าอีกมากมายจึงเหมาะสมที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และพื้นที่ส่วนหนึ่งของตำบลยังเป็นอ่างเก็บน้ำของเขื่อนภูมิพลซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านนาส่งเสริมการท่องเที่ยว และเป็นแหล่งประมงสัตว์น้ำจืดที่สำคัญของตำบล

การก่อสร้างเขื่อนภูมิพลเริ่มต้นขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2495 โดยใช้ชื่อว่า "เขื่อนยันฮี" ต่อมาเมื่อวันที่ 25 ก.ค. พ.ศ. 2500 พระราชทานชื่อเขื่อนแทนชื่อเดิมว่า "เขื่อนภูมิพล" และเสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิดเขื่อน เมื่อวันที่ 17 พ.ค. พ.ศ. 2507 เขื่อนภูมิพลเป็นเขื่อนอนกประสงค์แห่งแรกในประเทศไทย สร้างเป็นเขื่อนคอนกรีตรูปโค้งขนาดใหญ่สำหรับใช้กั้นแม่น้ำปิงที่เขากแก้ว อ.สามเงา และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจสำคัญแห่งหนึ่งของ จ.ตาก สถานที่ท่องเที่ยวของเขื่อนภูมิพล ได้แก่ ตัวเขื่อนและอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนที่มีขนาดกว้างใหญ่ไพศาลทอดไปตามแม่น้ำปิงยาวไปจนถึง อ.คอยเต่า มักเรียกว่า ทะเลสาบแม่ปิง นักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งจึงนิยมมาล่องเรือขนาดใหญ่หรือเรือแพขึ้นไปชมทิวทัศน์ของทะเลสาบ หรือไปกางเต็นท์พักแรมตามเกาะเล็กเกาะน้อย ผู้สนใจล่องเรือหรือแพติดต่อได้ที่เรือและแพ ซึ่งจอดอยู่ใกล้กับสันเขื่อนหรือบริษัทเรือต่าง ๆ ล่วงหน้า บางบริษัทจัดโปรแกรมเดินทางให้จากกรุงเทพฯ ปัจจุบันเขื่อนภูมิพลอยู่ในความดูแลของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ส่วนพื้นที่ริมทะเลสาบอยู่ในความดูแลของอุทยานแห่งชาติแม่ปิงและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่ตืน อยู่ในเขตอำเภอสามเงา สำหรับแผนที่ที่นำมาแสดงให้เห็นนี้ เป็นการดัดแปลงจากงานวิจัยของเสน่ห์ โรจนดิษฐ์ (2551) และจากเว็บไซต์ <http://www.bannatak.com> โดยจะนำเสนอทั้งสถานที่ตั้งของตำบลบ้านนา และขอบเขตของตำบลบ้านนา และหมู่บ้านต่าง ๆ ทั้ง 5 หมู่ในตำบลบ้านนา (ภาพที่ 3.9-3.11)

ภาพที่ 3.9 สถานที่ตั้งของตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก

ที่มา: ดัดแปลงจากเสน่ห์ โรจนดิษฐ์ (2551)

ภาพที่ 3.10 ขอบเขตของตำบลบ้านนา
ที่มา: คัดแปลงจากแผนที่ ราชบัณฑิตยสถาน (2551)

ภาพที่ 3.11 ที่ตั้งของหมู่บ้านหมู่ 1 ถึง 5 ของตำบลบ้านนา คือ อูมวาท นาไฮ หินลาด โสมง และ
สันป่าปวย ตามลำดับ

ที่มา: คัดแปลงจาก <http://www.bannatak.com>

3.2 ระบบการเลี้ยงโคพื้นเมืองในพื้นที่เหนือเขื่อนฯ

จากการสำรวจโดยการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เลี้ยงโคพื้นเมืองทั้ง 5 หมู่บ้านในพื้นที่เหนือเขื่อนภูมิพล ในด้านสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม สภาพการเลี้ยงโคพื้นเมือง และด้านการซื้อขายโคนั้น ผลการสัมภาษณ์ มีดังนี้

3.2.1 สภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม

จำนวนเกษตรกรผู้เลี้ยงโคพื้นเมืองที่ให้สัมภาษณ์มี 5 หมู่บ้านมีจำนวนทั้งสิ้น 194 ราย (ตารางที่ 3.1) ซึ่งเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิงในทุกหมู่บ้าน คือ 76.80 และ 23.20 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ หากแบ่งจำนวนเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างตามขนาดฝูงของโคพื้นเมืองที่เลี้ยง (ตารางที่ 3.2) พบว่า ส่วนใหญ่ เป็นเจ้าของฝูงโคขนาดกลาง คือ 11-50 ตัว (63.92 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาเป็นเจ้าของฝูงโคขนาดใหญ่ (23.20 เปอร์เซ็นต์) และเจ้าของฝูงโคขนาดเล็ก (12.89 เปอร์เซ็นต์) โดยเกษตรกรในหมู่ 5 จะเลี้ยงโคมากที่สุด (34.02 เปอร์เซ็นต์)

หากพิจารณาด้านอายุพบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างที่เลี้ยงโคมีอายุระหว่าง 22 – 82 ปี กล่าวคือ ในหมู่ 1 – หมู่ 5 เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีอายุระหว่าง 29-80 ปี, 25-68 ปี, 22-64 ปี, 24-71 ปี และ 25-42 ปี ตามลำดับ หากแบ่งเป็นช่วงอายุ (ตารางที่ 3.3) แล้วพบว่า ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 40-50 ปี (37.82 เปอร์เซ็นต์) โดยเกษตรกรผู้เลี้ยงโคในหมู่ 5 จะมีอายุระหว่าง 40-50 ปีนี้มากที่สุด รองลงมาคือ เกษตรกรที่มีอายุต่ำกว่า 40 ปี (29.53 เปอร์เซ็นต์) อายุระหว่าง 51-60 ปี (19.69 เปอร์เซ็นต์) และอายุมากกว่า 60 ปี (12.95 เปอร์เซ็นต์) ตามลำดับ สำหรับเกษตรกรผู้เลี้ยงโคที่มีอายุน้อยกว่า 40 ปี นั้น พบว่า เป็นเกษตรกรในหมู่ 4 มากที่สุด (9.84 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือ หมู่ 3 และหมู่ 5 (7.25 และ 6.74 เปอร์เซ็นต์) ตามลำดับ สำหรับเกษตรกรผู้เลี้ยงโคที่มีอายุมากกว่า 60 ปีนั้น เป็นเกษตรกรในหมู่ 5 มากที่สุด รองลงมาคือเกษตรกรในหมู่ 1 (5.70 และ 3.11 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ)

ตารางที่ 3.1 จำนวนและเปอร์เซ็นต์ของเกษตรกรกลุ่มผู้เลี้ยงโคพื้นเมืองในตำบลบ้านนาทั้ง 5หมู่บ้าน
แยกตามเพศ

เพศ		หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
ชาย	จำนวน	19	17	19	37	57	149
	เปอร์เซ็นต์	9.79	8.76	9.79	19.07	29.38	76.80
หญิง	จำนวน	4	3	12	17	9	45
	เปอร์เซ็นต์	2.06	1.55	6.19	8.76	4.64	23.20
รวม	จำนวน	23	20	31	54	66	194
	เปอร์เซ็นต์	11.86	10.31	15.98	27.84	34.02	100.00

ตารางที่ 3.2 จำนวนและเปอร์เซ็นต์ของเกษตรกรผู้เลี้ยง โคพื้นเมืองในตำบลบ้านนาทั้ง 5 หมู่บ้าน
แยกตามขนาดฝูง

ขนาดฝูง		หมู่ที่					รวม
		1	2	3	4	5	
ใหญ่	จำนวน	6	2	10	12	15	45
	เปอร์เซ็นต์	3.09	1.03	5.15	6.19	7.73	23.20
กลาง	จำนวน	13	13	18	39	41	124
	เปอร์เซ็นต์	6.70	6.70	9.28	20.10	21.13	63.92
เล็ก	จำนวน	4	5	3	3	10	25
	เปอร์เซ็นต์	2.06	2.58	1.55	1.55	5.15	12.89
รวม	จำนวน	23	20	31	54	66	194
	เปอร์เซ็นต์	11.86	10.31	15.98	27.84	34.02	100.00

ตารางที่ 3.3 จำนวนและเปอร์เซ็นต์ของเกษตรกรผู้เลี้ยง โคพื้นเมืองในตำบลบ้านนาทั้ง 5 หมู่บ้าน
แยกตามอายุ

อายุ (ปี)		หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
<40	จำนวน	4	7	14	19	13	57
	เปอร์เซ็นต์	2.07	3.63	7.25	9.84	6.74	29.53
40-50	จำนวน	8	8	9	18	30	73
	เปอร์เซ็นต์	4.15	4.15	4.66	9.33	15.54	37.82
51-60	จำนวน	5	4	5	12	12	38
	เปอร์เซ็นต์	2.59	2.07	2.59	6.22	6.22	19.69
≥60	จำนวน	6	1	2	5	11	25
	เปอร์เซ็นต์	3.11	0.52	1.04	2.59	5.70	12.95
รวม	จำนวน	23	20	30	54	66	193
	เปอร์เซ็นต์	11.92	10.36	15.54	27.98	34.20	100.00

ข้อมูลสูญหาย 1 ข้อมูล

ในด้านสถานภาพทางสังคมนั้น พบว่า แต่งงานแล้ว (92.27 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาเป็นโสด (7.73 เปอร์เซ็นต์) ไม่พบสถานภาพการหย่าร้าง หรือแยกกันอยู่ในเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างนี้ในทุกหมู่บ้าน (ตารางที่ 3.4)

ตารางที่ 3.4 จำนวนและเปอร์เซ็นต์ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคพื้นเมืองในตำบลบ้านนาทั้ง 5 หมู่บ้าน
แยกตามสถานภาพ

สถานภาพ		หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
โสด	จำนวน	1	1	2	3	8	15
	เปอร์เซ็นต์	0.52	0.52	1.03	1.55	4.12	7.73
แต่งงาน	จำนวน	22	19	29	51	58	179
	เปอร์เซ็นต์	11.34	9.79	14.95	26.29	29.90	92.27
รวม	จำนวน	23	20	31	54	66	194
	เปอร์เซ็นต์	11.86	10.31	15.98	27.84	34.02	100.00

เมื่อสอบถามจำนวนบุตรของเกษตรกรที่แต่งงานแล้ว พบว่า 6 คนยังไม่มีบุตร ส่วนผู้มีบุตรนั้น จำนวนบุตรในครอบครัวมีตั้งแต่ 1-9 คน (ตารางที่ 3.5) ส่วนใหญ่จะมีบุตรครอบครัวละ 2, 3 และ 1 คน เท่ากับ 34.68, 26.01 และ 17.34 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ เป็นที่น่าสังเกตว่า เกษตรกรในหมู่ 1 2 และ 3 จะมีบุตรสูงสุด 8-9 คน ในขณะที่เกษตรกรในหมู่ 4 และ 5 มีบุตรจำนวนน้อยกว่า คือ 5-6 คน ที่เป็นเช่นนี้ อาจเนื่องมาจากเกษตรกรในหมู่ 1, 2 และ 3 เป็นชาวไทยภูเขา ซึ่งไม่มีการวางแผนการคุมกำเนิด และต้องการมีบุตรเพื่อช่วยทำงาน ส่วนเกษตรกรในหมู่ 4 และ 5 นั้น เป็นชาวไทยพื้นราบ ซึ่งมีการวางแผนครอบครัวเป็นอย่างดี

ตารางที่ 3.6 แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรเกือบทุกรายที่เป็นกลุ่มตัวอย่างนับถือศาสนาพุทธ (98.96 เปอร์เซ็นต์) จะมีเพียง 1.04 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น ที่นับถือศาสนาคริสต์ ซึ่งอยู่ในหมู่ 3

ตารางที่ 3.5 จำนวนและเปอร์เซ็นต์ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคพื้นเมืองในตำบลบ้านนาทั้ง 5 หมู่บ้าน
แยกตามจำนวนบุตร

จำนวนบุตร		หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
1	จำนวน	1	0	4	12	13	30
	เปอร์เซ็นต์	0.58	0.00	2.31	6.94	7.51	17.34
2	จำนวน	6	8	7	19	20	60
	เปอร์เซ็นต์	3.47	4.62	4.05	10.98	11.56	34.68
3	จำนวน	8	6	6	11	14	45
	เปอร์เซ็นต์	4.62	3.47	3.47	6.36	8.09	26.01

ตารางที่ 3.5 (ต่อ)

จำนวน บุตร		หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
4	จำนวน	1	1	3	2	9	16
	เปอร์เซ็นต์	0.58	0.58	1.73	1.16	5.20	9.25
5	จำนวน	1	1	3	3	2	10
	เปอร์เซ็นต์	0.58	0.58	1.73	1.73	1.16	5.78
6	จำนวน	0	0	1	3	0	4
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.58	1.73	0.00	2.31
7	จำนวน	2	1	1	0	1	5
	เปอร์เซ็นต์	1.16	0.58	0.58	0.00	0.58	2.89
8	จำนวน	0	0	1	0	0	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.58	0.00	0.00	0.58
9	จำนวน	1	0	1	0	0	2
	เปอร์เซ็นต์	0.58	0.00	0.58	0.00	0.00	1.16
รวม	จำนวน	20	17	27	50	59	173
	เปอร์เซ็นต์	11.56	9.83	15.61	28.90	34.10	100.00

ตารางที่ 3.6 จำนวนและเปอร์เซ็นต์ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคพื้นเมืองในตำบลบ้านนาทั้ง 5 หมู่บ้าน
แยกตามศาสนา

ศาสนา		หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
พุทธ	จำนวน	23	20	29	54	65	191
	เปอร์เซ็นต์	11.92	10.36	15.03	27.98	33.68	98.96
คริสต์	จำนวน	0	0	2	0	0	2
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	1.04	0.00	0.00	1.04
รวม	จำนวน	23	20	31	54	65	193
	เปอร์เซ็นต์	11.92	10.36	16.06	27.98	33.68	100.00

ข้อมูลสูญหาย 1 ข้อมูล

ทางด้านการศึกษาของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างนั้น พบว่า ส่วนใหญ่จะมีการศึกษาระดับประถมศึกษา (52.58 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือ ไม่ได้เรียนหนังสือ (29.90 เปอร์เซ็นต์) ระดับ

มัธยมศึกษา (16.49 เปอร์เซ็นต์) และระดับปริญญาตรี (1.03 เปอร์เซ็นต์) ตามลำดับ ดังตารางที่ 3.7 เกษตรกรกลุ่มที่ไม่ได้เรียนหนังสือนั้น พบมากในหมู่ 3 (9.28 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือ หมู่ 2 5 1 และ 4 เท่ากับ 7.73 5.67 4.12 และ 3.09 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ

ตารางที่ 3.7 จำนวนและเปอร์เซ็นต์ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคพื้นเมืองในตำบลบ้านนาทั้ง 5 หมู่บ้าน
แยกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา		หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
ประถม	จำนวน	10	4	6	40	42	102
	เปอร์เซ็นต์	5.15	2.06	3.09	20.62	21.65	52.58
มัธยม	จำนวน	5	1	6	8	12	32
	เปอร์เซ็นต์	2.58	0.52	3.09	4.12	6.19	16.49
ปริญญาตรี	จำนวน	0	0	1	0	1	2
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.52	0.00	0.52	1.03
ไม่ได้เรียน	จำนวน	8	15	18	6	11	58
	เปอร์เซ็นต์	4.12	7.73	9.28	3.09	5.67	29.90
รวม	จำนวน	23	20	31	54	66	194
	เปอร์เซ็นต์	11.86	10.31	15.98	27.84	34.02	100.00

อาชีพหลักของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง คือ การเลี้ยงโคพื้นเมือง (74.09 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาเป็นการประมง (10.88 เปอร์เซ็นต์) ทำนา (6.22 เปอร์เซ็นต์) และรับราชการและรับจ้าง (2.59 เปอร์เซ็นต์) ดังตารางที่ 3.8 ส่วนอาชีพเสริม ส่วนใหญ่เป็นอาชีพอื่น ๆ (50.36 เปอร์เซ็นต์) เช่น ทำประมง เป็นต้น รองลงมาเป็นอาชีพรับจ้าง (43.88 เปอร์เซ็นต์) และค้าขาย (5.76 เปอร์เซ็นต์) ดังตารางที่ 3.9

ตารางที่ 3.8 จำนวนและเปอร์เซ็นต์ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคพื้นเมืองในตำบลบ้านนาทั้ง 5 หมู่บ้าน
แยกตามอาชีพหลัก

อาชีพ		หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
รับราชการ	จำนวน	0	1	2	1	1	5
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.52	1.04	0.52	0.52	2.59
รับจ้าง	จำนวน	1	1	1	2	0	5
	เปอร์เซ็นต์	0.52	0.52	0.52	1.04	0.00	2.59

ตารางที่ 3.8 (ต่อ)

อาชีพ		หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
ประมง	จำนวน	4	0	0	14	3	21
	เปอร์เซ็นต์	2.07	0.00	0.00	7.25	1.55	10.88
เลี้ยงโค	จำนวน	16	14	15	37	61	143
	เปอร์เซ็นต์	8.29	7.25	7.77	19.17	31.61	74.09
ทำนา	จำนวน	0	4	8	0	0	12
	เปอร์เซ็นต์	0.00	2.07	4.15	0.00	0.00	6.22
ทำไร่	จำนวน	1	0	2	0	0	3
	เปอร์เซ็นต์	0.52	0.00	1.04	0.00	0.00	1.55
อื่น ๆ	จำนวน	1	0	3	0	0	4
	เปอร์เซ็นต์	0.52	0.00	1.55	0.00	0.00	2.07
รวม	จำนวน	23	20	31	54	65	193
	เปอร์เซ็นต์	11.92	10.36	16.06	27.98	33.68	100.00

ข้อมูลสูญหาย 1 ข้อมูล

ตารางที่ 3.9 จำนวนและเปอร์เซ็นต์ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคพื้นเมืองในตำบลบ้านนาทั้ง 5 หมู่บ้าน
แยกตามอาชีพเสริม

อาชีพเสริม		หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
ค้าขาย	จำนวน	1	0	2	1	4	8
	เปอร์เซ็นต์	0.72	0.00	1.44	0.72	2.88	5.76
รับจ้าง	จำนวน	5	7	6	19	24	61
	เปอร์เซ็นต์	3.60	5.04	4.32	13.67	17.27	43.88
ประมง	จำนวน	13	3	16	28	10	70
	เปอร์เซ็นต์	9.35	2.16	11.51	20.14	7.19	50.36
รวม	จำนวน	19	10	24	48	38	139
	เปอร์เซ็นต์	13.67	7.19	17.27	34.53	27.34	100.00

เกษตรกรไม่มีอาชีพเสริม 55 ราย

ประสบการณ์ในการเลี้ยงโคของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง มีตั้งแต่ 2 – 54 ปี โดยเกษตรกรในหมู่ 1 – 5 มีประสบการณ์ในการเลี้ยงโคเนื้อ 2-48 ปี, 2-40 ปี, 3-40 ปี, 2-35 ปี และ 2-54 ปี ตามลำดับ หากแบ่งประสบการณ์การเลี้ยงโคเป็นช่วงอายุ (ตารางที่ 3.10) พบว่า เกษตรกรที่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงโคส่วนใหญ่คือ ประสบการณ์ 10 ปี ถึง 15 ปี (28.50 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือ น้อยกว่า 10 ปี (25.39 เปอร์เซ็นต์) 16 ถึง 20 ปี (19.69 เปอร์เซ็นต์) 21 ถึง 30 ปี (17.10 เปอร์เซ็นต์) และประสบการณ์มากกว่า 30 ปี (9.33 เปอร์เซ็นต์) ตามลำดับ

ตารางที่ 3.10 จำนวนและเปอร์เซ็นต์ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคพื้นเมืองในตำบลบ้านนาทั้ง 5 หมู่บ้าน
แยกตามประสบการณ์ในการเลี้ยงโคพื้นเมือง

ประสบการณ์		หมู่บ้าน					รวม
(ปี)		1	2	3	4	5	
<10	จำนวน	4	5	8	21	11	49
	เปอร์เซ็นต์	2.07	2.59	4.15	10.88	5.70	25.39
10-15	จำนวน	6	9	10	12	18	55
	เปอร์เซ็นต์	3.11	4.66	5.18	6.22	9.33	28.50
16-20	จำนวน	4	2	7	10	15	38
	เปอร์เซ็นต์	2.07	1.04	3.63	5.18	7.77	19.69
21-30	จำนวน	6	3	3	9	12	33
	เปอร์เซ็นต์	3.11	1.55	1.55	4.66	6.22	17.10
>30	จำนวน	3	1	3	2	9	18
	เปอร์เซ็นต์	1.55	0.52	1.55	1.04	4.66	9.33
รวม	จำนวน	23	20	31	54	65	193
	เปอร์เซ็นต์	11.92	10.36	16.06	27.98	33.68	100.00

ข้อมูลสูญหาย 1 ข้อมูล

ผลจากการสัมภาษณ์ในเรื่องอายุและประสบการณ์ในการเลี้ยงโคพื้นเมืองของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างนี้ หากพิจารณาในทั้ง 2 ปัจจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงโคมากกว่า 30 ปี และมีอายุมากกว่า 60 ปีนั้น พอที่จะอนุมานได้ว่า เกษตรกรอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ก่อนการสร้างเขื่อนภูมิพล (ซึ่งมีอายุถึงปัจจุบัน 52 ปี) กรอกับเกษตรกรได้บอกเล่าว่า โคของตนเองตัวเล็กลงเรื่อย ๆ นั้น แสดงให้เห็นว่า โคอาจเกิดการผสมพันธุ์กันเองมาเป็นเวลานาน อาจมีเปอร์เซ็นต์เลือดชิดสูง ซึ่งเป็นปัจจัยภายในปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความสมบูรณ์ทางร่างกายของโคได้ นอกเหนือไปจากปัจจัยทางด้านสิ่งแวดล้อม เช่น อาหาร เป็นต้น

ที่ดินทั้งหมดในพื้นที่เหนือเขื่อนภูมิพลทั้งหมด เป็นพื้นที่ของหน่วยงานของรัฐ ชาวบ้านสามารถใช้พื้นที่เพื่อประโยชน์ได้ แต่ไม่มีสิทธิในการครอบครองเพื่อเป็นเจ้าของที่ดิน ดังนั้น ในกรณีของการถือครองพื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์ของเกษตรกร พบว่า จะมีการถือครองที่ดินเพื่อใช้ประโยชน์กันในแต่ละหมู่บ้านที่แตกต่างกัน กล่าวคือ การถือครองพื้นที่ในหมู่ 1 และหมู่ 4 ตั้งแต่ 1 ถึง 7 ไร่ หมู่ 2 และหมู่ 3 ตั้งแต่ 1 ถึง 20 ไร่ ส่วนหมู่ 5 นั้นถือครองตั้งแต่ 0.5 ไร่ จนมากที่สุดถึง 44 ไร่ หากแบ่งจำนวนที่ดินที่ถือครองนั้นเป็นช่วง จะพบว่า โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ถือครองที่ดินจำนวน 1 ถึง 5 ไร่ (79.38 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือ 6-10 ไร่ (14.95 เปอร์เซ็นต์) ถือครอง 11 ถึง 15 ไร่, 16 ถึง 20 ไร่ และมากกว่า 30 ไร่ (2.58, 2.58 และ 0.52 เปอร์เซ็นต์) ตามลำดับ ดังที่แสดงไว้ในตารางที่ 3.11

ตารางที่ 3.11 จำนวนและเปอร์เซ็นต์ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคพื้นเมืองในตำบลบ้านนาทั้ง 5 หมู่บ้าน แยกตามจำนวนพื้นที่ที่ครอบครอง

พื้นที่ (ไร่)		หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
1-5	จำนวน	19	5	20	53	57	154
	เปอร์เซ็นต์	9.79	2.58	10.31	27.32	29.38	79.38
6-10	จำนวน	4	13	7	1	4	29
	เปอร์เซ็นต์	2.06	6.70	3.61	0.52	2.06	14.95
11-15	จำนวน	0	1	1	0	3	5
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.52	0.52	0.00	1.55	2.58
16-20	จำนวน	0	1	3	0	1	5
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.52	1.55	0.00	0.52	2.58
>30	จำนวน	0	0	0	0	1	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	0.00	0.52	0.52
รวม	จำนวน	23	20	31	54	66	194
	เปอร์เซ็นต์	11.86	10.31	15.98	27.84	34.02	100.00

พื้นที่ที่ทำการถือครองนี้ ส่วนใหญ่ใช้สำหรับทำนา (46.72 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาเพื่อปลูกหญ้าเลี้ยงโค (44.26 เปอร์เซ็นต์) ทำสวน (4.92 เปอร์เซ็นต์) และอื่น ๆ ดังตารางที่ 3.12 ซึ่งสังเกตได้ว่าทุกหมู่บ้านจะมีการทำนา ข้าวที่ได้ใช้สำหรับบริโภคภายในครอบครัว ส่วนฟางข้าวจะเก็บไว้สำหรับเลี้ยงโคในหน้าแล้ง สำหรับการในพื้นที่สำหรับปลูกหญ้านั้น เกษตรกรได้รับเมล็ดพันธุ์หญ้าจากปศุสัตว์อำเภอ ทำการปลูกโดยการหว่านลงบนพื้นดินปะปนไปกับพืชชนิดอื่น ๆ ที่ขึ้นอยู่แล้วในธรรมชาติ เกษตรกรไม่มีการจัดเตรียมพื้นที่สำหรับการปลูกหญ้าเพื่อเลี้ยงโคพื้นเมืองแต่อย่างใด พื้นที่

ดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณชายเขา และเป็นพื้นที่คนละส่วนกับพื้นที่ที่ใช้เลี้ยงโคพื้นเมืองและที่หักอาศัย เกษตรกรที่ใช้พื้นที่ทำสวนนั้น ในหมู่ 1 ทำสวนพริกกระเหรียง ได้พริกครั้งละ 100 กิโลกรัม ขายได้กิโลกรัมละ 80-100 บาท อีกรายปลูกพริกไว้สำหรับบริโภค (1 งาน) ส่วนเกษตรกรในหมู่ 4 และ 5 นั้น จะทำสวนครัว ปลูกผัก ถั่วฝัก พริก สำหรับบริโภคและจำหน่ายในหมู่บ้าน และต้นเขื่อน

ตารางที่ 3.12 จำนวนและเปอร์เซ็นต์ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคพื้นเมืองในตำบลบ้านนาทั้ง 5 หมู่บ้าน
แยกตามการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ครอบครอง

การใช้ประโยชน์		หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
ทำนา	จำนวน	7	18	18	7	7	57
	เปอร์เซ็นต์	5.74	14.75	14.75	5.74	5.74	46.72
ทำสวน	จำนวน	2	0	0	2	2	6
	เปอร์เซ็นต์	1.64	0.00	0.00	1.64	1.64	4.92
ปลูกหญ้า	จำนวน	7	1	0	1	45	54
	เปอร์เซ็นต์	5.74	0.82	0.00	0.82	36.89	44.26
อื่น ๆ	จำนวน	1	0	2	1	1	5
	เปอร์เซ็นต์	0.82	0.00	1.64	0.82	0.82	4.10
รวม	จำนวน	17	19	20	11	55	122
	เปอร์เซ็นต์	13.93	15.57	16.39	9.02	45.08	100.00

เกษตรกร ไม่มีพื้นที่ครอบครอง 72 ราย

เมื่อสอบถามถึงรายได้ที่ได้รับทั้งจากการเลี้ยงโคพื้นเมืองและจากอาชีพอื่น ๆ ในปี พ.ศ. 2548-2550 ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้ง 5 หมู่บ้าน พบว่า ในปี พ.ศ. 2550 เกษตรกรส่วนใหญ่ (ร้อยละ 69.59) ไม่มีรายได้จากการขายโค (0 บาท) อย่างไรก็ตาม พบว่า เกษตรกรในหมู่ 3 มีรายได้จากการขายโคสูงสุดถึง 200,000 บาท ซึ่งเกษตรกรรายนี้ เป็นเจ้าของฝูงโคขนาดใหญ่ที่สุดในหมู่ 3 รองลงมาคือ เกษตรกรในหมู่ 5 ซึ่งมีรายได้สูงสุดถึง 130,000 บาท (ตารางที่ 3.13) เกษตรกรรายนี้ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ได้ขายโคพื้นเมืองแบบยกฝูง ทั้งนี้เพื่อต้องการไปเลี้ยงโคพันธุ์ชาโรเลส์แท้หรือลูกผสมแทน ส่วนในปี 2549 และ 2548 นั้น เกษตรกรส่วนใหญ่ยังไม่ได้รายได้จากการขายโคพื้นเมืองเช่นกัน (49.48 และ 61.86 เปอร์เซ็นต์ สำหรับปี 2549 และ 2548 ตามลำดับ) หากแบ่งรายได้จากการขายโคเป็นช่วง (ตารางที่ 3.14-3.16) จะพบเช่นกันว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้ >0- 10,000 บาท คือ 27.12, 27.55 และ 16.22 เปอร์เซ็นต์ สำหรับรายได้ในปี 2550, 2549 และ 2548 ตามลำดับ หากพิจารณารายได้จากการขายโคทุกปีที่ศึกษาจะพบว่า เกษตรกรในหมู่ 1 และ 2 นั้น จะมีรายได้ต่ำกว่าเกษตรกรในหมู่ 3, 4 และ 5 โดยเกษตรกรในหมู่ 1 และ 2 นั้น มีรายได้สูงสุดจากการขายโคอยู่ในช่วง

30,001 – 40,000 บาท ในปี 2550 ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากเกษตรกรทั้ง 2 หมู่่นี้ มีการเลี้ยงโคน้อยกว่าเกษตรกรในหมู่ 3, 4 และ 5 และฝูงโคที่เลี้ยงส่วนใหญ่จะเป็นฝูงขนาดกลางและขนาดเล็ก ในขณะที่เกษตรกรในหมู่ 3, 4 และ 5 นั้น เลี้ยงโคฝูงใหญ่มากกว่า

ตารางที่ 3.13 รายได้ปี 2550 2549 และ 2548 จากการเลี้ยงโคคอกปีของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน (n=194)

ค่าสถิติ	หมู่				
	1	2	3	4	5
กลุ่มตัวอย่าง (คน)	23	20	31	54	66
ปี 2550 ค่าสุด	0	0	0	0	0
สูงสุด	33,000	34,000	200,000	90,000	130,000
เฉลี่ย	7,686.96	4,850	18,641.94	8,055.56	7,204.54
ส่วนเบี่ยงเบนฯ	10,759.32	10,204.62	40,364.36	19,920.04	20,674.21
มัธยฐาน	0	0	0	0	0
ฐานนิยม	0	0	0	0	0
จำนวนผู้ไม่มีรายได้ (คน)	13	14	16	41	51
จำนวนผู้มีรายได้ (คน)	10	6	15	13	15
ปี 2549 ค่าสุด	0	0	0	0	0
สูงสุด	50,000	10,000	200,000	80,000	130,000
เฉลี่ย	8,782.61	1,175.00	14,080.65	9,592.59	21,816.67
ส่วนเบี่ยงเบนฯ	14,550.72	3,117.33	37,157.34	16,523.59	28,844.18
มัธยฐาน	0	0	0	0	10,000
ฐานนิยม	0	0	0	0	0
จำนวนผู้ไม่มีรายได้ (คน)	14	17	17	31	17
จำนวนผู้มีรายได้ (คน)	9	3	14	23	49
ปี 2548 ค่าสุด	0	0	0		0
สูงสุด	60,000	50,000	400,000	80,000	100,000
เฉลี่ย	7,869.565	10,500	29,387.1	11,312.96	8,951.52
ส่วนเบี่ยงเบนฯ	16,164.79	13,743.9	78,123.27	18,615.53	20,876.67
มัธยฐาน	0	2,500	6,000	0	0
ฐานนิยม	0	0	0	0	0
จำนวนผู้ไม่มีรายได้ (คน)	16	10	15	31	48
จำนวนผู้มีรายได้ (คน)	7	10	16	23	18

ตารางที่ 3.14 จำนวนและเปอร์เซ็นต์ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคพื้นเมืองในตำบลบ้านนาทั้ง 5 หมู่บ้าน
ซึ่งมีรายได้ในปีพ.ศ. 2550

รายได้		หมู่บ้าน					รวม
(บาท)		1	2	3	4	5	
>0- 10,000	จำนวน	3	3	6	2	2	16
	เปอร์เซ็นต์	5.08	5.08	10.17	3.39	3.39	27.12
10,001- 20,000	จำนวน	2	1	1	4	7	15
	เปอร์เซ็นต์	3.39	1.69	1.69	6.78	11.86	25.42
20,001- 30,000	จำนวน	4	0	1	2	1	8
	เปอร์เซ็นต์	6.78	0.00	1.69	3.39	1.69	13.56
30,001- 40,000	จำนวน	1	2	1	0	1	5
	เปอร์เซ็นต์	1.69	3.39	1.69	0.00	1.69	8.47
40,001- 50,000	จำนวน	0	0	3	1	1	5
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	5.08	1.69	1.69	8.47
>50,000	จำนวน	0	0	3	4	3	10
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	5.08	6.78	5.08	16.95
รวม	จำนวน	10	6	15	13	15	59
	เปอร์เซ็นต์	16.95	10.17	25.42	22.03	25.42	100.00

ตารางที่ 3.15 จำนวนและเปอร์เซ็นต์ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคพื้นเมืองในตำบลบ้านนาทั้ง 5 หมู่บ้าน
ซึ่งมีรายได้ในปีพ.ศ. 2549

รายได้		หมู่บ้าน					รวม
(บาท)		1	2	3	4	5	
>0-10,000	จำนวน	1	1	5	7	13	27
	เปอร์เซ็นต์	1.02	1.02	5.10	7.14	13.27	27.55
10,001- 20,000	จำนวน	4	2	4	5	10	25
	เปอร์เซ็นต์	4.08	2.04	4.08	5.10	10.20	25.51
20,001- 30,000	จำนวน	1	0	1	4	7	13
	เปอร์เซ็นต์	1.02	0.00	1.02	4.08	7.14	13.27

ตารางที่ 3.15 (ต่อ)

รายได้ (บาท)		หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
30,001-	จำนวน	2	0	1	3	6	12
40,000	เปอร์เซ็นต์	2.04	0.00	1.02	3.06	6.12	12.24
40,001-	จำนวน	0	0	0	1	2	3
50,000	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	1.02	2.04	3.06
>50,000	จำนวน	1	0	3	3	11	18
	เปอร์เซ็นต์	1.02	0.00	3.06	3.06	11.22	18.37
รวม	จำนวน	9	3	14	23	49	98
	เปอร์เซ็นต์	9.18	3.06	14.29	23.47	50.00	100.00

ตารางที่ 3.16 จำนวนและเปอร์เซ็นต์ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคพื้นเมืองในตำบลบ้านนาทั้ง 5 หมู่บ้าน
ซึ่งมีรายได้ในปีพ.ศ. 2548

รายได้ (บาท)		หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
>0-10,000	จำนวน	1	1	1	5	4	12
	เปอร์เซ็นต์	1.35	1.35	1.35	6.76	5.41	16.22
10,001-	จำนวน	3	3	6	5	2	19
20,000	เปอร์เซ็นต์	4.05	4.05	8.11	6.76	2.70	25.68
20,001-	จำนวน	1	4	4	5	4	18
30,000	เปอร์เซ็นต์	1.35	5.41	5.41	6.76	5.41	24.32
30,001-	จำนวน	0	1	1	2	2	6
40,000	เปอร์เซ็นต์	0.00	1.35	1.35	2.70	2.70	8.11
40,001-	จำนวน	1	0	1	0	1	3
50,000	เปอร์เซ็นต์	1.35	0.00	1.35	0.00	1.35	4.05
>50,000	จำนวน	1	1	3	6	5	16
	เปอร์เซ็นต์	1.35	1.35	4.05	8.11	6.76	21.62
รวม	จำนวน	7	10	16	23	18	74
	เปอร์เซ็นต์	9.46	13.51	21.62	31.08	24.32	100.00

เมื่อสอบถามถึงรายได้จากการทำนาต่อปี เกษตรกรส่วนใหญ่ (95.36 เปอร์เซ็นต์) ในทุกหมู่บ้านจะตอบว่าไม่มี (0 บาท) ทั้งนี้ เนื่องจากว่า เกษตรกรปลูกข้าวไว้เพื่อบริโภคภายในครัวเรือน ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในเรื่องการทำประโยชน์ในพื้นที่ที่ครอบครอง จะมีเพียงบางรายเท่านั้น ที่ได้ทำการขายข้าวและมีรายได้จากส่วนนี้ (4.64 เปอร์เซ็นต์) ซึ่งมีรายได้ตั้งแต่ 900 บาท ถึง 18,000 บาท (ตารางที่ 3.17) เช่นเดียวกับการทำไร่ข้าวโพด ส่วนใหญ่ไม่ได้มีรายได้จากการขายข้าวโพด (99.48 เปอร์เซ็นต์) จะมีเพียง 1 รายเท่านั้นที่มีรายได้จากการขายข้าวโพด คือ 900 บาท

ตารางที่ 3.17 จำนวนและเปอร์เซ็นต์ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคพื้นเมืองในตำบลบ้านนาทั้ง 5 หมู่บ้าน
แยกตามรายได้จากการปลูกข้าว

รายได้ (บาท)		หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
0	จำนวน	23	16	26	54	66	185
	เปอร์เซ็นต์	11.86	8.25	13.40	27.84	34.02	95.36
900	จำนวน	0	0	1	0	0	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.52	0.00	0.00	0.52
1,000	จำนวน	0	1	0	0	0	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.52	0.00	0.00	0.00	0.52
1,200	จำนวน	0	0	1	0	0	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.52	0.00	0.00	0.52
2,000	จำนวน	0	0	1	0	0	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.52	0.00	0.00	0.52
7,200	จำนวน	0	0	2	0	0	2
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	1.03	0.00	0.00	1.03
12,000	จำนวน	0	2	0	0	0	2
	เปอร์เซ็นต์	0.00	1.03	0.00	0.00	0.00	1.03
18,000	จำนวน	0	1	0	0	0	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.52	0.00	0.00	0.00	0.52
รวม	จำนวน	23	20	31	54	66	194
	เปอร์เซ็นต์	11.86	10.31	15.98	27.84	34.02	100.00

ในกรณีของรายจ่ายในการเลี้ยงโคนั้น พบว่า เกษตรกรมีค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงโคต่อปีตั้งแต่ไม่มีรายจ่าย (0 บาท) ถึงสูงสุดคือ 186,300 บาท (ตารางที่ 3.19) โดยเกษตรกรเพียง 14 ราย ใ้ซื้อโคมาเลี้ยงในปี 2550 ค่าใช้จ่ายในส่วนนี้คือ 3,000 ถึง 170,000 บาท โคที่ซื้อส่วนใหญ่จะเป็นโคพื้นเมือง มีเกษตรกรเพียงรายเดียวที่ตอบว่า ซื้อโคพ่อพันธุ์ชาโรเลส์มาเลี้ยง (หมู่ 5) ซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ถึง 170,000 บาท นอกจากนี้พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ (174 ราย) ตอบว่า มีการใช้จ่ายในการซื้อเกลือ ตั้งแต่ 15 ถึง 5,000 บาท รองลงมาคือค่าใช้จ่ายในการซื้อฟาง (139 ราย) โดยค่าใช้จ่ายในส่วนนี้มีตั้งแต่ 100 ถึง 25,000 บาท เกษตรกรบางส่วนให้ยาบำรุง เช่น วิตามิน หรือ ยา Oxytetracycline แก่โค โดยมีค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ระหว่าง 18 ถึง 5,000 บาท ส่วนยาถ่ายพยาธิ นั้น เกษตรกรบางราย ตอบว่า ได้มีการถ่ายพยาธิโค (66 ราย) โดยทำการถ่ายพยาธิให้กับโคที่ตนเองได้กักขังในคอกในช่วงฤดูร้อนก่อนปล่อยออกไปหากินหญ้าตามธรรมชาติ แต่เกษตรกรส่วนใหญ่จะไม่ตอบคำถามในส่วนนี้ เมื่อพิจารณาค่าใช้จ่ายทั้งหมดในภาพรวมจะพบว่า เกษตรกรที่ซื้อพ่อโคชาโรเลส์มาเลี้ยงนั้น จะเสียค่าใช้จ่ายในด้านอื่นๆ สูงที่สุดด้วย

ตารางที่ 3.18 ค่าทางสถิติของค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงโคของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

		ใช้จ่าย				อาหาร	ยาถ่าย	
ค่าทางสถิติ		รวม	ตัวโค	ฟางข้าว	เกลือ	เม็ด	พยาธิ	ยาบำรุง
N	มีรายจ่าย	194	14	139	174	2	66	105
	ไม่มีรายจ่าย	0	180	55	20	192	128	89
ค่าต่ำสุด (บาท)		0.00	3,000.00	100.00	15.00	750	50.00	18.00
ค่าสูงสุด (บาท)		186,300.00	170,000.00	25,000.00	5,000.00	1,600	5,580.00	5,000.00
ค่าเฉลี่ย (บาท)		5,939.73	20,964.29	3,133.53	667.38	1,175.00	787.12	570.27
มัธยฐาน (บาท)		2,950.00	10,000.00	2,000.00	420.00	1,175.00	500.00	350.00
ฐานนิยม (บาท)		0.00	5,000.00	2,500.00	500.00	750	500.00	300.00
ส่วนเบี่ยงเบนฯ (บาท)		15,299.63	43,200.99	3,734.69	848.17	601.04	1,087.46	790.26

N = จำนวนเกษตรกร

หากแบ่งเป็นช่วงของรายจ่ายของแต่ละหมู่บ้าน (ตารางที่ 3.19) พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีรายจ่ายในการเลี้ยงโคอยู่ในช่วงระหว่าง 1,000 – 5,000 บาท (53.09 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือ รายจ่ายในช่วงระหว่าง 5,001 – 10,000 บาท และ ช่วงน้อยกว่า 1,000 บาท (18.56 เปอร์เซ็นต์) ช่วงมากกว่า 20,000 บาท (5.67เปอร์เซ็นต์) และช่วง 10,001 -20,000 บาท (4.12 เปอร์เซ็นต์) ตามลำดับ

โดยค่าใช้จ่ายดังกล่าวข้างต้น จะรวมถึงค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการที่เกษตรกรซื้อโค ค่าอาหาร ค่ายาถ่ายพยาธิ ยาบำรุง และอื่น ๆ สำหรับค่าใช้จ่ายในการซื้อโคนั้น มีตั้งแต่ไม่ได้ซื้อ (0 บาท) จนถึงสูงสุด คือ 170,000 บาท (เกษตรกรหมู่ 5 ได้ทำการซื้อพ่อโคชาโรเลส์) นอกนั้นเป็นรายจ่ายสำหรับ

ค่าอาหารโค เช่น ฟางข้าว ตั้งแต่ 100 บาท ถึง 25,000 บาท เฉลี่ยที่ 3,133.53 บาท ค่าเกลือ 15 ถึง 5,000 บาท ใช้จ่ายในการซื้ออาหารขึ้นนั้น มีเกษตรกรเพียง 2 รายเท่านั้น (จากจำนวนทั้งสิ้น 194 ราย) ที่ได้ซื้ออาหารขึ้น (เกษตรกรเรียกว่า “อาหารเม็ด”) มาเลี้ยง ค่ายาถ่ายพยาธิ 50 บาท ถึง 5,850 บาท ค่ายาบำรุง 18 บาท ถึง 5,000 บาท อย่างไรก็ตาม เกษตรกรไม่ได้ตอบคำถามในด้านค่ายาถ่ายพยาธิ และค่ายาบำรุง จำนวน 128 และ 89 ราย ตามลำดับ เมื่อสอบถามว่า เหตุใดจึงไม่ตอบคำถาม จึงทราบว่า เกษตรกรกลุ่มดังกล่าว ไม่ได้จ่ายเงินซื้อยาถ่ายพยาธิและยาบำรุง

ตารางที่ 3.19 จำนวนและเปอร์เซ็นต์ของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคพื้นเมืองในตำบลบ้านนาทั้ง 5 หมู่บ้าน แยกตามค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการเลี้ยงโค

รายจ่าย (บาท)	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
<1,000	จำนวน	4	6	12	7	7	36
	เปอร์เซ็นต์	2.06	3.09	6.19	3.61	3.61	18.56
1,000- 5,000	จำนวน	14	7	10	34	38	103
	เปอร์เซ็นต์	7.22	3.61	5.15	17.53	19.59	53.09
5,001- 10,000	จำนวน	3	5	3	11	14	36
	เปอร์เซ็นต์	1.55	2.58	1.55	5.67	7.22	18.56
10,001- 20,000	จำนวน	0	2	1	1	4	8
	เปอร์เซ็นต์	0.00	1.03	0.52	0.52	2.06	4.12
>20,000	จำนวน	2	0	5	1	3	11
	เปอร์เซ็นต์	1.03	0.00	2.58	0.52	1.55	5.67
รวม	จำนวน	23	20	31	54	66	194
	เปอร์เซ็นต์	11.86	10.31	15.98	27.84	34.02	100.00

ในภาพที่ 3.12 แสดงให้เห็นร้อยละของค่าใช้จ่ายด้านต่าง ๆ ในการเลี้ยงโคของเกษตรกรในหมู่บ้านต่าง ๆ และรวมทั้ง 5 หมู่ โดยจะเห็นว่า เกษตรกรทุกหมู่บ้านได้ใช้จ่ายในส่วนของเกลือมากที่สุด (ยกเว้นเกษตรกรในหมู่ที่ 1) รองลงมาคือค่าใช้จ่ายด้านฟางข้าว ค่ายาบำรุง และยาถ่ายพยาธิ

หมู่ 1 บ้านอุ้มวาท โท ฟาง เกลือ ชาดำชพชรี ชาป่าสูง อื่นๆ 0% 3.03% 24.24% 30.30% 12.12% 30.30%	หมู่ 2 บ้านนาโส โท ฟาง เกลือ ชาดำชพชรี ชาป่าสูง อื่นๆ 0% 8.16% 32.65% 18.37% 4.08% 36.74%	หมู่ 3 บ้านหินลาด โท ฟาง เกลือ ชาดำชพชรี ชาป่าสูง อื่นๆ 1.37% 1.37% 28.77% 15.06% 17.81% 35.62%
หมู่ 4 บ้านโสมง โท ฟาง เกลือ ชาดำชพชรี ชาป่าสูง อื่นๆ 0% 5.33% 15.39% 31.95% 14.79% 32.54%	หมู่ 5 บ้านสนป่าไผ่ โท ฟาง เกลือ ชาดำชพชรี ชาป่าสูง อื่นๆ 2.84% 1.14% 23.30% 30.11% 11.93% 30.68%	รวมทั้ง 5 หมู่ โท ฟาง เกลือ ชาดำชพชรี ชาป่าสูง อื่นๆ 2.20% 2.40% 22.40% 27.40% 13.00% 32.60%

ภาพที่ 3.12 จำนวนร้อยละของเกษตรกรหมู่ 1 – 5 ที่มีรายได้ในการเลี้ยงโคในด้านต่างๆ

ทางด้านรายจ่ายจากการประกอบอาชีพอื่นต่อปี (ตารางที่ 3.20) เช่น การทำนํ้ามัน เกษตรกรเพียง 25 รายเท่านั้นมีรายจ่ายในส่วนนี้ โดยรายจ่ายที่ใช้ในการทำนํ้าค่าสุด 600 บาท สูงสุด 20,000 บาท ส่วนใหญ่(ฐานนิยม) จะมีรายจ่ายอยู่ที่ 630 บาท หรือเฉลี่ยเท่ากับ 5,143.60 บาท ซึ่งจะเป็นค่าปุ๋ย ค่าแรงในการปลูกข้าว ค่าแรงในการเกี่ยวข้าว เป็นต้น ส่วนค่าใช้จ่ายในเรื่องการทำไร่ข้าวโพดนั้น ไม่มีผู้ใดตอบคำถามข้อนี้ เนื่องจากไม่มีรายจ่ายในส่วนนี้ และบางรายไม่ได้ทำไร่ข้าวโพด เกษตรกรบางรายตอบว่า มีรายจ่ายในส่วนอื่น ๆ ตั้งแต่ 50 บาท ถึง 55,000 บาท เฉลี่ยเท่ากับ 4,929.65 บาท จากการสัมภาษณ์พบว่า ส่วนใหญ่แล้วรายจ่ายในส่วนนี้จะป็น ค่านํ้ามันสำหรับใช้ในเรือประมง เป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้มี ค่าแรงในการปลูกพริก ค่าพันธุ์พริก ค่านํ้ามันสำหรับรถจักรยานยนต์ เป็นต้น อีก 58 ราย ไม่มีรายจ่ายในส่วนนี้

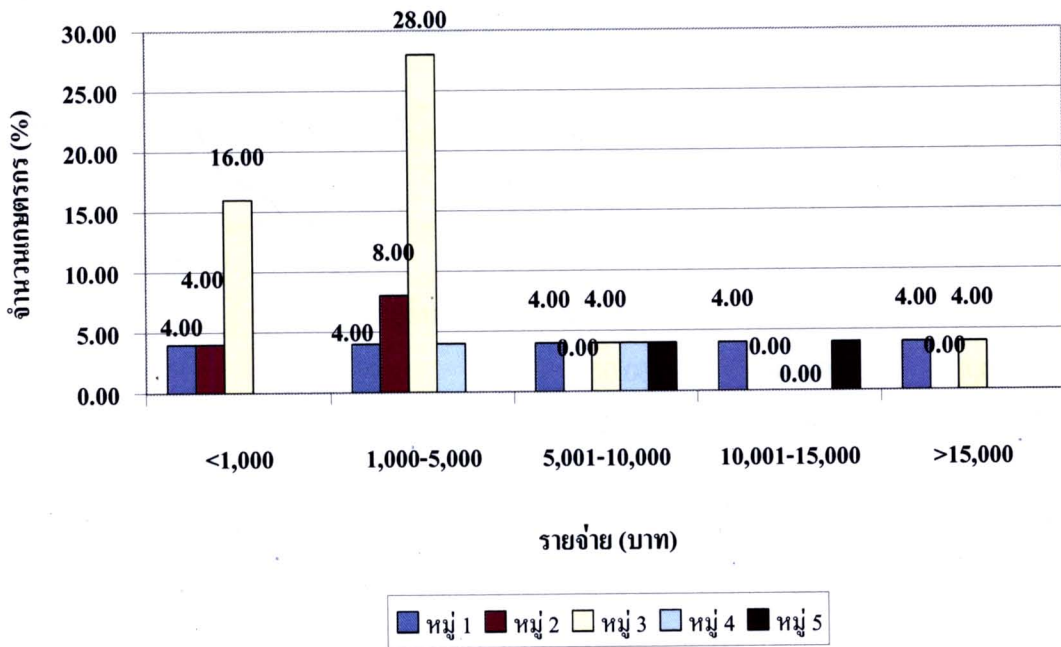
ตารางที่ 3.20 รายจ่ายในการประกอบอาชีพอื่น ๆ

ค่าทางสถิติ		รายจ่ายจากการทำนา	รายจ่ายอื่น ๆ
จำนวนเกษตรกร(คน)	มีรายจ่าย	25	56
	ไม่มีรายจ่าย	169	138
ค่าต่ำสุด (บาท)		600.00	50.00
ค่าสูงสุด (บาท)		20,000.00	55,000.00
ค่าเฉลี่ย (บาท)		5,143.60	4,929.65
มัธยฐาน (บาท)		2,000.00	1,200.00
ฐานนิยม (บาท)		630.00	1,000.00
ส่วนเบี่ยงเบนฯ (บาท)		5,953.52	10,720.69

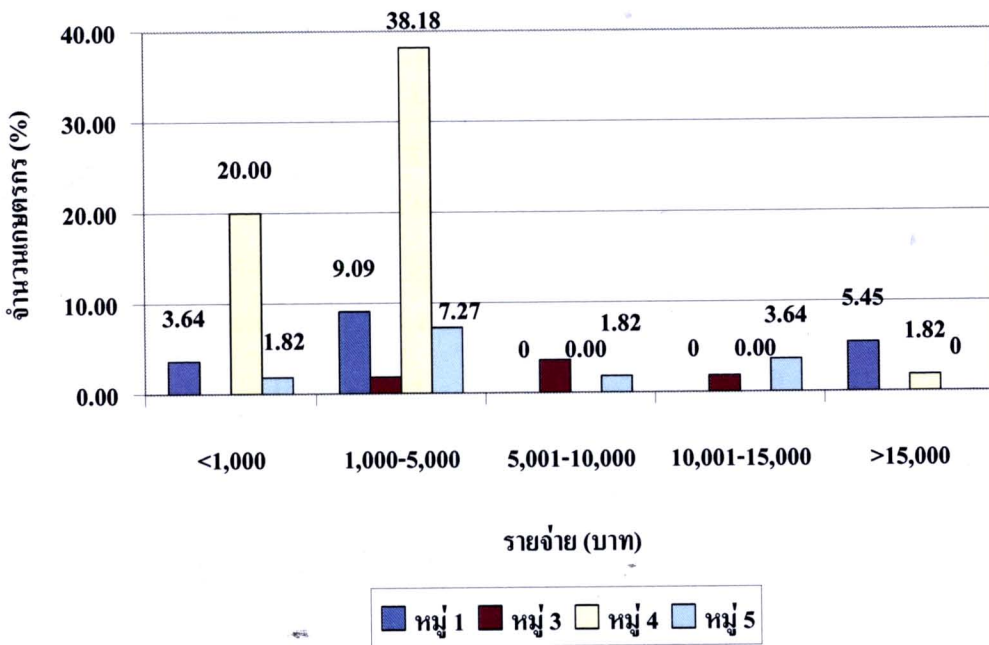
ในภาพที่ 3.13 แสดงให้เห็นร้อยละของเกษตรกรในแต่ละหมู่บ้านที่มีรายจ่ายในการทำนาในแต่ละช่วง โดยจะเห็นว่า เกษตรกรในหมู่ 2 และ 3 มีการทำนามาก (สอดคล้องกับข้อมูลในตารางที่ 3.12) โดยเกษตรกรในหมู่ 3 มีรายจ่ายในการทำนาอยู่ในช่วง 1,000 – 5,000 บาท (28 เปอร์เซ็นต์) และช่วง น้อยกว่า 1,000 บาท (16 เปอร์เซ็นต์) สูงกว่าเกษตรกรในหมู่ 2 (8 เปอร์เซ็นต์และ 4 เปอร์เซ็นต์ตามลำดับ)

ภาพที่ 3.14 แสดงร้อยละของเกษตรกรในแต่ละหมู่บ้านที่มีรายจ่ายในการประกอบอาชีพอื่น ๆ ในแต่ละช่วง ซึ่งพบว่า ร้อยละของเกษตรกรในหมู่ 3 มีค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพอื่น ๆ โดยส่วนใหญ่เป็นการประกอบอาชีพประมง ซึ่งเป็นค่านํ้ามันเชื้อเพลิงในการหาปลาในเขื่อน (ปลาสร้อย ปลากระทิง ปลานํ้าอ้อ ปลาสังกะวาด ปลาคัง ฯลฯ) และบางรายเลี้ยงปลาในกระชัง เช่น ปลานํ้า ปลานิล ปลาแรด เป็นต้น และ เกษตรกรบางรายทอดผ้า (ชุดกระเหรี่ยง ยํม) อยู่ในช่วง 1,000 – 5,000 บาท ประมาณ 38.18 เปอร์เซ็นต์ และช่วงน้อยกว่า 1,000 บาท ประมาณ 20.00 เปอร์เซ็นต์ รายจ่ายในการ

ประกอบอาชีพอื่น ของเกษตรกรในหมู่ 1 นั้น จะพบทุกช่วง โดยเป็นรายจ่ายค่าน้ำมันเป็นส่วนใหญ่ เช่นเดียวกับหมู่ 3 แต่มีรายจ่ายในการทำประมง และปลูกพริกรวมอยู่ด้วย

ภาพที่ 3.13 รายจ่ายในการทำนาของเกษตรกรในแต่ละหมู่บ้าน

ภาพที่ 3.14 รายจ่ายในการประกอบอาชีพอื่น ๆ ในแต่ละหมู่บ้าน

ในกรณีของการหาแหล่งเงินทุนมาใช้ในการประกอบอาชีพการเลี้ยงโคพื้นเมืองนั้น มีการนำเงินทุนส่วนตัว (ได้มาจากการเลี้ยงโค และการทำประมง) มาใช้ตั้งแต่ 250 บาท ถึง 100,000 บาท

(ตารางที่ 3.21) โดยส่วนใหญ่แล้ว จะลงทุนประมาณ 1,000 บาท (ฐานนิยม) เกษตรกรรายจำนวน 7 รายกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ และเกษตรกรจำนวน 39 ราย กู้เงินจากแหล่งอื่น ๆ มาใช้เลี้ยงโค เช่น โครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน (กข. กจ.) โครงการหมู่บ้าน (เงินล้าน) โครงการ ออมทรัพย์หมู่บ้าน หรือกู้ยืมจากกำนัน หรือเพื่อน เป็นต้น

ตารางที่ 3.21 เงินทุนในการเลี้ยงโคจากแหล่งต่าง ๆ

คำทางสถิติ		ทุนส่วนตัว	กู้ยืม (ธกส.)	กู้ยืม (อื่น ๆ)
จำนวนเกษตรกร(คน)	กู้ยืม	143	7	39
	ไม่ได้กู้ยืม	51	187	155
ค่าต่ำสุด (บาท)		250.00	4,750.00	3,000.00
ค่าสูงสุด (บาท)		100,000.00	50,000.00	70,000.00
ค่าเฉลี่ย (บาท)		7,976.33	25,678.57	19,423.08
มัธยฐาน (บาท)		3,950.00	25,000.00	20,000.00
ฐานนิยม (บาท)		1,000.00	4,750.00	20,000.00
ส่วนเบี่ยงเบนฯ (บาท)		13,253.00	14,616.42	14,069.63

ตารางที่ 3.22 เงินทุนส่วนตัวในการเลี้ยงโคพื้นเมืองในแต่ละหมู่บ้าน

รายจ่าย (บาท)	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
<1,000	จำนวน	1	0	3	6	2	12
	เปอร์เซ็นต์	0.69	0.00	2.08	4.17	1.39	8.33
1,000- 5,000	จำนวน	5	11	6	29	25	76
	เปอร์เซ็นต์	3.47	7.64	4.17	20.14	17.36	52.78
5,001- 10,000	จำนวน	4	3	1	9	14	31
	เปอร์เซ็นต์	2.78	2.08	0.69	6.25	9.72	21.53
10,001- 20,000	จำนวน	0	1	2	1	4	8
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.69	1.39	0.69	2.78	5.56
>20,000	จำนวน	5	0	4	1	7	17
	เปอร์เซ็นต์	3.47	0.00	2.78	0.69	4.86	11.81
รวม	จำนวน	15	15	16	46	52	144
	เปอร์เซ็นต์	10.42	10.42	11.11	31.94	36.11	100.00

หากแบ่งจำนวนเงินทุนส่วนตัวเป็นช่วง (ตารางที่ 3.22) พบว่า ร้อยละของเกษตรกรที่ลงทุนส่วนตัวในช่วง 1,000 ถึง 5,000 บาท มากที่สุด (52.78 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือช่วง 5,001 ถึง 10,000 บาท (21.53 เปอร์เซ็นต์) มากกว่า 20,000 บาท (11.81 เปอร์เซ็นต์) น้อยกว่า 1,000 บาท (8.33 เปอร์เซ็นต์) และ ช่วง 10,001 ถึง 20,000 บาท (5.56 เปอร์เซ็นต์) ตามลำดับ

หากพิจารณาแหล่งเงินกู้จากธนาคารเกษตรและสหกรณ์ (รทส.) นั้น พบว่า เกษตรกรจำนวน 7 ราย ที่กู้เงินจากแหล่งนี้ โดยเป็นเกษตรกรในหมู่ 1 หมู่ 3 และหมู่ 4 (ตารางที่ 3.23) โดยเกษตรกรในหมู่ 1 จะกู้เงินในช่วง 10,001 ถึง 20,000 และมากกว่า 20,000 บาท ในขณะที่เกษตรกรในหมู่ 3 กู้เงินจากแหล่งนี้ ในจำนวนที่มากกว่า 20,000 บาท ส่วนเกษตรกรในหมู่ 4 นั้นกู้เงินในช่วง 1,000 ถึง 5,000 บาท

ตารางที่ 3.23 เงินกู้ยืมจากธนาคารเกษตรและสหกรณ์ในการเลี้ยงโคพื้นเมืองในแต่ละหมู่บ้าน

รายจ่าย (บาท)	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
<1,000	จำนวน	-	-	-	-	-	-
	เปอร์เซ็นต์	-	-	-	-	-	-
1,000- 5,000	จำนวน	0	-	0	1	-	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	-	0.00	14.29	-	14.29
5,001- 10,000	จำนวน	-	-	-	-	-	-
	เปอร์เซ็นต์	-	-	-	-	-	-
10,001- 20,000	จำนวน	1	-	0	0	-	1
	เปอร์เซ็นต์	14.29	-	0.00	0.00	-	14.29
>20,000	จำนวน	1	-	4	0	-	5
	เปอร์เซ็นต์	14.29	-	57.14	0.00	-	71.43
รวม	จำนวน	2	-	4	1	-	7
	เปอร์เซ็นต์	28.57	-	57.14	14.29	-	100.00

ส่วนการกู้เงินจากแหล่งอื่นนอกเหนือการกู้จาก รทส. แล้ว ได้แสดงไว้ในตารางที่ 3.24 โดยพบว่า เกษตรกรใช้บริการการกู้เงินจากแหล่งอื่น (39 คน) มากกว่าจาก รทส. (7คน) จำนวนเงินที่กู้กันมากที่สุดคือช่วง มากกว่า 20,000 บาท (56.41 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือช่วง 5,001 ถึง 10,000 บาท (20.51 เปอร์เซ็นต์) ช่วง 1,000 ถึง 5,000 บาท (15.38 เปอร์เซ็นต์) และ 10,000 ถึง 20,000 บาท (7.69 เปอร์เซ็นต์) ตามลำดับ เป็นที่น่าสังเกตว่า ไม่มีเกษตรกรรายใดกู้เงินจากแหล่งนี้ น้อยกว่า 1,000 บาท เกษตรกรบางรายที่กู้เงินไปนี้ นอกจากมีจุดมุ่งหมายเพื่อนำไปเลี้ยงโคพื้นเมืองแล้ว บางรายบอกว่านำไปจ่ายค่าเทอมให้กับลูกด้วย

ตารางที่ 3.24 เงินทุนกู้ยืมจากแหล่งอื่นในการเลี้ยงโคพื้นเมืองในแต่ละหมู่บ้าน

รายจ่าย (บาท)	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
<1,000	จำนวน	-	-	-	-	-	-
	เปอร์เซ็นต์	-	-	-	-	-	-
1,000- 5,000	จำนวน	2	0	2	0	2	6
	เปอร์เซ็นต์	5.13	0.00	5.13	0.00	5.13	15.38
5,001- 10,000	จำนวน	1	2	0	4	1	8
	เปอร์เซ็นต์	2.56	5.13	0.00	10.26	2.56	20.51
10,001- 20,000	จำนวน	1	0	1	0	1	3
	เปอร์เซ็นต์	2.56	0.00	2.56	0.00	2.56	7.69
>20,000	จำนวน	6	2	5	7	2	22
	เปอร์เซ็นต์	15.38	5.13	12.82	17.95	5.13	56.41
รวม	จำนวน	10	4	8	11	6	39
	เปอร์เซ็นต์	25.64	10.26	20.51	28.21	15.38	100.00

จากข้อคำถามที่เกี่ยวกับแรงงานที่ใช้ในการเลี้ยงโคนั้น พบว่า มีการใช้แรงงานในครอบครัวสำหรับการเลี้ยงโคตั้งแต่ 1 คนถึง 5 คน โดยส่วนใหญ่ใช้แรงงานเพียงคนเดียวในการเลี้ยงโค (45.08 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือใช้แรงงาน 2 คน (39.38 เปอร์เซ็นต์) 3 คน (10.36 เปอร์เซ็นต์) 4 คน (4.15 เปอร์เซ็นต์) และ 5 คน (1.04 เปอร์เซ็นต์) ดังตารางที่ 3.25 มีเกษตรกร 1 รายที่ไม่ตอบคำถามข้อนี้ สำหรับการจ้างแรงงานเพื่อเลี้ยงโคนั้น พบว่า มีเกษตรกร 3 ราย ตอบว่า มีการจ้างแรงงานในการเลี้ยงโค โดยเป็นเกษตรกรในหมู่ 3 หมู่ 4 และ หมู่ 5 หมู่บ้านละ 1 ราย แรงงานที่จ้างนั้น จะมี 2 คน และ 3 คน ซึ่งการจ้างเลี้ยงนี้ จะมีลักษณะของการฝากเลี้ยง หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “เลี้ยงผ่า” ซึ่งหมายถึงเจ้าของโคจะฝากให้ผู้อื่นเลี้ยง เมื่อได้ลูกก็จะแบ่งกันคนละครึ่ง กล่าวคือ หากโคในฝูงที่ฝากเลี้ยงให้ลูกในปีนั้น 2 ตัว ผู้เป็นเจ้าของโคจะได้ 1 ตัว และผู้เลี้ยงจะได้ลูกโค 1 ตัว

แหล่งข้อมูลข่าวสารที่เกษตรกรได้รับความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโคพื้นเมืองนั้น ส่วนใหญ่ตอบว่า เรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเอง (74.74 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือจากหน่วยงานราชการ (10.82 เปอร์เซ็นต์) และจากแหล่งอื่นๆ (10.30 เปอร์เซ็นต์) ดังตารางที่ 3.26 เป็นที่น่าสังเกตว่า มีเกษตรกรจากหมู่ 2 เพียงรายเดียวเท่านั้นที่ตอบว่า ได้ข้อมูลข่าวสารจากวิทยุ/โทรทัศน์ ทั้งนี้ อาจเนื่องจากรายการวิทยุและโทรทัศน์ส่วนใหญ่จะกล่าวถึงการเลี้ยงโคลูกผสมสายเลือดยุโรปมากกว่าการเลี้ยงโคพื้นเมือง หรืออาจเป็นเพราะเกษตรกรส่วนใหญ่เลี้ยงโคในธรรมชาติ หากโคเจ็บป่วยหรือเป็น

โรคที่ใช้ประสบการณ์ของตนเองแก้ปัญหาหรือไม่ก็ปรึกษากับหน่วยงานของราชการ หรือไม่ก็สอบถามจากเพื่อนบ้านที่เลี้ยงโคด้วยกัน

ตารางที่ 3.25 แรงงานในครอบครัวที่ใช้ในการเลี้ยงโคพื้นเมืองของเกษตรกรหมู่ 1-5

แรงงาน (คน)	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
1	จำนวน	13	6	7	28	33	87
	เปอร์เซ็นต์	6.74	3.11	3.63	14.51	17.10	45.08
2	จำนวน	4	11	16	19	26	76
	เปอร์เซ็นต์	2.07	5.70	8.29	9.84	13.47	39.38
3	จำนวน	3	2	4	6	5	20
	เปอร์เซ็นต์	1.55	1.04	2.07	3.11	2.59	10.36
4	จำนวน	2	1	3	0	2	8
	เปอร์เซ็นต์	1.04	0.52	1.55	0.00	1.04	4.15
5	จำนวน	0	0	1	1	0	2
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.52	0.52	0.00	1.04
รวม	จำนวน	22	20	31	54	66	193
	เปอร์เซ็นต์	11.40	10.36	16.06	27.98	34.20	100.00

เมื่อสอบถามถึงการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรหรือเข้าร่วมโครงการ SML¹ เพื่อนำเงินมาซื้อน้ำเชื้อของพ่อพันธุ์โคบราห์มันมาผสมกับแม่โคพื้นเมือง และมีหน่วยงานของรัฐเข้ามาให้ความช่วยเหลือหรือไม่ เกษตรกรส่วนใหญ่ตอบว่า ไม่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกใด ๆ (98.45 เปอร์เซ็นต์) มีเพียง 3 ราย ในหมู่ 1, 3 และ 5 ที่ตอบว่าเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม (1.55 เปอร์เซ็นต์) ดังตารางที่ 3.27

เมื่อสอบถามเกษตรกรทั้ง 3 รายที่เป็นสมาชิกโครงการ พบว่า เกษตรกรมิได้นำเงินในโครงการมาซื้อน้ำเชื้อพ่อพันธุ์โคบราห์มันมาผสมกับแม่โคพื้นเมืองดังกล่าวแต่นำไปใช้ทำประโยชน์อื่น เกษตรกรจำนวน 72.4 เปอร์เซ็นต์ ตอบว่า ส่วนหน่วยงานของรัฐ (กรมปศุสัตว์) เข้ามาให้ความช่วยเหลือเกษตรกรผู้เลี้ยงโคปีละ 1 ครั้ง

¹ SML คือ เงินที่หมู่บ้านได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล เพื่อให้คนในชุมชนนำไปแก้ไขปัญหาร่วมกันในการดำเนินชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพ S (Small) คือ หมู่บ้านขนาดเล็ก ประชากรไม่เกิน 500 คน ใช้งบประมาณ 200,000 บาท M (Medium) คือ หมู่บ้านขนาดกลาง ประชากร 501-1,000 คน ใช้งบประมาณ 250,000 บาท L (Large) คือ หมู่บ้านขนาดใหญ่ ประชากร 1,001 คนขึ้นไป ใช้งบประมาณ 300,000 บาท

ที่มา: http://www.hu.ac.th/std_affair/learning/Web_ThungWa/New_web_m/sml.htm

ตารางที่ 3.26 แหล่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการเลี้ยงโคพื้นเมืองที่เกษตรกรทั้ง 5 หมู่ ได้รับ

แหล่ง ข้อมูล	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
วิทยุ/โทรทัศน์	จำนวน	0	1	0	0	0	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.52	0.00	0.00	0.00	0.52
ส่วนราชการ	จำนวน	5	0	1	11	4	21
	เปอร์เซ็นต์	2.58	0.00	0.52	5.67	2.06	10.82
เพื่อนบ้าน	จำนวน	1	0	2	3	0	6
	เปอร์เซ็นต์	0.52	0.00	1.03	1.55	0.00	3.09
หนังสือพิมพ์/วารสาร	จำนวน	0	1	0	0	0	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.52	0.00	0.00	0.00	0.52
ประสบการณ์เอง	จำนวน	14	16	27	26	62	145
	เปอร์เซ็นต์	7.22	8.25	13.92	13.40	31.96	74.74
อื่นๆ	จำนวน	3	2	1	14	0	20
	เปอร์เซ็นต์	1.55	1.03	0.52	7.22	0.00	10.31
รวม	จำนวน	23	20	31	54	66	194
	เปอร์เซ็นต์	11.86	10.31	15.98	27.84	34.02	100.00

ตารางที่ 3.27 การเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรหรือเข้าร่วมโครงการ SML ของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่

เข้าร่วม โครงการ	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
ไม่เข้าร่วม	จำนวน	22	20	30	53	65	190
	เปอร์เซ็นต์	11.40	10.36	15.54	27.46	33.68	98.45
เข้าร่วม	จำนวน	1	0	1	0	1	3
	เปอร์เซ็นต์	0.52	0.00	0.52	0.00	0.52	1.55
รวม	จำนวน	23	20	31	53	66	193
	เปอร์เซ็นต์	11.92	10.36	16.06	27.46	34.20	100.00

ข้อมูลสูญหาย 1 ข้อมูล

3.2.2 สภาพการเลี้ยงโคพื้นเมือง

จากแบบสอบถามทำให้ทราบว่า แหล่งที่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างได้โคพื้นเมืองมานั้น ส่วนใหญ่มาจาก เกษตรกรได้รับโคพื้นเมืองมาจากการตกทอดทางมรดกทั้งจากพ่อแม่และพี่น้องเป็นส่วนใหญ่ (64.86 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาเป็นการซื้อจากเกษตรกรด้วยกันในหมู่บ้าน (30.81 เปอร์เซ็นต์) ในจังหวัดตากด้วยกัน และได้จากการเลี้ยงแบ่ง (4.32 เปอร์เซ็นต์) ดังแสดงในตารางที่ 3.28 การเลี้ยงแบ่งหรือการเลี้ยงผ่านนั้น เป็นระบบการเลี้ยงที่เกษตรกรรายใดรายหนึ่งไม่มีเวลาดูแลโคพื้นเมืองของตนเอง จึงนำไปฝากให้เกษตรกรรายอื่นเลี้ยง เมื่อโคคลอดลูกก็จะมีการแบ่งลูกโคให้แก่ผู้เลี้ยงแทนการจ่ายเป็นตัวเงิน หากพิจารณาในแต่ละหมู่บ้านจะพบว่า เกษตรกรในหมู่ 1 และ 2 จะมีการซื้อโคจากเกษตรกรในหมู่บ้านมากกว่าที่เป็นมรดกตกทอด (6.49 และ 4.86 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ สำหรับหมู่ 1 และ 5.41 และ 4.32 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ สำหรับหมู่ 2)

ตารางที่ 3.28 แหล่งได้มาซึ่งโคพื้นเมืองของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

แหล่งที่มา	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
ซื้อ	จำนวน	12	10	13	7	15	57
	เปอร์เซ็นต์	6.49	5.41	7.03	3.78	8.11	30.81
มรดก	จำนวน	9	8	16	44	43	120
	เปอร์เซ็นต์	4.86	4.32	8.65	23.78	23.24	64.86
เลี้ยงแบ่ง	จำนวน	0	2	1	1	4	8
	เปอร์เซ็นต์	0.00	1.08	0.54	0.54	2.16	4.32
รวม	จำนวน	21	20	30	52	62	185
	เปอร์เซ็นต์	11.35	10.81	16.22	28.11	33.51	100.00

ข้อมูลสูญหาย 9 ข้อมูล

เกษตรกรรายที่ซื้อโคมาบอกว่า ราคาโคที่ซื่อนั้นมีตั้งแต่ตัวละ 250 บาท ถึง 18,000 บาท ขึ้นอยู่กับช่วงเวลาในการซื้อโค และประเภทของโค กล่าวคือ เกษตรกรที่ตอบว่า ซื้อโคมาตัวละ 250 บาทได้ซื้อโคมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 หลังจากนั้น ไม่ได้ทำการซื้อโคอีกเลย อาศัยลูกที่เกิดขึ้นจากการซื้อโคครั้งแรก ส่วนอีกรายตอบว่าซื้อมาในราคา 400 บาท เมื่อ 12 ปีที่แล้ว และได้ซื้ออีกเลยอาศัยลูกจากโคที่ซื้อมาครั้งแรกเช่นกัน เกษตรกรที่ซื้อโคมาในราคา 18,000 บาทต่อตัวนั้น ตอบว่า เป็นการซื้อโคพ่อพันธุ์หุยาوما (เกษตรกรในหมู่ 4 บ้านโสมง) และตอบว่าซื้อมาตัวละ 15,000 บาทนั้นเป็นโคแม่พันธุ์ (เกษตรกรในหมู่ 5 บ้านสันป่าปวย) อย่างไรก็ตามเกษตรกรที่ไม่ตอบคำถามข้อนี้ มีจำนวน 145 ราย เนื่องจากส่วนใหญ่ได้มาจากมรดกทั้งจากพ่อแม่และพี่น้อง รวมถึงการเลี้ยงผ่าด้วย หากแบ่ง

ราคาโคที่ซื้อมานั้นเป็นช่วงชั้น 4 ช่วง (ตารางที่ 3.29) จะพบว่า ส่วนใหญ่ซื้อโคตัวละ 1,001-5,000 บาท (75.51 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือซื้อมาตัวละ 5,001 – 10,000 บาท ส่วนข้อมูลที่เป็นข้อมูลสูญหายในคำถามข้อนี้เท่ากับ 145 ข้อมูลนั้น เนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้ทำการซื้อโคมาเลี้ยง แต่ได้รับจากมรดก และการเลี้ยงผ่า

ตารางที่ 3.29 ราคาโคต่อตัวที่เกษตรกรซื้อมาแยกตามหมู่บ้าน

ราคาโคต่อตัว (บาท)	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
<1,000	จำนวน	2	0	0	0	0	2
	เปอร์เซ็นต์	4.08	0.00	0.00	0.00	0.00	4.08
1,001- 5,000	จำนวน	7	6	11	3	10	37
	เปอร์เซ็นต์	14.29	12.24	22.45	6.12	20.41	75.51
5,001- 10,000	จำนวน	2	1	0	2	3	8
	เปอร์เซ็นต์	4.08	2.04	0.00	4.08	6.12	16.33
>10,000	จำนวน	0	0	0	1	1	2
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	2.04	2.04	4.08
รวม	จำนวน	11	7	11	6	14	49
	เปอร์เซ็นต์	22.45	14.29	22.45	12.24	28.57	100.00

เกษตรกรไม่ตอบคำถามข้อนี้ 145 ข้อมูล เพราะไม่ได้ซื้อโคมาเลี้ยง

หากพิจารณาจำนวนโคที่เกษตรกรในหมู่บ้านต่าง ๆ เลี้ยง (ตารางที่ 3.30) จะพบว่า โดยรวมแล้ว เกษตรกรส่วนใหญ่จะเลี้ยงโคฝูงขนาดกลาง คือ จำนวน 11-50 ตัว (60.31 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือเลี้ยงฝูงขนาดใหญ่ จำนวน 51-100 ตัว (23.71 เปอร์เซ็นต์) ฝูงขนาดเล็ก จำนวน 1-10 ตัว (12.89 เปอร์เซ็นต์) และน้อยที่สุด คือ ฝูงใหญ่ จำนวนมากกว่า 100 ตัว (3.09 เปอร์เซ็นต์) ตามลำดับ หากพิจารณาแยกเป็นรายหมู่บ้าน จะพบผลเช่นเดียวกับภาพรวม กล่าวคือ เกษตรกรทุกหมู่บ้านจะมีการเลี้ยงโคฝูงขนาดกลางมากที่สุด เป็นที่น่าสังเกตว่า เกษตรกรในหมู่ 1 2 และ 3 นั้น จะมีการเลี้ยงโคฝูงขนาดเล็กมากกว่าฝูงขนาดใหญ่ ในขณะที่เกษตรกรในหมู่ 4 และ 5 จะเลี้ยงโคฝูงใหญ่มากกว่าฝูงเล็ก นอกจากนี้ พบว่า ไม่มีเกษตรกรรายใดในหมู่ 2 ที่เลี้ยงโค มากกว่า 100 ตัว ในขณะที่จะพบว่า เกษตรกรในหมู่ 5 มีการเลี้ยงโคฝูงมากกว่า 100 ตัวมากที่สุด ถึง 3 ราย (1.55 เปอร์เซ็นต์)

ถ้าสำหรับจำนวนพ่อ โคคุมฝูงนั้น พบว่า เกษตรกรใช้พ่อโคจำนวน 1-2 ตัวคุมฝูงมากที่สุด (79.38 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือ 3-4 ตัว และมากกว่า 4 ตัว (10.31 เปอร์เซ็นต์เท่ากัน) การใช้พ่อโคคุมฝูงนั้น จะขึ้นอยู่กับขนาดฝูง หากเป็นโคฝูงใหญ่ จะใช้พ่อโคคุมฝูงมากกว่าโคฝูงเล็ก (ตารางที่ 3.31)

ตารางที่ 3.30 จำนวนโคที่เลี้ยงของเกษตรกรแยกตามหมู่บ้าน

จำนวนโคที่เลี้ยง (ตัว)	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
1-10	จำนวน	5	5	5	1	9	25
	เปอร์เซ็นต์	2.58	2.58	2.58	0.52	4.64	12.89
11-50	จำนวน	14	13	16	36	38	117
	เปอร์เซ็นต์	7.22	6.70	8.25	18.56	19.59	60.31
51-100	จำนวน	3	2	9	16	16	46
	เปอร์เซ็นต์	1.55	1.03	4.64	8.25	8.25	23.71
>100	จำนวน	1	0	1	1	3	6
	เปอร์เซ็นต์	0.52	0.00	0.52	0.52	1.55	3.09
รวม	จำนวน	23	20	31	54	66	194
	เปอร์เซ็นต์	11.86	10.31	15.98	27.84	34.02	100.00

ตารางที่ 3.31 จำนวนพ่อโคพื้นเมืองของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

จำนวนพ่อโค (ตัว)	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
1-2	จำนวน	16	20	25	30	63	154
	เปอร์เซ็นต์	8.25	10.31	12.89	15.46	32.47	79.38
3-4	จำนวน	3	0	2	13	2	20
	เปอร์เซ็นต์	1.55	0.00	1.03	6.70	1.03	10.31
>4	จำนวน	4	0	4	11	1	20
	เปอร์เซ็นต์	2.06	0.00	2.06	5.67	0.52	10.31
รวม	จำนวน	23	20	31	54	66	194
	เปอร์เซ็นต์	11.86	10.31	15.98	27.84	34.02	100.00

หากพิจารณารายละเอียดของฝูงโค โดยแยกเป็นโคประเภทต่าง ๆ แล้ว จะพบว่า เกษตรกรใน หมู่ 1 จะมีแม่โคเต็มวัย (อายุ 2 ปีขึ้นไป) จำนวน 6-10 ตัวมากที่สุด (4.64 เปอร์เซ็นต์) ในขณะที่ เกษตรกรในหมู่ 2 จะมีแม่โคเต็มวัย จำนวน 1-5 ตัวมากที่สุด (5.67 เปอร์เซ็นต์) ส่วนเกษตรกรในหมู่ 3 จะมีแม่โคจำนวน 1-5 ตัว 16-20 ตัว และมากกว่า 25 ตัวในจำนวนที่เท่ากัน คือ 4.12 เปอร์เซ็นต์ ส่วน เกษตรกรในหมู่ 4 นั้น จะมีแม่โคขนาด 6-10 ตัวมากที่สุด (7.22 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือมากกว่า 25

ตัว (6.19 เปอร์เซ็นต์) เป็นที่น่าสังเกตว่า เกษตรกรในหมู่ 5 จะมีการเลี้ยงแม่โคเต็มวัยมากกว่า 25 ตัว (8.25 เปอร์เซ็นต์) หากพิจารณาในภาพรวมแล้ว จะพบว่า เกษตรกรในตำบลบ้านนา จะมีแม่โคเต็มวัย จำนวน 1-5 ตัว และ 6-10 ตัวในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน คือ 22.68 เปอร์เซ็นต์ และ 22.16 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ และมีแม่โคมากกว่า 25 ตัว จำนวน 20.10 เปอร์เซ็นต์ (ตารางที่ 3.32)

ตารางที่ 3.32 จำนวนแม่โคพื้นเมืองเต็มวัย (อายุ 2 ปีขึ้นไป) ของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

จำนวนแม่โค (ตัว)	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
1-5	จำนวน	6	11	8	5	14	44
	เปอร์เซ็นต์	3.09	5.67	4.12	2.58	7.22	22.68
6-10	จำนวน	9	4	4	14	12	43
	เปอร์เซ็นต์	4.64	2.06	2.06	7.22	6.19	22.16
11-15	จำนวน	2	0	3	9	11	25
	เปอร์เซ็นต์	1.03	0.00	1.55	4.64	5.67	12.89
16-20	จำนวน	2	2	8	11	8	31
	เปอร์เซ็นต์	1.03	1.03	4.12	5.67	4.12	15.98
21-25	จำนวน	2	2	0	3	5	12
	เปอร์เซ็นต์	1.03	1.03	0.00	1.55	2.58	6.19
>25	จำนวน	2	1	8	12	16	39
	เปอร์เซ็นต์	1.03	0.52	4.12	6.19	8.25	20.10
รวม	จำนวน	23	20	31	54	66	194
	เปอร์เซ็นต์	11.86	10.31	15.98	27.84	34.02	100.00

หากพิจารณาโคขุนเพศเมีย (อายุ 1-2 ปี) ในตารางที่ 3.33 จะพบว่า ฟุ้งโคของเกษตรกรในหมู่ 1, 2, 3 และ 5 จะมีโคขุนเพศเมียจำนวน 1-5 ตัวมากที่สุด (คือเท่ากับ 8.76, 7.22, 9.28 และ 14.43 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ) ส่วนฟุ้งโคของเกษตรกรในหมู่ 4 นั้น จะมีโคขุนเพศเมียจำนวน 6-10 ตัวมากที่สุด (10.82 เปอร์เซ็นต์) อย่างไรก็ตาม ในภาพรวมทั้งตำบลพบว่า ฟุ้งโคของเกษตรกรส่วนใหญ่จะมีโคขุนเพศเมียจำนวน 1-5 ตัวมากที่สุด (48.45 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือขนาดฟุ้ง 1-6 ตัว (26.29 เปอร์เซ็นต์)

ตารางที่ 3.33 จำนวนโครูนเพศเมีย (อายุ 1-2 ปี) ของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

จำนวนโค (ตัว)	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
1-5	จำนวน	17	14	18	17	28	94
	เปอร์เซ็นต์	8.76	7.22	9.28	8.76	14.43	48.45
6-10	จำนวน	4	4	4	21	18	51
	เปอร์เซ็นต์	2.06	2.06	2.06	10.82	9.28	26.29
11-15	จำนวน	1	1	2	11	9	24
	เปอร์เซ็นต์	0.52	0.52	1.03	5.67	4.64	12.37
16-20	จำนวน	0	1	6	3	6	16
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.52	3.09	1.55	3.09	8.25
21-25	จำนวน	0	0	0	1	3	4
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	0.52	1.55	2.06
>25	จำนวน	1	0	1	1	2	5
	เปอร์เซ็นต์	0.52	0.00	0.52	0.52	1.03	2.58
รวม	จำนวน	23	20	31	54	66	194
	เปอร์เซ็นต์	11.86	10.31	15.98	27.84	34.02	100.00

สำหรับจำนวนโครูนเพศผู้ (อายุ 1-2 ปี) นั้น พบว่า เกษตรกรทั้งตำบลจะมีโครูนเพศผู้จำนวน 1- 5 ตัวมากที่สุด (59.79 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือ 6-10 ตัว (23.20 เปอร์เซ็นต์) ดังตารางที่ 3.34 ฟุ้งโค รูน 6-10 ตัว จะพบมากในหมู่ 5 และหมู่ 4 (9.28 และ 8.25 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ) ส่วนลูกโครูนเพศ เมีย (แรกเกิด - 1 ปี) ที่แสดงไว้ในตารางที่ 3.35 นั้น จะเห็นว่า ลูกโค 1-5 ตัวจะมีมากที่สุด รองลงมา คือ 6-10 เปอร์เซ็นต์ (77.32 และ 15.46 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ) เป็นที่น่าสังเกตว่า เกษตรกรในหมู่ 1 และ 5 นั้น มีลูกโคเพศเมียในฝูงมากเกินไปกว่า 25 ตัว อยู่ 1 และ 2 ราย ตามลำดับ ซึ่งเป็นฝูงที่ค่อนข้าง ใหญ่

ส่วนลูกโครูนเพศผู้ (แรกเกิด - 1 ปี) นั้น (ตารางที่ 3.36) ส่วนใหญ่จะพบในฝูง 1-5 ตัว มาก ที่สุด รองลงมาคือ 6-10 ตัว (82.99 และ 12.89 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ) และพบลูกโครูนเพศผู้ในฝูง 16- 20 ตัว ในฝูงของเกษตรกรในหมู่ 3 และ 5 หมู่ละ 2 ราย

ตารางที่ 3.34 จำนวนโครุ่นเพศผู้ (อายุ 1-2 ปี) ของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

จำนวนโค (ตัว)	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
1-5	จำนวน	18	16	17	29	36	116
	เปอร์เซ็นต์	9.28	8.25	8.76	14.95	18.56	59.79
6-10	จำนวน	2	2	7	16	18	45
	เปอร์เซ็นต์	1.03	1.03	3.61	8.25	9.28	23.20
11-15	จำนวน	1	0	0	6	6	13
	เปอร์เซ็นต์	0.52	0.00	0.00	3.09	3.09	6.70
16-20	จำนวน	1	1	4	2	5	13
	เปอร์เซ็นต์	0.52	0.52	2.06	1.03	2.58	6.70
21-25	จำนวน	0	1	2	1	0	4
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.52	1.03	0.52	0.00	2.06
>25	จำนวน	1	0	1	0	1	3
	เปอร์เซ็นต์	0.52	0.00	0.52	0.00	0.52	1.55
รวม	จำนวน	23	20	31	54	66	194
	เปอร์เซ็นต์	11.86	10.31	15.98	27.84	34.02	100.00

ตารางที่ 3.35 จำนวนลูกโครุ่นเพศเมีย (แรกเกิด - 1 ปี) ของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

จำนวนลูกโค (ตัว)	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
1-5	จำนวน	17	18	20	39	56	150
	เปอร์เซ็นต์	8.76	9.28	10.31	20.10	28.87	77.32
6-10	จำนวน	3	1	7	13	6	30
	เปอร์เซ็นต์	1.55	0.52	3.61	6.70	3.09	15.46
11-15	จำนวน	1	1	2	2	0	6
	เปอร์เซ็นต์	0.52	0.52	1.03	1.03	0.00	3.09
16-20	จำนวน	1	0	2	0	2	5
	เปอร์เซ็นต์	0.52	0.00	1.03	0.00	1.03	2.58
>25	จำนวน	1	0	0	0	2	3
	เปอร์เซ็นต์	0.52	0.00	0.00	0.00	1.03	1.55
รวม	จำนวน	23	20	31	54	66	194
	เปอร์เซ็นต์	11.86	10.31	15.98	27.84	34.02	100.00

ตารางที่ 3.36 จำนวนลูกโครุ่นเพศผู้ (แรกเกิด - 1 ปี) ของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

จำนวนลูกโค (ตัว)	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
1-5	จำนวน	21	19	24	41	56	161
	เปอร์เซ็นต์	10.82	9.79	12.37	21.13	28.87	82.99
6-10	จำนวน	2	0	2	13	8	25
	เปอร์เซ็นต์	1.03	0.00	1.03	6.70	4.12	12.89
11-15	จำนวน	0	1	3	0	0	4
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.52	1.55	0.00	0.00	2.06
16-20	จำนวน	0	0	2	0	2	4
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	1.03	0.00	1.03	2.06
รวม	จำนวน	23	20	31	54	66	194
	เปอร์เซ็นต์	11.86	10.31	15.98	27.84	34.02	100.00

ตารางที่ 3.37 จำนวนพ่อโคคุมฝูง 1 ตัว ต่อแม่โคของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

แม่โค (ตัว)	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
1-5	จำนวน	21	19	26	36	64	166
	เปอร์เซ็นต์	10.82	9.79	13.40	18.56	32.99	85.57
6-10	จำนวน	0	0	3	14	0	17
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	1.55	7.22	0.00	8.76
11-15	จำนวน	1	1	0	1	0	3
	เปอร์เซ็นต์	0.52	0.52	0.00	0.52	0.00	1.55
16-20	จำนวน	0	0	2	3	2	7
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	1.03	1.55	1.03	3.61
>25	จำนวน	1	0	0	0	0	1
	เปอร์เซ็นต์	0.52	0.00	0.00	0.00	0.00	0.52
รวม	จำนวน	23	20	31	54	66	194
	เปอร์เซ็นต์	11.86	10.31	15.98	27.84	34.02	100.00

จำนวนพ่อโคที่คุมฝูงนั้น พบว่า พ่อโค 1 ตัว จะคุมฝูงแม่ 1-5 ตัวมากที่สุด รองลงมาคือคุมฝูงแม่โค 6-10 ตัว (85.57 และ 8.76 เปอร์เซ็นต์) ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม มีเกษตรกร 1 รายในหมู่ 1 ที่

ตอบว่า ใช้พ่อโค 1 ตัวคุมแม่โคมากกว่า 25 ตัว (ตารางที่ 3.37) เมื่อสอบถามพบว่า เกษตรกรรายนี้เลี้ยงโคในพื้นที่ใกล้กับฝูงของเพื่อน ซึ่งพ่อโคในฝูงอื่นจะผสมกับแม่โคในฝูงของคนได้ จึงไม่จำเป็นที่จะต้องมีพ่อโคเพิ่มขึ้น

พื้นที่ที่ใช้เลี้ยงโคนั้น ใช้ในการปลูกหญ้าตั้งแต่ 0.5 ไร่ จนถึง 10 ไร่ โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ (37.74 เปอร์เซ็นต์) จะมีพื้นที่ในการปลูกหญ้า 2 ไร่ รองลงมาคือ 1 ไร่ (18.87 เปอร์เซ็นต์) 4 ไร่ (11.32 เปอร์เซ็นต์) และ 3 ไร่ และ 10 ไร่ (9.43 เปอร์เซ็นต์ เท่ากัน) ตามลำดับ เกษตรกรจำนวน 141 รายไม่มีพื้นที่ในการปลูกหญ้า (ตารางที่ 3.38) หญ้าที่เกษตรกรปลูกเป็นหญ้ารูซี่ที่ปลูกแล้วแจกจ่ายเมล็ดพันธุ์ให้

ตารางที่ 3.38 พื้นที่ที่ใช้เลี้ยงโคของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

พื้นที่ (ไร่)	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
0.5	จำนวน	0	0	0	0	1	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	0.00	1.89	1.89
1	จำนวน	3	0	0	0	7	10
	เปอร์เซ็นต์	5.66	0.00	0.00	0.00	13.21	18.87
2	จำนวน	2	1	0	0	17	20
	เปอร์เซ็นต์	3.77	1.89	0.00	0.00	32.08	37.74
3	จำนวน	0	0	0	0	5	5
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	0.00	9.43	9.43
4	จำนวน	0	0	0	1	5	6
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	1.89	9.43	11.32
5	จำนวน	0	0	0	0	4	4
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	0.00	7.55	7.55
6	จำนวน	0	0	0	0	1	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	0.00	1.89	1.89
8	จำนวน	0	0	0	0	1	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	0.00	1.89	1.89
10	จำนวน	1	0	1	0	3	5
	เปอร์เซ็นต์	1.89	0.00	1.89	0.00	5.66	9.43
รวม	จำนวน	6	1	1	1	44	53
	เปอร์เซ็นต์	11.32	1.89	1.89	1.89	83.02	100.00

เกษตรกรไม่มีพื้นที่ในการปลูกหญ้า 141 ราย

สำหรับการใช้พื้นที่สาธารณะในการเลี้ยงโคนั้น (ตารางที่ 3.39) ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าและภูเขา ห่างจากหมู่บ้านใกล้ที่สุด คือ 1 กิโลเมตร และไกลที่สุด คือ 40 กิโลเมตร แต่ส่วนใหญ่แล้ว พื้นที่ที่ใช้เลี้ยงโคนั้น จะอยู่ห่างจากหมู่บ้าน 10 กิโลเมตร (24.43 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือ ห่างจากหมู่บ้าน 20 และ 15 กิโลเมตร (13.07 และ 11.93 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ)

ตารางที่ 3.39 ระยะห่างจากบ้านพักถึงพื้นที่ที่ใช้เลี้ยงโคของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

ระยะห่าง (กม.)	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
1	จำนวน	0	0	1	3	2	6
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.57	1.70	1.14	3.41
2	จำนวน	2	2	1	4	7	16
	เปอร์เซ็นต์	1.14	1.14	0.57	2.27	3.98	9.09
3	จำนวน	2	1	0	3	7	13
	เปอร์เซ็นต์	1.14	0.57	0.00	1.70	3.98	7.39
4	จำนวน	1	0	0	3	6	10
	เปอร์เซ็นต์	0.57	0.00	0.00	1.70	3.41	5.68
5	จำนวน	2	2	1	7	3	15
	จำนวน	1.14	1.14	0.57	3.98	1.70	8.52
6	เปอร์เซ็นต์	0	0	0	1	0	1
	จำนวน	0.00	0.00	0.00	0.57	0.00	0.57
7	เปอร์เซ็นต์	0	0	0	3	1	4
	จำนวน	0.00	0.00	0.00	1.70	0.57	2.27
8	เปอร์เซ็นต์	0	0	2	1	3	6
	จำนวน	0.00	0.00	1.14	0.57	1.70	3.41
10	จำนวน	2	4	5	13	19	43
	เปอร์เซ็นต์	1.14	2.27	2.84	7.39	10.80	24.43
12	จำนวน	1	0	0	1	0	2
	เปอร์เซ็นต์	0.57	0.00	0.00	0.57	0.00	1.14
15	จำนวน	1	9	4	0	7	21
	เปอร์เซ็นต์	0.57	5.11	2.27	0.00	3.98	11.93
16	จำนวน	0	0	2	0	0	2
	จำนวน	0.00	0.00	1.14	0.00	0.00	1.14

ตารางที่ 3.39 (ต่อ)

ระยะห่าง (กม.)	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
20	เปอร์เซ็นต์	1	2	10	6	4	23
	จำนวน	0.57	1.14	5.68	3.41	2.27	13.07
30	เปอร์เซ็นต์	5	0	3	1	4	13
	จำนวน	2.84	0.00	1.70	0.57	2.27	7.39
40	เปอร์เซ็นต์	0	0	0	1	0	1
	จำนวน	0.00	0.00	0.00	0.57	0.00	0.57
รวม	เปอร์เซ็นต์	17	20	29	47	63	176
	จำนวน	9.66	11.36	16.48	26.70	35.80	100.00

เกษตรกรไม่ตอบข้อนี้ 18 ราย

เกษตรกรจะดูแลโคของตนเองที่ได้ปล่อยไปเลี้ยงในที่สาธารณะนั้น (ตารางที่ 3.40) โดยการออกเยี่ยมตั้งแต่ 1 ครั้ง จนถึง 30 ครั้งต่อเดือน (ทุกวัน) โดยเกษตรกรส่วนใหญ่จะออกเยี่ยมโค 3 ครั้งต่อเดือน (22.16 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือ 4 ครั้งต่อเดือน (19.32 เปอร์เซ็นต์) 2 ครั้งต่อเดือน (17.61 เปอร์เซ็นต์) และ 1 ครั้งต่อเดือน (11.93 เปอร์เซ็นต์) เกษตรกรที่ตอบว่า ดูแลโคของตนเองทุกวัน (10.23 เปอร์เซ็นต์) นั้น เป็นเกษตรกรที่ปล่อยโคให้หากินอยู่ใกล้กับที่พักอาศัย ในช่วงเช้าจะปล่อยโคออกหากินเอง ส่วนตอนเย็นโคจะกลับเข้าคอกเอง นอกจากนี้ เกษตรกรบางรายจะไล่ค้อนโคของตนเองกลับเข้าคอกก่อนถึงฤดูแล้งด้วยความถี่ในการไล่ค้อนที่แตกต่างกัน (ตารางที่ 3.41) ตั้งแต่ 1 -30 ครั้งต่อเดือน โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ (23.33 เปอร์เซ็นต์) จะทำการไล่ค้อนโคกลับคอกก่อนถึงฤดูแล้ง 3 ครั้งต่อเดือน รองลงมาคือ 4 ครั้งต่อเดือน (18.89 เปอร์เซ็นต์) 2 ครั้ง (17.78 เปอร์เซ็นต์) และ 5 ครั้งต่อเดือน (10.00 เปอร์เซ็นต์) ตามลำดับ

ตารางที่ 3.40 ความถี่ในการออกเยี่ยมโคของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

จำนวน ครั้ง/เดือน	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
1	จำนวน	0	0	1	7	13	21
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.57	3.98	7.39	11.93
2	จำนวน	2	0	5	18	6	31
	เปอร์เซ็นต์	1.14	0.00	2.84	10.23	3.41	17.61
3	จำนวน	3	6	5	15	10	39
	เปอร์เซ็นต์	1.70	3.41	2.84	8.52	5.68	22.16
4	จำนวน	2	6	4	5	17	34
	เปอร์เซ็นต์	1.14	3.41	2.27	2.84	9.66	19.32
5	จำนวน	2	4	2	0	5	13
	เปอร์เซ็นต์	1.14	2.27	1.14	0.00	2.84	7.39
6	จำนวน	2	1	2	0	0	5
	เปอร์เซ็นต์	1.14	0.57	1.14	0.00	0.00	2.84
7	จำนวน	0	1	0	0	0	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.57	0.00	0.00	0.00	0.57
8	จำนวน	0	0	0	2	2	4
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	1.14	1.14	2.27
10	จำนวน	0	0	1	0	2	3
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.57	0.00	1.14	1.70
12	จำนวน	0	0	0	1	1	2
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	0.57	0.57	1.14
15	จำนวน	0	0	0	1	3	4
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	0.57	1.70	2.27
20	จำนวน	0	0	0	0	1	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	0.00	0.57	0.57
30	จำนวน	4	0	9	0	5	18
	เปอร์เซ็นต์	2.27	0.00	5.11	0.00	2.84	10.23
รวม	จำนวน	15	18	29	49	65	176
	เปอร์เซ็นต์	8.52	10.23	16.48	27.84	36.93	100.00

ข้อมูลสูญหาย 18 ข้อมูล

ตารางที่ 3.41 ความถี่ในการไล่ต้อนโคกลับคอกก่อนถึงฤดูแล้งของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

จำนวน ครั้ง/เดือน	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
1	จำนวน	0	0	2	2	1	5
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	2.22	2.22	1.11	5.56
2	จำนวน	0	2	2	9	3	16
	เปอร์เซ็นต์	0.00	2.22	2.22	10.00	3.33	17.78
3	จำนวน	0	0	2	10	9	21
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	2.22	11.11	10.00	23.33
4	จำนวน	2	1	2	7	5	17
	เปอร์เซ็นต์	2.22	1.11	2.22	7.78	5.56	18.89
5	จำนวน	0	0	1	4	4	9
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	1.11	4.44	4.44	10.00
6	จำนวน	0	0	3	0	0	3
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	3.33	0.00	0.00	3.33
8	จำนวน	0	0	3	1	1	5
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	3.33	1.11	1.11	5.56
10	จำนวน	0	0	0	1	2	3
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	1.11	2.22	3.33
12	จำนวน	0	0	0	1	0	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	1.11	0.00	1.11
13	จำนวน	0	0	0	0	1	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	0.00	1.11	1.11
15	จำนวน	0	0	0	1	1	2
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	1.11	1.11	2.22
20	จำนวน	0	0	0	1	0	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	1.11	0.00	1.11
30	จำนวน	0	0	1	0	5	6
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	1.11	0.00	5.56	6.67
รวม	จำนวน	2	3	16	37	32	90
	เปอร์เซ็นต์	2.22	3.33	17.78	41.11	35.56	100.00

เกษตรกรไม่ได้ตอบคำถามข้อนี้ 104 ราย เนื่องจากไม่ได้ทำการไล่ต้อนโคกลับคอกพัก

ช่วงเวลาที่โคเดินลงจากภูเขาหรือป่าที่สาธารณะลงมาทะเลเริ่มห้วยด้านล่างส่วนใหญ่อยู่ในช่วงเดือนธันวาคม (32.37 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือ เดือนเมษายน (20.81 เปอร์เซ็นต์) มกราคม (19.08 เปอร์เซ็นต์) พฤศจิกายน (12.14 เปอร์เซ็นต์) และมีนาคม (6.94 เปอร์เซ็นต์) ตามลำดับ ซึ่งเป็นช่วงหน้าแล้งที่บนภูเขาขาดแคลนห้วย แต่มีเกษตรกรบางรายตอบว่า ทุกวัน เนื่องจากเกษตรกรเหล่านี้เลี้ยงโคอยู่ในคอกหลังบ้าน (ตารางที่ 3.42)

ในช่วงที่โคลงมาจากภูเขานั้น เกษตรกรส่วนใหญ่ (79.79 เปอร์เซ็นต์) จะทำการเสริมฟางข้าวให้กับโค รองลงมาคือ เกลือ (16.49 เปอร์เซ็นต์) อาหารข้น (3.19 เปอร์เซ็นต์) และหญ้าสด (0.53 เปอร์เซ็นต์) ดังแสดงในตารางที่ 3.43

ตารางที่ 3.42 ความถี่ของช่วงเวลาที่โคเดินจากภูเขามาเริ่มห้วยด้านล่างของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

เดือน	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
ม.ค.	จำนวน	2	2	8	8	13	33
	เปอร์เซ็นต์	1.16	1.16	4.62	4.62	7.51	19.08
ก.พ.	จำนวน	2	0	0	0	4	6
	เปอร์เซ็นต์	1.16	0.00	0.00	0.00	2.31	3.47
มี.ค.	จำนวน	1	0	0	4	7	12
	เปอร์เซ็นต์	0.58	0.00	0.00	2.31	4.05	6.94
เม.ย.	จำนวน	7	0	6	1	22	36
	เปอร์เซ็นต์	4.05	0.00	3.47	0.58	12.72	20.81
พ.ค.	จำนวน	0	0	4	0	1	5
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	2.31	0.00	0.58	2.89
พ.ย.	จำนวน	3	3	5	7	3	21
	เปอร์เซ็นต์	1.73	1.73	2.89	4.05	1.73	12.14
ธ.ค.	จำนวน	2	12	1	32	9	56
	เปอร์เซ็นต์	1.16	6.94	0.58	18.50	5.20	32.37
ทุกวัน*	จำนวน	0	0	1	0	3	4
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.58	0.00	1.73	2.31
รวม	จำนวน	17	17	25	52	62	173
	เปอร์เซ็นต์	9.83	9.83	14.45	30.06	35.84	100.00

ข้อมูลสุทธหาย 21 ข้อมูล * โคเลี้ยงอยู่ที่คอกหลังบ้าน

ตารางที่ 3.43 อาหารเสริมที่ให้โคในหน้าแล้งของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

อาหารเสริม	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
อาหารข้น	จำนวน	1	0	1	2	2	6
	เปอร์เซ็นต์	0.53	0.00	0.53	1.06	1.06	3.19
ฟางข้าว	จำนวน	16	11	20	48	55	150
	เปอร์เซ็นต์	8.51	5.85	10.64	25.53	29.26	79.79
หญ้าสด	จำนวน	0	0	0	0	1	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	0.00	0.53	0.53
เกลือ	จำนวน	6	8	10	1	6	31
	เปอร์เซ็นต์	3.19	4.26	5.32	0.53	3.19	16.49
รวม	จำนวน	23	19	31	51	64	188
	เปอร์เซ็นต์	12.23	10.11	16.49	27.13	34.04	100.00

ข้อมูลสูญหาย 6 ข้อมูล

ตารางที่ 3.44 การคัดเลือกพ่อพันธุ์ของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

การคัดเลือก	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
ไม่มี	จำนวน	12	16	18	45	45	136
	เปอร์เซ็นต์	6.67	8.89	10.00	25.00	25.00	75.56
มี	จำนวน	9	2	8	8	17	44
	เปอร์เซ็นต์	5.00	1.11	4.44	4.44	9.44	24.44
รวม	จำนวน	21	18	26	53	62	180
	เปอร์เซ็นต์	11.67	10.00	14.44	29.44	34.44	100.00

ข้อมูลสูญหาย 14 ข้อมูล

ในการคัดจัดการเรื่องพ่อพันธุ์นั้น เกษตรกรส่วนใหญ่ (75.56 เปอร์เซ็นต์) ไม่มีการคัดพ่อพันธุ์ทิ้งหรือเปลี่ยนพ่อพันธุ์ใหม่เพื่อคุมฝูง จะมีเกษตรกรเพียงส่วนน้อย (24.44 เปอร์เซ็นต์) เท่านั้น ที่ทำการคัดเลือกเพื่อเปลี่ยนพ่อพันธุ์คุมฝูงใหม่ (ตารางที่ 3.44) โดยจะนำโคที่ตัวใหญ่สมบูรณ์มาเป็นพ่อพันธุ์ (36.96 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือ จะคัดทิ้งเมื่อแก่และไม่สามารถผสมพันธุ์ได้ (30.43 เปอร์เซ็นต์) ดูจากขนาดลิงก์ที่ใหญ่ (15.22 เปอร์เซ็นต์) ไม่ได้ดูลักษณะภายนอกแต่นำโคของเพื่อน

บ้านมาผสม (13.04 เปอร์เซ็นต์) และจากลักษณะหูใหญ่ เหนียงท้องยาว (4.35 เปอร์เซ็นต์) ดังแสดงในตารางที่ 3.45

ตารางที่ 3.45 ลักษณะของพ่อพันธุ์ที่เกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้านคัดเลือกไว้ทำพันธุ์

ลักษณะ	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
1	จำนวน	1	0	2	0	4	7
	เปอร์เซ็นต์	2.17	0.00	4.35	0.00	8.70	15.22
2	จำนวน	0	0	4	5	8	17
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	8.70	10.87	17.39	36.96
3	จำนวน	1	0	1	2	2	6
	เปอร์เซ็นต์	2.17	0.00	2.17	4.35	4.35	13.04
4	จำนวน	0	0	0	0	2	2
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	0.00	4.35	4.35
5	จำนวน	7	2	2	1	2	14
	เปอร์เซ็นต์	15.22	4.35	4.35	2.17	4.35	30.43
รวม	จำนวน	9	2	9	8	18	46
	เปอร์เซ็นต์	19.57	4.35	19.57	17.39	39.13	100.00

1= ขนาดลิงกีใหญ่ 2= ตัวใหญ่สมบูรณ์ 3= นำโคเพื่อนบ้านมาผสม 4= หูใหญ่
เหนียงท้องยาว 5= แก่ หรือ ไม่ขึ้นตัวเมีย จะคัดทิ้ง เกษตรกรไม่ได้ทำการคัดเลือกพ่อโค 148 ราย

สำหรับการจดบันทึกข้อมูลนั้น พบว่า เกษตรกรไม่ได้ทำการจดบันทึกตัวโคมากถึง 55.19 เปอร์เซ็นต์ (ตารางที่ 3.46) สาเหตุที่เกษตรกรไม่ทำการจดบันทึกมีหลายประการ (ตารางที่ 3.47) เช่น เกษตรกรบางรายตอบว่า โคมีจำนวนมากเกินไปไม่สามารถจดบันทึกได้ บางรายบอกว่า มีโคจำนวนน้อย สามารถจำโคของตนเองได้ทุกตัวจึงไม่จำเป็นต้องจดบันทึก เกษตรกรบางรายตอบว่า ทำการเลี้ยงโดยการปล่อยตามธรรมชาติจึงไม่สามารถจับโคได้ บางรายตอบว่า ไม่มีใครแนะนำให้ทำการจดบันทึก และบางรายตอบว่าไม่ทราบว่าทำการจดบันทึกไปเพื่ออะไร เป็นต้น ส่วนกลุ่มที่ทำการบันทึกตัวโคนั้น (44.81 เปอร์เซ็นต์) ส่วนใหญ่จะทำเครื่องหมายประจำตัวโคโดยการปาดหูหรือขลิบหูโค

ส่วนการป้องกันโรคให้แก่โคนั้น เกษตรกรส่วนใหญ่ (60.66 เปอร์เซ็นต์) ไม่มีการทำวัคซีนให้แก่โค ตารางที่ 3.48 โดยให้เหตุผลของการที่ไม่ได้ทำวัคซีนหลายประการ เช่น ไม่ได้ไล่ต้อนโคของตนเองมา และเลี้ยงปล่อยธรรมชาติ (21.59 เปอร์เซ็นต์ เท่ากัน) ทำให้การทำวัคซีนยากลำบาก ไม่

มีความรู้ในการทำวัคซีน (19.32 เปอร์เซ็นต์) ปศุสัตว์ไม่ส่งเสริมให้รู้จักการทำวัคซีน เป็นต้น (ตารางที่ 3.49) และเกษตรกรตอบว่าผู้ทำวัคซีนคือเจ้าของโค (93.24 เปอร์เซ็นต์) และเจ้าหน้าที่ (6.76 เปอร์เซ็นต์) ดังตารางที่ 3.50 มีผู้ที่ไม่ตอบข้อนี้ถึง 115 คน เพราะเป็นเกษตรกรที่ไม่ได้ทำวัคซีน

ตารางที่ 3.46 จำนวนเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้านในการจดบันทึกตัวโค

การบันทึก	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
ไม่ทำ	จำนวน	16	18	18	2	47	101
	เปอร์เซ็นต์	8.74	9.84	9.84	1.09	25.68	55.19
ทำ	จำนวน	6	2	8	49	17	82
	เปอร์เซ็นต์	3.28	1.09	4.37	26.78	9.29	44.81
รวม	จำนวน	22	20	26	51	64	183
	เปอร์เซ็นต์	12.02	10.93	14.21	27.87	34.97	100.00

ข้อมูลสูญหาย 6 ข้อมูล

ตารางที่ 3.47 สาเหตุที่ไม่ทำการจดบันทึกตัวโคของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

สาเหตุ	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
1	จำนวน	3	4	2	0	10	19
	เปอร์เซ็นต์	5.66	7.55	3.77	0.00	18.87	35.85
2	จำนวน	0	3	3	0	12	18
	เปอร์เซ็นต์	0.00	5.66	5.66	0.00	22.64	33.96
3	จำนวน	1	1	0	0	4	6
	เปอร์เซ็นต์	1.89	1.89	0.00	0.00	7.55	11.32
4	จำนวน	0	0	0	0	5	5
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	0.00	9.43	9.43
5	จำนวน	0	0	0	1	4	5
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	1.89	7.55	9.43
รวม	จำนวน	4	8	5	1	35	53
	เปอร์เซ็นต์	7.55	15.09	9.43	1.89	66.04	100.00

1= โคถูกปล่อยตามธรรมชาติ 2 = จำโคตนเองได้ 3 = มีโคจำนวนน้อย 4= มีโคจำนวนมาก
5= ไม่มีความรู้

วัคซีนที่ใช้คือ วัคซีนป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อย และ ไข้ขา (ภาคผนวก ข หน้า 120) ในเรื่องการทำวัคซีนโรคปากและเท้าเปื่อยนั้น คณะผู้วิจัยได้สอบถามปศุสัตว์ตำบลบ้านนาพบว่า โคเหนือเขื่อนไม่เคยมีปัญหาเรื่องการระบาดของโรคปากและเท้าเปื่อย จึงไม่จำเป็นต้องทำวัคซีนโรคนี้ ส่วนไช้ขานั้น เคยทำวัคซีนให้แก่โคของเกษตรกร แต่เนื่องจากการเลี้ยงแบบปล่อยโคตามธรรมชาติ ทำให้การจับโคเพื่อทำวัคซีนทำได้ยาก อย่างไรก็ตาม ปศุสัตว์ตำบลได้เคยทำวัคซีนป้องกันโรคไข้ขาให้แก่เกษตรกรในหมู่บ้านที่มีปัญหาเรื่องนี้ แต่ไม่ค่อยได้ผลมากนัก เนื่องจากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น

ตารางที่ 3.48 การทำวัคซีนป้องกันโรคให้แก่โคของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

การทำวัคซีน	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
ไม่ทำ	จำนวน	13	16	23	35	24	111
	เปอร์เซ็นต์	7.10	8.74	12.57	19.13	13.11	60.66
ทำ	จำนวน	8	2	6	16	40	72
	เปอร์เซ็นต์	4.37	1.09	3.28	8.74	21.86	39.34
รวม	จำนวน	21	18	29	51	64	183
	เปอร์เซ็นต์	11.48	9.84	15.85	27.87	34.97	100.00

ตารางที่ 3.49 สาเหตุที่เกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้านไม่ทำวัคซีนให้แก่โค

สาเหตุ	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
1	จำนวน	4	3	3	6	3	19
	เปอร์เซ็นต์	4.55	3.41	3.41	6.82	3.41	21.59
2	จำนวน	2	1	4	3	2	12
	เปอร์เซ็นต์	2.27	1.14	4.55	3.41	2.27	13.64
3	จำนวน	0	6	0	2	2	10
	เปอร์เซ็นต์	0.00	6.82	0.00	2.27	2.27	11.36
4	จำนวน	2	1	2	0	1	6
	เปอร์เซ็นต์	2.27	1.14	2.27	0.00	1.14	6.82

ตารางที่ 3.49 (ต่อ)

สาเหตุ	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
5	จำนวน	0	0	2	9	8	19
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	2.27	10.23	9.09	21.59
7	จำนวน	0	0	0	0	1	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	0.00	1.14	1.14
8	จำนวน	1	0	3	9	4	17
	เปอร์เซ็นต์	1.14	0.00	3.41	10.23	4.55	19.32
9	จำนวน	0	0	0	4	0	4
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	4.55	0.00	4.55
รวม	จำนวน	9	11	14	33	21	88
	เปอร์เซ็นต์	10.23	12.50	15.91	37.50	23.86	100.00

1= ไม่ได้ใส่โคกลับมาที่คอก 2= โคไม่มีโรค 3= กรมปศุสัตว์ไม่ส่งเสริม 4= ไม่มียา 5= เลี้ยงปล่อย
 6= ธรรมชาติ 6= มีโคจำนวนน้อย 7= วัคซีนทำให้ลูกห่าง 8= ไม่มีความรู้ 9= ขี้เกียจในการทำ

ตารางที่ 3.50 ผู้ที่ทำวัคซีนให้แก่เกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

ผู้ทำวัคซีน	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
เจ้าของ	จำนวน	6	3	8	15	37	69
	เปอร์เซ็นต์	8.11	4.05	10.81	20.27	50.00	93.24
เจ้าหน้าที่	จำนวน	1	0	0	0	4	5
	เปอร์เซ็นต์	1.35	0.00	0.00	0.00	5.41	6.76
รวม	จำนวน	7	3	8	15	41	74
	เปอร์เซ็นต์	9.46	4.05	10.81	20.27	55.41	100.00

ไม่ได้ตอบคำถาม 115 ราย เพราะส่วนใหญ่ไม่ได้ทำวัคซีน

ในกรณีของการป้องกันพยานั้น พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้ถ่ายพยาธิให้โค (93.30 เปอร์เซ็นต์) ดังตารางที่ 3.51 การที่เกษตรกรไม่ได้ทำการถ่ายพยาธิ มีสาเหตุหลายประการได้แก่ เพราะเป็นการเลี้ยงปล่อยแบบธรรมชาติ ไม่สามารถจับโคได้ (51.93 เปอร์เซ็นต์) หรือ เพราะไม่มีความรู้ในการถ่ายพยาธิให้แก่โค (46.96 เปอร์เซ็นต์) ดังตารางที่ 3.52 ส่วนผู้ที่ตอบว่า ได้ทำการถ่าย

พยานนั้น ส่วนใหญ่ถ่ายพยาธิปีละครั้ง รองลงมาคือปีละ 2 ครั้ง (64.00 และ 29.33 เปอร์เซ็นต์ตามลำดับ) ไม่มีผู้ใดตอบว่า 4 ครั้งต่อปี

ตารางที่ 3.51 การถ่ายพยาธิให้แก่โคของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

การถ่ายพยาธิ	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
ไม่ได้ทำ	จำนวน	20	19	29	51	62	181
	เปอร์เซ็นต์	10.31	9.791	14.95	26.29	31.96	93.30
ทำ	จำนวน	3	1	2	3	4	13
	เปอร์เซ็นต์	1.552	0.52	1.03	1.55	2.06	6.70
รวม	จำนวน	23	20	31	54	66	194
	เปอร์เซ็นต์	11.86	10.31	15.98	27.84	34.02	100.00

ตารางที่ 3.52 สาเหตุของการไม่ถ่ายพยาธิให้แก่โคของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

สาเหตุ	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
1	จำนวน	11	17	16	24	26	94
	เปอร์เซ็นต์	6.08	9.39	8.84	13.26	14.36	51.93
2	จำนวน	9	2	13	26	35	85
	เปอร์เซ็นต์	4.97	1.10	7.18	14.36	19.34	46.96
3	จำนวน	0	0	0	1	1	2
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	0.55	0.55	1.10
รวม	จำนวน	20	19	29	51	62	181
	เปอร์เซ็นต์	11.05	10.50	16.02	28.18	34.25	100.00

1= เลี้ยงปล่อยตามธรรมชาติ 2= ไม่มีความรู้ 3= ไม่มียา

ตารางที่ 3.53 จำนวนครั้งที่ทำการถ่ายพยาธิให้แก่โคของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

จำนวน ครั้ง/ปี	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
1	จำนวน	6	1	12	5	24	48
	เปอร์เซ็นต์	8.00	1.33	16.00	6.67	32.00	64.00
2	จำนวน	2	1	2	7	10	22
	เปอร์เซ็นต์	2.67	1.33	2.67	9.33	13.33	29.33
3	จำนวน	0	0	0	1	2	3
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	1.33	2.67	4.00
5	จำนวน	0	0	0	0	1	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	0.00	1.33	1.33
6	จำนวน	1	0	0	0	0	1
	เปอร์เซ็นต์	1.33	0.00	0.00	0.00	0.00	1.33
รวม	จำนวน	9	2	14	13	37	75
	เปอร์เซ็นต์	12.00	2.67	18.67	17.33	49.33	100.00

ในด้านการสูญเสียโคนั้น พบว่า เกษตรกรจำนวน 90.66 เปอร์เซ็นต์ ตอบว่ามีการสูญเสียโค (ตารางที่ 3.54) โดยส่วนใหญ่โคจะตาย (98.74 เปอร์เซ็นต์) ด้วยสาเหตุต่าง ๆ ดังแสดงในตารางที่ 3.55

ตารางที่ 3.54 การสูญเสียโคของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

การสูญเสีย	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
มี	จำนวน	20	18	26	48	53	165
	เปอร์เซ็นต์	10.99	9.89	14.29	26.37	29.12	90.66
ไม่มี	จำนวน	2	1	3	3	8	17
	เปอร์เซ็นต์	1.10	0.55	1.65	1.65	4.40	9.34
รวม	จำนวน	22	19	29	51	61	182
	เปอร์เซ็นต์	12.09	10.44	15.93	28.02	33.52	100.00

ข้อมูลสูญหาย 12 ข้อมูล

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคส่วนใหญ่ (59.52 เปอร์เซ็นต์) ตอบว่า สาเหตุการตายของโค เนื่องจากเกิดโรคไข้หวัด ซึ่งมีอาการคือ ขาของโคจะมีอาการบวม เดินไม่ได้ในที่สุดจะตาย รองลงมาคือ ไม่ทราบสาเหตุการตายของโค (11.90 เปอร์เซ็นต์) โคหิวตาย (10.32 เปอร์เซ็นต์) เนื่องจากหน้าแล้งไม่มีหญ้าและพืชอาหารสัตว์กินในหน้าแล้ง ทำให้โคผอมมากจนตาย โรคท้องอืดตาย (7.94 เปอร์เซ็นต์) นอกจากนี้ยังตายเนื่องจากสาเหตุอื่น ๆ เช่น เป็นพยาธิ ตกหว งูกัด และคลอดเองไม่ได้ ส่วนจำนวนโคที่ตายต่อปีนั้นมี 1-75 ตัว ส่วนใหญ่จะตาย 2 ตัวต่อปี (24.10 เปอร์เซ็นต์) รองลงมา คือ 5, 3 และ 1 ตัว (15.06 14.46 และ 12.65 เปอร์เซ็นต์) ตามลำดับ (ตารางที่ 3.56)

ตารางที่ 3.55 สาเหตุการตายของโคของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

สาเหตุ	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
1	จำนวน	6	10	9	19	31	75
	เปอร์เซ็นต์	4.76	7.94	7.14	15.08	24.60	59.52
2	จำนวน	0	0	0	0	10	10
	เปอร์เซ็นต์	0	0	0	0	7.94	7.94
3	จำนวน	3	1	5	1	3	13
	เปอร์เซ็นต์	2.38	0.79	3.97	0.79	2.38	10.32
4	จำนวน	1	1	2	9	2	15
	เปอร์เซ็นต์	0.79	0.79	1.59	7.14	1.59	11.90
5	จำนวน	0	0	0	4	1	5
	เปอร์เซ็นต์	0	0	0	3.17	0.79	3.97
6	จำนวน	0	0	0	1	1	2
	เปอร์เซ็นต์	0	0	0	0.79	0.79	1.59
7	จำนวน	0	0	0	1	1	2
	เปอร์เซ็นต์	0	0	0	0.79	0.79	1.59
8	จำนวน	0	0	1	3	0	4
	เปอร์เซ็นต์	0	0	0.79	2.38	0	3.17
รวม	จำนวน	10	12	17	38	49	126
	เปอร์เซ็นต์	7.94	9.52	13.49	30.16	38.89	100.00

1= ไข้หวัด 2= ท้องอืด 3= หิวตาย (โคจะผอมมากจนตาย) 4= ไม่รู้สาเหตุ 5= เป็นพยาธิ 6= งูกัดตาย
7= คลอดเองไม่ได้ 8= ตกหวตาย ข้อมูลสูญหาย 39 ข้อมูล จากจำนวนเกษตรกรที่ตอบว่ามีราย
สูญเสียโคทั้งหมด 165 ราย

ตารางที่ 3.56 จำนวนโคของเกษตรกรใน 5 หมู่บ้านที่ตายต่อปี

จำนวนคอก	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
1	จำนวน	3	1	2	2	13	21
	เปอร์เซ็นต์	1.81	0.60	1.20	1.20	7.83	12.65
2	จำนวน	5	5	2	17	11	40
	เปอร์เซ็นต์	3.01	3.01	1.20	10.24	6.63	24.10
3	จำนวน	2	4	3	10	5	24
	เปอร์เซ็นต์	1.20	2.41	1.81	6.02	3.01	14.46
4	จำนวน	2	1	1	5	3	12
	เปอร์เซ็นต์	1.20	0.60	0.60	3.01	1.81	7.23
5	จำนวน	1	3	2	5	14	25
	เปอร์เซ็นต์	0.60	1.81	1.20	3.01	8.43	15.06
6	จำนวน	1	0	2	2	3	8
	เปอร์เซ็นต์	0.60	0.00	1.20	1.20	1.81	4.82
7	จำนวน	3	0	3	3	1	10
	เปอร์เซ็นต์	1.81	0.00	1.81	1.81	0.60	6.02
8	จำนวน	0	0	0	1	1	2
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	0.60	0.60	1.20
9	จำนวน	0	0	1	0	0	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.60	0.00	0.00	0.60
10	จำนวน	0	2	4	2	4	12
	เปอร์เซ็นต์	0.00	1.20	2.41	1.20	2.41	7.23
12	จำนวน	0	1	0	1	0	2
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.60	0.00	0.60	0.00	1.20
16	จำนวน	1	0	0	0	0	1
	เปอร์เซ็นต์	0.60	0.00	0.00	0.00	0.00	0.60
20	จำนวน	1	2	1	0	0	4
	เปอร์เซ็นต์	0.60	1.20	0.60	0.00	0.00	2.41

ตารางที่ 3.56 (ต่อ)

จำนวนค่อปี	เกษตรกร (คน)	หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
23	จำนวน	0	0	1	0	0	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.60	0.00	0.00	0.60
40	จำนวน	0	0	2	0	0	2
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	1.20	0.00	0.00	1.20
75	จำนวน	0	0	1	0	0	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.60	0.00	0.00	0.60
รวม	จำนวน	19	19	25	48	55	166
	เปอร์เซ็นต์	11.45	11.45	15.06	28.92	33.13	100.00

ข้อมูลสูญหาย 23 ข้อมูล

ตารางที่ 3.57 ช่วงน้ำหนัที่ขายโคพื้นเมืองของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

น้ำหนัก (กก.)		หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
<=200	จำนวน	15	8	20	9	41	93
	เปอร์เซ็นต์	10.71	5.71	14.29	6.43	29.29	66.43
201-250	จำนวน	1	9	5	9	17	41
	เปอร์เซ็นต์	0.71	6.43	3.57	6.43	12.14	29.29
>250	จำนวน	2	0	0	1	3	6
	เปอร์เซ็นต์	1.43	0.00	0.00	0.71	2.14	4.29
รวม	จำนวน	18	17	25	19	61	140
	เปอร์เซ็นต์	12.86	12.14	17.86	13.57	43.57	100.00

ข้อมูลสูญหาย 54 ข้อมูล

ตารางที่ 3.58 ราคาที่ขายโคพื้นเมืองของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

ราคา บาท/ตัว		หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
<=5,000	จำนวน	14	9	19	30	41	113
	เปอร์เซ็นต์	8.14	5.23	11.05	17.44	23.84	65.70
5,001- 8,000	จำนวน	6	9	8	13	22	58
	เปอร์เซ็นต์	3.49	5.23	4.65	7.56	12.79	33.72
8,000- 10,000	จำนวน	0	0	0	0	1	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	0.00	0.58	0.58
รวม	จำนวน	20	18	27	43	64	172
	เปอร์เซ็นต์	11.63	10.47	15.70	25.00	37.21	100.00

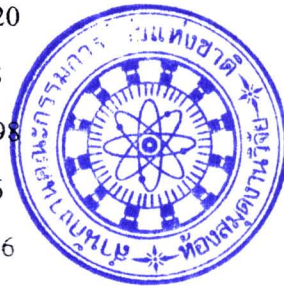
ข้อมูลสุ่มหาย 22 ข้อมูล

3.2.3 การซื้อขายโค

ในด้านการขายโคพื้นเมืองของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้านนั้น พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่จะขายในช่วงน้ำหนักน้อยกว่า 200 กิโลกรัม (66.43 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือ ช่วงน้ำหนัก 201-250 กิโลกรัม (29.29 เปอร์เซ็นต์) และมากกว่า 250 กิโลกรัม (4.29 เปอร์เซ็นต์) ดังตารางที่ 3.57 ราคาที่จำหน่ายต่อตัวส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงต่ำกว่า 5,000 บาท (65.70 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือ 5,001 – 8,000 บาท (33.72 เปอร์เซ็นต์) และ 8,001 – 10,000 บาท (0.58 เปอร์เซ็นต์) ไม่มีเกษตรกรรายใดตอบว่า สามารถขายโคได้มากกว่า 10,000 บาทต่อตัว (ตารางที่ 3.58) จำนวนโคที่เกษตรกรขายในแต่ละครั้งอยู่ในช่วง 1 ถึง 25 ตัว (ตารางที่ 3.59) ส่วนใหญ่เกษตรกรจะขายครั้งละ 2 ตัว (21.34 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือ 3 4 5 และ 6 ตัว (12.80 12.20 10.98 และ 9.76 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ) การจำหน่ายโคนั้น เกษตรกรส่วนใหญ่ (96.07 เปอร์เซ็นต์) จะขายให้พ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อในหมู่บ้าน มีบางส่วนตอบว่า อื่น ๆ (3.37 เปอร์เซ็นต์) คือ ขายให้แก่ลูกหลานของตนเอง (ตารางที่ 3.60) และส่งขายโรงฆ่าโดยตรง (0.56 เปอร์เซ็นต์) ไม่มีเกษตรกรใดตอบว่า นำไปขายที่ตลาดนัด ช่วงเวลาที่มีการซื้อขายและขนย้ายโคกันมากที่สุด คือในเดือนธันวาคม (56.57 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือ เดือนมกราคม (17.71 เปอร์เซ็นต์) พฤศจิกายน (17.14 เปอร์เซ็นต์) ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 3.61

ตารางที่ 3.59 จำนวนโคพื้นเมืองที่ขายต่อครั้งของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

จำนวน (ตัว)		หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
1	จำนวน	1	0	3	1	6	11
	เปอร์เซ็นต์	0.61	0.00	1.83	0.61	3.66	6.71
2	จำนวน	0	10	4	5	16	35
	เปอร์เซ็นต์	0.00	6.10	2.44	3.05	9.76	21.34
3	จำนวน	4	2	2	7	6	21
	เปอร์เซ็นต์	2.44	1.22	1.22	4.27	3.66	12.80
4	จำนวน	3	1	3	8	5	20
	เปอร์เซ็นต์	1.83	0.61	1.83	4.88	3.05	12.20
5	จำนวน	4	1	1	4	8	18
	เปอร์เซ็นต์	2.44	0.61	0.61	2.44	4.88	10.98
6	จำนวน	2	0	1	8	5	16
	เปอร์เซ็นต์	1.22	0.00	0.61	4.88	3.05	9.76
7	จำนวน	2	1	3	2	2	10
	เปอร์เซ็นต์	1.22	0.61	1.83	1.22	1.22	6.10
8	จำนวน	0	2	0	3	2	7
	เปอร์เซ็นต์	0.00	1.22	0.00	1.83	1.22	4.27
9	จำนวน	0	1	0	0	0	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.61	0.00	0.00	0.00	0.61
10	จำนวน	1	0	2	1	5	9
	เปอร์เซ็นต์	0.61	0.00	1.22	0.61	3.05	5.49
12	จำนวน	0	0	1	0	1	2
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.61	0.00	0.61	1.22
15	จำนวน	0	0	0	2	1	3
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	1.22	0.61	1.83
16	จำนวน	0	0	1	1	0	2
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.61	0.61	0.00	1.22
20	จำนวน	0	0	0	1	4	5
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	0.61	2.44	3.05

ตารางที่ 3.59 (ต่อ)

จำนวน (ตัว)		หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
22	จำนวน	0	0	0	1	0	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	0.61	0.00	0.61
25	จำนวน	0	0	3	0	0	3
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	1.83	0.00	0.00	1.83
รวม	จำนวน	17	18	24	44	61	164
	เปอร์เซ็นต์	10.37	10.98	14.63	26.83	37.20	100.00

ข้อมูลสูญหาย 30 ข้อมูล

ตารางที่ 3.60 การจำหน่ายโคพื้นเมืองของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

การจำหน่าย		หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
1	จำนวน	21	19	25	43	63	171
	เปอร์เซ็นต์	11.80	10.67	14.04	24.16	35.39	96.07
2	จำนวน	0	1	0	0	0	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.56	0.00	0.00	0.00	0.56
3	จำนวน	0	0	3	2	1	6
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	1.69	1.12	0.56	3.37
รวม	จำนวน	21	20	28	45	64	178
	เปอร์เซ็นต์	11.80	11.24	15.73	25.28	35.96	100.00

1= พ่อค้ามารับซื้อ 2= ส่งโรงฆ่าโดยตรง 3= อื่น ๆ ข้อมูลสูญหาย 16 ข้อมูล

ตารางที่ 3.61 ช่วงเวลาในการจำหน่ายโคพื้นเมืองของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

ช่วงเวลา (เดือน)		หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
มกราคม	จำนวน	4	0	9	6	12	31
	เปอร์เซ็นต์	2.29	0.00	5.14	3.43	6.86	17.71
กุมภาพันธ์	จำนวน	2	1	1	1	1	6
	เปอร์เซ็นต์	1.14	0.57	0.57	0.57	0.57	3.43

ตารางที่ 3.61 (ต่อ)

ช่วงเวลา (เดือน)		หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
มีนาคม	จำนวน	5	0	0	0	2	7
	เปอร์เซ็นต์	2.86	0.00	0.00	0.00	1.14	4.00
เมษายน	จำนวน	1	0	0	0	1	2
	เปอร์เซ็นต์	0.57	0.00	0.00	0.00	0.57	1.14
พฤษภาคม	จำนวน	3	5	4	8	10	30
	เปอร์เซ็นต์	1.71	2.86	2.29	4.57	5.71	17.14
ธันวาคม	จำนวน	6	13	13	30	37	99
	เปอร์เซ็นต์	3.43	7.43	7.43	17.14	21.14	56.57
รวม	จำนวน	21	19	27	45	63	175
	เปอร์เซ็นต์	12.00	10.86	15.43	25.71	36.00	100.00

ข้อมูลสูญหาย 19 ข้อมูล

เมื่อสอบถามว่า หากมีผู้ต้องการซื้อโคจากหมู่บ้านมากขึ้น เพื่อมีการส่งเสริมให้เกษตรกรผลิตเนื้อโคธรรมชาติ เกษตรกรจะเลี้ยงเพิ่มขึ้นหรือไม่ เกษตรกรส่วนใหญ่ตอบว่าไม่สามารถเลี้ยงเพิ่มขึ้นได้ (54.92 เปอร์เซ็นต์) มีเพียง 45.08 เปอร์เซ็นต์เท่านั้นที่ตอบว่าสามารถเลี้ยงเพิ่มได้ (ตารางที่ 3.62)

ตารางที่ 3.62 ความสามารถในการเลี้ยงโคพื้นเมืองเพิ่มของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

ความสามารถ		หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
ได้	จำนวน	15	9	16	23	24	87
	เปอร์เซ็นต์	7.77	4.66	8.29	11.92	12.44	45.08
ไม่ได้	จำนวน	8	11	15	31	41	106
	เปอร์เซ็นต์	4.15	5.70	7.77	16.06	21.24	54.92
รวม	จำนวน	23	20	31	54	65	193
	เปอร์เซ็นต์	11.92	10.36	16.06	27.98	33.68	100.00

เกษตรกรที่ตอบว่าไม่สามารถเลี้ยงเพิ่มขึ้นได้นั้น ส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า เจ้าของโคมีอายุมากแล้ว ไม่มีแรงเลี้ยงโคจำนวนมากได้ (51.96 เปอร์เซ็นต์) รองลงมาคือ มีโคจำนวนมากแล้ว ไม่จำเป็นต้องเลี้ยงเพิ่ม (31.37 เปอร์เซ็นต์) ไม่มีเงินทุนซื้อโคมาเลี้ยง (13.73 เปอร์เซ็นต์) และแรงงานมีน้อย (2.94 เปอร์เซ็นต์) ดังแสดงในตารางที่ 3.63

ตารางที่ 3.63 เหตุผลในการไม่สามารถเลี้ยงโคพื้นเมืองเพิ่มขึ้นได้ของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

เหตุผล		หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
1	จำนวน	3	2	6	5	16	32
	เปอร์เซ็นต์	2.94	1.96	5.88	4.90	15.69	31.37
2	จำนวน	2	4	5	22	20	53
	เปอร์เซ็นต์	1.96	3.92	4.90	21.57	19.61	51.96
3	จำนวน	3	4	3	1	3	14
	เปอร์เซ็นต์	2.94	3.92	2.94	0.98	2.94	13.73
4	จำนวน	0	0	0	1	2	3
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	0.98	1.96	2.94
รวม	จำนวน	8	10	14	29	41	102
	เปอร์เซ็นต์	7.84	9.80	13.73	28.43	40.20	100.00

1= มีมากแล้ว 2= คนเลี้ยงแก่แล้ว 3= ไม่มีทุนในการซื้อโค 4= แรงงานมีน้อย

ข้อมูลสูญหาย 4 ข้อมูล จากจำนวนเกษตรกรที่ตอบว่าไม่สามารถเลี้ยงเพิ่มได้จำนวน 106 ราย

ในด้านการฆ่าและชำแหละ โคในหมู่บ้านนั้น เกษตรกรส่วนใหญ่ตอบว่า ไม่มีการฆ่าและชำแหละ โคในหมู่บ้าน (93.26 เปอร์เซ็นต์) ดังตารางที่ 3.64 ซึ่งสอดคล้องกับการสัมภาษณ์เกษตรกรรายอื่นที่มีใช้กลุ่มตัวอย่าง พบว่า เกษตรกรในหมู่บ้านนี้ จะไม่บริโภคเนื้อโคที่ตนเองเลี้ยง และส่วนใหญ่จะไม่บริโภคเนื้อโค มีเพียงส่วนน้อย (6.74 เปอร์เซ็นต์) ที่ตอบว่ามีการฆ่าและชำแหละโคในหมู่บ้าน โดยให้เหตุผลว่า นำมาเป็นอาหารกินกันในบ้าน มาใช้ในงานบุญ และอื่น ๆ เนื่องจากโคตกเหวขาหัก และเพ็งตาย จึงนำมาชำแหละและกินกันในหมู่บ้าน (ตารางที่ 3.65)

ตารางที่ 3.64 การมาและการเช่าและ โคพื้นเมืองเพิ่มขึ้นได้ของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

การมา: เช่าและ		หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
ไม่มี	จำนวน	23	20	30	45	62	180
	เปอร์เซ็นต์	11.92	10.36	15.54	23.32	32.12	93.26
มี	จำนวน	0	0	1	9	3	13
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.52	4.66	1.55	6.74
รวม	จำนวน	23	20	31	54	65	193
	เปอร์เซ็นต์	11.92	10.36	16.06	27.98	33.68	100.00

ข้อมูลสูญหาย 1 ข้อมูล

ตารางที่ 3.65 เหตุผลในการเช่าและ โคพื้นเมืองของเกษตรกรทั้ง 5 หมู่บ้าน

เหตุผล		หมู่บ้าน					รวม
		1	2	3	4	5	
เป็นอาหาร	จำนวน	0	0	1	2	2	5
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	8.33	16.67	16.67	41.67
งานบุญ	จำนวน	0	0	0	3	0	3
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	25.00	0.00	25.00
ขายใน หมู่บ้าน	จำนวน	0	0	0	2	1	3
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	16.67	8.33	25.00
อื่น ๆ	จำนวน	0	0	0	1	0	1
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	0.00	8.33	0.00	8.33
รวม	จำนวน	0	0	1	8	3	12
	เปอร์เซ็นต์	0.00	0.00	8.33	66.67	25.00	100.00

ข้อมูลสูญหาย 1 ข้อมูล จากจำนวนเกษตรกรที่ตอบว่ามีการเช่าและ โคจำนวน 13 ราย

3.3 ระบบและกลไกการตลาดของโคเนื้อมีชีวิต

จากการสำรวจติดตามการขนย้ายโคพื้นเมืองเพื่อจำหน่ายจากจุดต้นทางจนถึงปลายทางนั้นพบว่า มีการซื้อขายกัน 4 ช่วง ตามสถานที่ที่มีพ่อค้าทำการซื้อขายโค (เรียกว่า พ่อค้า เนื่องจากผู้ที่ทำการรวบรวมโคเพื่อการซื้อ-ขายโคจากเกษตรกรทั้งหมดเป็นเพศชาย) คือ

ช่วงที่ 1 พ่อค้าเหนือเขื่อน

ช่วงที่ 2 พ่อค้าสันเขื่อน

ช่วงที่ 3 พ่อค้าส่งตลาดนัด

ช่วงที่ 4 พ่อค้าปลายทาง

3.3.1 ช่วงที่ 1 พ่อค้าเหนือเขื่อน

เป็นผู้ที่ทำการรวบรวมโคพื้นเมือง โดยตรงจากเกษตรกรในหมู่บ้านทั้งหมดที่ 1 ถึงหมู่บ้านที่ 5 แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ตามกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยง คือ กลุ่มชาวไทยภูเขา และไทยพื้นราบ (ภาพที่ 3.15)

กลุ่มที่ 1 เป็นพ่อค้าที่รวบรวมซื้อโคจากเกษตรกรในหมู่ 1 2 และ 3 (บ้านอุมวาวนาไฮ และหินลาด)

กลุ่มที่ 2 เป็นพ่อค้าที่รวบรวมซื้อโคจากเกษตรกรในหมู่ 4 และ 5 (บ้านโสมง และบ้านสันป่าปวย)

วิธีการซื้อโค

กลุ่มพ่อค้าเหนือเขื่อนซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้นำในท้องถิ่นซึ่งมีภูมิลำเนาในหมู่ 1 ถึง 5 ตำบลบ้านนา อำเภอสามเงา จังหวัดตาก มีการจัดซื้อโดยวิธีการรวบรวมโคจากเกษตรกรผู้เลี้ยงได้โดยตรง และมีเงื่อนไขสำหรับลากจูงแพที่บรรทุกโคมีชีวิตออกจากเหนือเขื่อนมายังสันเขื่อนภูมิพลเป็นของตนเอง

พ่อค้าเหนือเขื่อนแต่ละกลุ่มจะมีผู้ช่วยหรือลูกน้องหรืออาสาสมัครที่มีความใกล้ชิดกันซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนั้น ๆ เป็นผู้สอบถาม เกษตรกรผู้เลี้ยงโคพื้นเมือง ว่า รายใดมีโคโคพร้อมที่จะขาย หรือลูกโคเพศผู้ที่ถึงวัยเจริญพันธุ์ จะรบกวนแม่โค ดังนั้นเกษตรกรจะทำการรีบขายโคเพศผู้ออกจากฝูงเช่นกัน หรือเกษตรกรบางรายมีความจำเป็นต้องใช้เงินพร้อมจะขาย รวมถึงโคเพศเมียที่ถูกปลดระวาง และเกษตรกรไม่ต้องการเก็บไว้ในฝูง อาสาสมัครจะใช้รถจักรยานยนต์เป็นพาหนะในการดำเนินการสอบถามเกษตรกร จากนั้นจะนัดวันที่เกษตรกรจะนำโคไปลงแพเพื่อการขนย้ายต่อไป เกษตรกรจะต้องค้อนโคของตนเองให้เดินมารวมตัวกันใกล้กับท่าแพให้มากที่สุด หากเกษตรกรรายใดที่เลี้ยงอยู่ไกลจากจุดที่แพจอด พ่อค้าจะใช้รถกระบะไปบรรทุกโคถึงพื้นที่ที่เลี้ยงซึ่งในกรณีนี้ เกษตรกรจะถูกหักค่าขนส่ง โดยได้รับเงินค่าขายโคลดลงประมาณตัวละ 100 - 300 บาท (ขึ้นอยู่กับระยะทางในการเคลื่อนย้ายและส่วนต่างเงินในราคานี้จะเป็นของอาสาสมัคร) โดยทั่วไป การรวบรวมโคจะใช้เวลาประมาณ 2-7 วัน เมื่อโคมาถึงจุดรวบรวมพร้อมแล้วจะทำการค้อนโคลงมายังแพบรรทุก โคทุกตัวจะถูกเชือกผูกคอ มัดไว้กับรั้วของแพ เพื่อป้องกันโคต้น และ

กระโดดตกแพได้ อย่างไรก็ตาม แม้มีการผูกเชือก แต่โคสามารถลุกขึ้นหรือนอนได้ตามปกติ เมื่อครบจำนวนที่ต้องการแล้ว จึงเริ่มเคลื่อนย้ายด้วยการลากจูงด้วยเรือยนต์ในเวลากลางคืน (กลุ่มที่ 1) เพื่อให้ถึงสันเขื่อนเข้าของวันรุ่งขึ้น ส่วนกลุ่มที่ 2 ที่อยู่ใกล้กว่า จะขนย้ายมาถึงสันเขื่อนในตอนเช้าเช่นกัน การซื้อขายโคที่สันเขื่อนจะมีในช่วงเช้าเท่านั้น

พ่อค้าเหนือเขื่อนสามารถทำกำไรเพิ่มได้จากการขายโคหลายช่องทาง ได้แก่ ช่วงการลากจูง แพจากเหนือเขื่อนมายังสันเขื่อน พ่อค้าโคจะนำปลานิคต่าง ๆ ซึ่งรับซื้อจากชาวบ้านที่ทำการประมงมาขายให้กับแม่ค้าที่มารับซื้อปลาที่สันเขื่อน ในช่วงขากลับพ่อค้าโคจะซื้อฟางข้าว เกลือ ยา รักษาโรค ยาถ่ายพยาธิ และสิ่งจำเป็นที่ใช้สำหรับสัตว์ รวมถึงของใช้อุปโภค บริโภค เพื่อนำกลับไปขายยังร้านค้าที่ทำการค้าขายกันภายในหมู่บ้าน นอกจากนี้ พ่อค้าโคยังรับผู้โดยสารที่ต้องการเดินทางกลับไปยังท้องถิ่นที่เหนือเขื่อนได้อีกช่องทางหนึ่ง (ภาพที่ 3.16 และ 3.17)

หากพิจารณาพ่อค้าเหนือเขื่อน 2 กลุ่ม (ตารางที่ 3.68) ในด้านต่าง ๆ จะพบว่า ส่วนใหญ่มีการซื้อโคมาจากหลายหมู่บ้าน อายุโคประมาณ 1.5 ถึง 3 ปี น้ำหนักระหว่าง 150-200 กิโลกรัม การรวบรวมโคหมู่ที่ 1-3 จะใช้เวลาประมาณ 7 วัน และหมู่ที่ 4-5 จะใช้เวลาประมาณ 2 วัน ปริมาณโคที่มาจากหมู่ที่ 1-3 มีมากกว่าหมู่ที่ 4-5 เนื่องจากระยะทางในการขนส่งโคจากเหนือเขื่อนถึงสันเขื่อนของหมู่ 1-3 นั้น ซึ่งมีระยะทางประมาณ 90-120 กิโลเมตร ซึ่งเป็นระยะทางค่อนข้างไกล ใช้เวลาในการเดินทาง 7-9 ชั่วโมง ทำให้การขายโคแต่ละครั้งจำเป็นต้องรวบรวมโคเพื่อส่งขายจำนวนมากอย่างน้อย 25-40 ตัวต่อแพ จึงจะคุ้มกับค่าใช้จ่ายโดยเฉพาะค่าน้ำมันเชื้อเพลิง (ดีเซล) ทำให้การลากจูงแพบรรทุกโคในแต่ละครั้ง เรือยนต์ 1 ลำจะลากแพที่บรรทุกโค 1-2 แพ ในขณะที่การเดินทางจากหมู่ 4 และ 5 มายังสันเขื่อนใช้เวลาไม่เกิน 2 ชั่วโมง

เมื่อพิจารณาด้านราคาซื้อ-ขายโคพบว่า ราคาโคที่ซื้อจากหมู่ที่ 1-3 มีราคาระหว่าง 3,000-5,000 และ 6,000 บาท/ตัว คำนวณว่าราคาโคที่มาจากหมู่ที่ 4-5 มีราคาระหว่าง 4,000-5,000 บาท ตัว เนื่องจากผู้เลี้ยงในหมู่ 1-3 มีจำนวนโคแต่ละฝูงมากเมื่อถึงเวลาขาย ซึ่งเป็นฤดูแล้งจะรีบขายออกจากฝูง เพราะปริมาณอาหารหยาบตามธรรมชาติมีไม่เพียงพอ และต้องซื้อฟางเสริมให้โคกิน ซึ่งเป็นเรื่องที่เกษตรกรไม่ต้องการให้เกิดขึ้น จึงจับลูกโคหรือแม่โคปลดระวางที่คิดว่าพอเปลี่ยนเป็นเงินได้ จึงรีบขายให้กับพ่อค้าทันที โดยไม่คิดวณน้ำหนักเท่าไรที่ควรขาย หรือจะได้กำไรหรือไม่ สำหรับพ่อค้าเองจะรับซื้อทุกรูปแบบเพื่อให้ได้โคปริมาณที่มากพอสำหรับการบรรทุกให้เต็มแพในแต่ละเที่ยว และเมื่อโคถึงสันเขื่อนแล้วจะไม่มีการนำโคกลับไปยังเหนือเขื่อนอีก จะมีการต่อรองราคากับพ่อค้าสันเขื่อนที่เป็นพ่อค้าชากรบ้าง แต่พ่อค้าที่ซื้อขายกันประจำจะตกลงกันได้ง่ายกว่า และการขายโคให้กับพ่อค้าสันเขื่อนจะขายด้วยเงินสดทั้งหมด ไม่มีการขายด้วยเงินเชื่อ เนื่องจากระยะทางไกลเป็นอุปสรรคในการเก็บเงิน แต่ถ้าขายไม่หมดจะนำโคไปเก็บที่คอกบ้านเจ้าของแพเองที่อยู่ในบริเวณใต้เขื่อนหรือในตัวอำเภอ หรือบ้านญาติที่สร้างไว้เพื่อกักเก็บโคที่เหลือจากการขายและรอคนมาซื้อต่อไป

สำหรับค่าแรงงานในการด้อนโคลงแพที่พ่อค้าหมู่ที่ 1-3 สูงกว่าหมู่ที่ 4-5 เนื่องจากสภาพภูมิประเทศของหมู่ที่ 1-3 มีพื้นที่เป็นเนินลาดชัน (ภาพที่ 3.18) การด้อนโคเพื่อลงสู่แพบรรทุกเป็นเรื่องที่ทำได้ยากมาก โดยเฉพาะการด้อนโคที่ไม่ได้อยู่ในฝูงเดียวกันมาก่อน ต้องมาอยู่ในแพเดียวกันจึงจำเป็นต้องใช้แรงงานจำนวนมากเพื่อช่วยกันด้อนโคลงแพ โดยใช้เวลาน้อย เพื่อให้โคเครียดน้อยที่สุด ส่วนสภาพพื้นที่ของหมู่ที่ 4-5 นั้น เป็นที่ราบเนินดินยาวไม่มีความลาดชัน (ภาพที่ 3.19) และรถกระบะบรรทุกโคสามารถเทียบกับแพได้เลย จึงใช้เวลาในการด้อนโคลงแพน้อยมาก ลักษณะคล้ายกับการนำโคขึ้นจากแพบรรทุกจึงทำให้พ่อค้าหมู่ที่ 4-5 เสียค่าใช้จ่ายด้านแรงงานน้อยกว่าส่วนค่าใช้จ่าย ได้แก่ ค่าน้ำมันดีเซลที่พ่อค้าหมู่ที่ 1-3 มีสูงกว่าหมู่ที่ 4-5 ประมาณ 7,000-10,000 บาทต่อการลากแพบรรทุก 1 เที่ยว (ลากได้ 1-2 แพโดยไม่เสียค่าเช่าแพจึงคุ้มที่จะลากแพเพิ่มขึ้น) ส่วนกำไรต่อตัวเมื่อถัวเฉลี่ยประมาณ 500-1,000 บาท

ภาพที่ 3.15 พ่อค้าเหนือเขื่อนกลุ่มที่ 1(ซ้าย) และกลุ่มที่ 2 (ขวา)

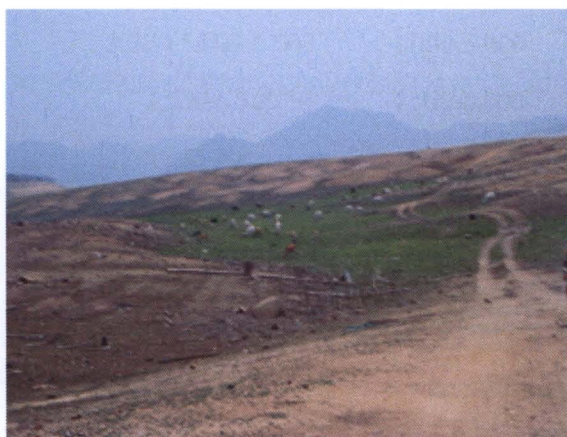
ภาพที่ 3.16 การนำปลาจากเหนือเขื่อนมาขายยังสันเขื่อน

ภาพที่ 3.17 การซื้อฟางกลับยังเหนือเขื่อน

ภาพที่ 3.18 สภาพพื้นที่เทียบแพของหมู่ที่ 3 (บ้านหินลาด)

ภาพที่ 3.19 สภาพพื้นที่เทียบแพของหมู่ที่ 4 (บ้านโสมง)

ตารางที่ 3.66 รายการที่ศึกษาและผลการศึกษาจากช่วงของพ่อค้าเหนือเขื่อน

รายการที่ศึกษา	กลุ่มที่ 1 (หมู่ 1, 2 และ 3)	กลุ่มที่ 2 (หมู่ 4 และ 5)
จำนวนแพที่บรรทุก/ครั้ง	1-2	1
จำนวนโคที่ซื้อ (ตัว/แพ)	25-30	20-25
จำนวนหมู่บ้านที่รวบรวมโค	3	1
ระยะเวลาในการรวบรวมโค (วัน)	7	2-3
ระยะทางจากเหนือเขื่อน-สันเขื่อน (กม.)	90-120	15-20
เวลาที่ใช้เดินทาง (ชม.)	7-9	1-2
น้ำหนักตัวโค (กก.)	150-200	150-200
อายุโคที่รับซื้อ (ปี)	1.5-3	2-3
ราคาซื้อโค (บาท/ตัว)	3,000-5,000-6,000	4,000-5,000
ราคาขายโค (บาท/ตัว)	3,500-6,500	4,500-6,000
จำนวนโคที่ค้ำยันท่อครั้ง (ตัว)	25-40	20-25
ค่าน้ำมัน(บาท) ¹ 200-300 ลิตรๆ ละ 35 บาท	7,000-10,000	500-1,000
ค่าฟาง(จำนวนมัด*ราคาดมัดละ 35 บาท)/แพ ²	10*35=350	10*35=350
ค่าแรงงาน(จำนวนคนนำโคลงแพ*คนละ(บาท))	4-5 * 200	2 * 200
(จำนวนคนนำโคจากแพขึ้นสู่รถบรรทุก*คนละ(บาท))	2-3 * 200	(รวมทั้งลงและขึ้น)
ค่าเช่าแพ/ครั้ง	เจ้าของแพ	2,000
กำไร/ตัว/ครั้ง	1,000	500-1,000

¹ ขึ้นอยู่กับกำลังแรงม้าของเครื่องยนต์² ยังไม่ได้รวมรายการที่ซื้อกลับไปใช้เอง

3.3.2 ช่วงที่ 2 พ่อค้าสันเขื่อน

หมายถึง พ่อค้าที่รับซื้อโคในบริเวณสันเขื่อนค่อจากพ่อค้าเหนือเขื่อน

วิธีการซื้อโค

พ่อค้ากลุ่มนี้ (ภาพที่ 3.20) เป็นคนในท้องถิ่นที่มีภูมิลำเนาในเขตอำเภอแม่พริก จังหวัดตาก และเขตอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง จะมีการซื้อโคจากพ่อค้าผู้รวบรวมโคที่สันเขื่อน (ภาพที่ 3.21-3.23) เมื่อโคมาถึงสันเขื่อนพ่อค้าสันเขื่อนจะขึ้นไปบนแพบรรทุกโคเพื่อตรวจสอบสภาพความสมบูรณ์ของโค และต่อรองราคากันบนแพ เมื่อตกลงราคากันได้จะทำการขนย้ายโคจากแพขึ้นรถบรรทุกเพื่อขนย้ายโคไปขายต่อให้กับพ่อค้าที่ซื้อเพื่อส่งขายตลาดนัด ซึ่งมาจากจังหวัดใกล้เคียง (สุโขทัย ลำปาง) บางรายซื้อแล้วนำโคไปขังไว้ที่คอกพักโคของตนเองที่อยู่ใกล้กับสันเขื่อน (ภาพที่ 3.24) ซึ่งส่วนใหญ่จะรวบรวมโคไว้ที่เขตอำเภอแม่พริก และเขตอำเภอเถิน เพื่อรอพ่อค้าที่มีการซื้อขายกันเป็นประจำมาซื้อต่อเพื่อส่งขายตลาดนัดโค-กระบือ ที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจากความต้องการซื้อของพ่อค้าที่ซื้อเพื่อส่งขายตลาดนัด มีรูปแบบที่แตกต่างกันคือ ซื้อโคเพศผู้ขนาดเล็กถึงขนาดกลางเพื่อส่งขุนต่อ ซื้อโคเพศผู้ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่เพื่อขายให้กับพ่อค้าที่ชำแหละขายเป็นเนื้อแดง รวมถึงซื้อเพื่อนำไปขายต่อที่ตลาดนัดโค-กระบือ ในจังหวัดใกล้เคียง ซึ่งได้แก่ ตลาดนัดโค-กระบือ บ้านคอนโก จังหวัดสุโขทัย ส่วนโคเพศเมียนั้นจะมีพ่อค้าที่ต้องการซื้อเพื่อนำไปชำแหละในตลาดท้องถิ่นที่มีความนิยมบริโภคของโคเพศเมียซึ่งขายได้ราคาสูง อาจกล่าวได้ว่าพ่อค้าที่ซื้อโคจากบริเวณสันเขื่อนเป็นพ่อค้าหลักที่ทำหน้าที่รวบรวมโคเพื่อจัดส่งให้กับพ่อค้าที่มีความต้องการโคแตกต่างกัน

ส่วนค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นจะเป็นฟางที่พ่อค้าต้องซื้อเก็บไว้จำนวนมาก เนื่องจากในช่วงฤดูแล้งระหว่างเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคม ไม่มีหญ้าตามธรรมชาติเพียงพอต่อความต้องการของโคที่ซื้อเก็บไว้เพื่อรอพ่อค้าจากต่างถิ่นมาซื้อ โดยทั่วไปจะใช้เวลาในการรอจำหน่าย 1-2 สัปดาห์

พ่อค้าสันเขื่อนจะซื้อโคจากพ่อค้าเหนือเขื่อนที่ตนเองเป็นลูกค้าขาประจำ ด้วยการแจ้งจำนวนโคที่ต้องการซื้อให้พ่อค้าเหนือเขื่อนทราบ โดยทั่วไปจะซื้อโคประมาณ 12-100 ตัว จากนั้นจะนำโคไปกักขังไว้ที่คอกพักโคของตนเองที่มีระยะทางจากสันเขื่อนถึงคอกพักประมาณ 60-150 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทาง 1-2 ชั่วโมง ส่วนใหญ่จะรวบรวมโคไว้ที่เขตอำเภอแม่พริก และเขตอำเภอเถิน เพื่อรอพ่อค้าขาประจำมาซื้อโคเพื่อส่งขายตลาดนัด ราคาโคที่มีการซื้อในช่วงนี้ประมาณ 3,500-5,000 บาท/ตัว และขายประมาณ 4,000-6,000 บาท/ตัว มีค่าใช้จ่าย เช่น ค่าน้ำมันดีเซลประมาณ 500-1,000 บาท ค่าฟางที่ใช้เลี้ยงโคขณะรอจำหน่าย 1-2 สัปดาห์ 600 บาท และค่าแรงงาน 2 คนในการขนย้ายโคจากสันเขื่อนถึงคอกพัก 400 บาท ถ้าไรค่อตัวเมื่อตัวเฉลี่ยประมาณ 500-1,000 บาท (ตารางที่ 3.67)

ตารางที่ 3.67 รายการที่ศึกษาและผลการศึกษาจากช่วงของพ่อค้าสันเขื่อน

รายการที่ศึกษา	ผลการศึกษา
จำนวนโคที่ซื้อ(ตัว)	12 -100
ระยะทางจากสันเขื่อน-คอกพัก(กม.)	60-150
เวลาที่ใช้เดินทาง(ชม.)	1-2
ราคาซื้อโค (บาท/ตัว)	3,500-5,000
ราคาขายโค (บาท/ตัว)	4,000-6,000
ค่าน้ำมัน(บาท)	500-1,000
ค่าฟาง (จำนวนมัด*ราคาดัดละ 30 บาท)	$20 \times 30 = 600$
ค่าแรงงาน(คน/บาท)	$2 \times 200 = 400$
กำไร/ตัว/ครั้ง	500-1,000

หมายเหตุ ค่าจ้างเหมารถขนส่ง 2,000 บาท/คัน (กรณีที่ปริมาณ โคมีมาก)

นายพร มาหล้า

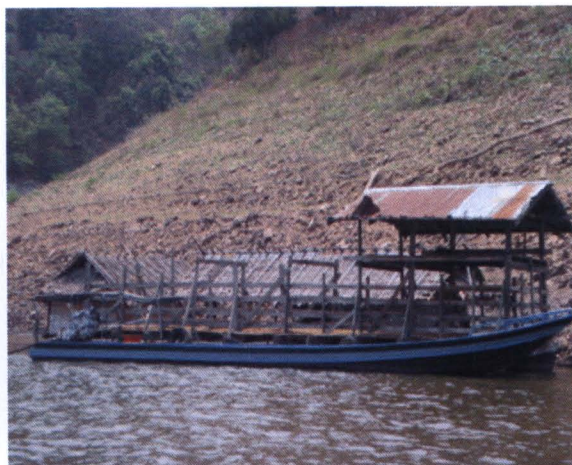

นายกร้วย สิงห์ตา

นายเพลิน สิงห์ตา

ภาพที่ 3.20 พ่อค้าสันเขื่อน

ภาพที่ 3.21 แพบรรทุกที่มีเรือยนต์สำหรับลากจูงโคมิชีวิตออกจากเหนือเขื่อนมายังสันเขื่อนภูมิพล

ภาพที่ 3.22 รถบรรทุกโคที่ลงไปรับโคลงจากแพ

ภาพที่ 3.23 การเคลื่อนย้ายโคจากแพขึ้นสู่รถบรรทุกบริเวณสันเขื่อนภูมิพล

ภาพที่ 3.24 บริเวณคอกพักโคของพ่อค้าสันเขื่อนเพื่อรอการจำหน่าย

3.3.3 ช่วงที่ 3 พ่อค้าส่งตลาดนัด

หมายถึง พ่อค้าที่ซื้อโคค้อจากพ่อค้าสันเขื่อนเพื่อนำไปขายต่อในตลาดนัดโค-กระบือในจังหวัดต่าง ๆ (ภาพที่ 3.25)

วิธีการซื้อโค

พ่อค้าตลาดนัดจากจังหวัด สุโขทัย ลำปาง มีความต้องการโคจำนวนมากเพื่อส่งต่อไปกับพ่อค้าที่ซื้อขายกันเป็นประจำ พ่อค้าจะทำการซื้อโคทุกสายพันธุ์ กระบือ ทั้งเพศผู้และเพศเมียตามที่มีลูกค้าต้องการจากนั้นจะนำโค กระบือ ไปที่ตลาดนัดเพื่อส่งให้กับลูกค้าที่ทำการตกลงราคากันแล้วด้วยการนำรถที่บรรทุกโคมาหันท้ายรถชนกันแล้วเคลื่อนย้ายโคจากรถคันหนึ่งไปยังรถอีกคันหนึ่ง (ภาพที่ 3.26) โคบางส่วนผู้ขายต้องนำเสนอโคตนเองว่าได้อย่างไร และมีการต่อรองกับลูกค้าแต่ละแบบ เช่น เกษตรกรบางรายจะซื้อโคเพศผู้ประมาณ 5-6 ตัวให้พอดีกับรถกระบะบรรทุกโค เพื่อไปขุนต่อในบริเวณที่อยู่ใกล้กับตลาดนัด เมื่อโคที่เลี้ยงโตพร้อมขายก็จะนำมาขายที่ตลาดนัดอีกครั้งหนึ่ง แม้จะได้กำไรต่อตัวเล็กน้อยก็ตาม แต่พ่อค้าที่ซื้อโคบางรายที่มีความต้องการเฉพาะ โคเพศเมียหรือกระบืออย่างเดียวก็มี จะเห็นได้ว่าพ่อค้าที่ทำการค้าในตลาดนัดนี้จะมีลูกค้าหลายแบบ ส่วนใหญ่โคพื้นเมืองจะทำการขายได้เร็วที่สุด

จากการที่เข้าไปสัมภาษณ์ในกรณีพ่อค้าที่ซื้อโคพื้นเมืองเพื่อนำมาขายจำนวนมาก ดังตารางที่ 3.68 พบว่า จำนวนที่มีการซื้อจากคอกพักของพ่อค้าสันเขื่อนขั้นต่ำ 12 ตัว และสูงสุด 100 ตัว เนื่องจากไปซื้อแหล่งเดียวสามารถได้โคตามความต้องการ ซึ่งระยะทางในการขนส่งขึ้นอยู่กับคอกพักโคของคนอยู่จังหวัดใด โดยทั่วไปจากคอกพักโคที่อำเภอแม่พริก-คอกพักโคในจังหวัดสุโขทัยมีระยะทางประมาณ 60-80 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทาง 1-2 ชั่วโมง ส่วนพ่อค้าที่มาจากอำเภองาว จังหวัดลำปาง มีระยะทางประมาณ 250 กิโลเมตร จะใช้เวลาเดินทาง 4 ชั่วโมง ส่วนราคาโคที่ซื้อจากพ่อค้าสันเขื่อนประมาณ 5,000-7,000 บาทต่อตัว ส่วนราคาขายจะอยู่ระหว่าง 6,000-8,000 บาทต่อตัว ขึ้นอยู่กับจำนวนโค ถ้ามีลูกค้าซื้อโคในปริมาณมากพ่อค้าตลาดนัดก็จะลดราคาให้ตามสมควร นอกจากนี้ ยังมีพ่อค้าจากจังหวัดกาญจนบุรี จากภาคอีสาน และภาคใต้ทั้งจากจังหวัดสงขลา และปัตตานีมาซื้อโคเหนือเขื่อนจากตลาดนัดโค-กระบือนี้ เพื่อส่งไปจำหน่ายต่ออีกด้วย

ส่วนค่าใช้จ่ายจะเป็นน้ำมันที่อยู่ระหว่าง 1,500-2,000 บาทต่อเที่ยว รวมถึงค่าฟางที่ต้องใช้เลี้ยงโคบางส่วนประมาณ 600 - 1,200 บาท แต่พ่อค้ากลุ่มนี้จะต้องเสียค่าตัว ไปผ่าน (ใบเคลื่อนย้ายสัตว์) ขึ้นอยู่กับจำนวนโคที่ทำการเคลื่อนย้าย ส่วนกำไร/ตัว/ครั้งประมาณ 800-1,000 บาทต่อตัว และยังพบว่าพ่อค้าจากอำเภองาว จังหวัดลำปางที่มีโรงฆ่าเอง (ภาพที่ 3.27) ที่ใช้งบประมาณในการสร้าง 10,000 บาท และได้รับอนุญาตจากกรมปศุสัตว์ ทำการชำแหละโคขายเองวันละ 1 ตัว ขายเป็นเนื้อแดงกิโลกรัมละ 120 บาท เนื้อรวมกิโลกรัมละ 85-90 บาท เครื่องในกิโลกรัมละ 100 บาท และ เนื้อแดงรวมกับเครื่องในกิโลกรัมละ 120 บาท ส่วนหนังจะขาย กิโลกรัมละ 18 บาท (น้ำหนักหนัง 20 กิโลกรัมขึ้นไป) และรวมจนครบ

100 ฟืน จึงจะขายให้กับพ่อค้าหนังที่ซื้อกันเป็นประจำ ซึ่งจะได้กำไรเพิ่มตัวละประมาณ 1,500-2,000 บาทต่อตัว

ภาพที่ 3.25 กลุ่มพ่อค้าตลาดนัดที่ซื้อโคจากพ่อค้าสันเขื่อนเพื่อส่งขายตลาดนัด

ภาพที่ 3.26 การเคลื่อนย้ายโคจากรถคันหนึ่งไปยังรถอีกคันหนึ่ง

ภาพที่ 3.27 สภาพโรงฆ่าและจุดจำหน่ายเนื้อโคของพ่อค้าท้องถิ่น

ตารางที่ 3.68 รายการที่ศึกษาและผลการศึกษาจากช่วงของพ่อค้าตลาดนัด

รายการที่ศึกษา	ผลการศึกษา
จำนวนโคที่ซื้อ(ตัว)	12 -100
ระยะทางจากพ่อค้าสันเขื่อน-คอกพักตนเอง-ตลาดนัด (กม.)	60-250
เวลาที่ใช้เดินทาง(ชม.)	1-4
ราคาซื้อโค (บาท/ตัว)	5,000-7,000/ 250 กก
ราคาขายโค (บาท/ตัว)	6,000-8,000
ค่าน้ำมัน(บาท/ครั้ง)	1,500-2,000
ค่าฟาง (จำนวนมัด*ราคาดั้งละ 30 บาท)	20-40*30 =600-1,200
ค่าแรงงาน(คน/บาท/วัน)	2/200-300 =400-600
ค่าตัว (บาท/ ตัว)	20
ค่าใบผ่าน (บาท/ครั้ง)	200
กำไร/ตัว/ครั้ง (บาท)	800-1,000

3.3.4 ช่วงที่ 4 พ่อค้าปลายทาง

หมายถึง พ่อค้าช่วงสุดท้ายของการสำรวจและติดตามการขนย้ายโคเหนือเขื่อน โดยพ่อค้ากลุ่มนี้ จะทำการซื้อโคจากพ่อค้าตลาดนัด เพื่อนำไปขายต่อในจังหวัดต่าง ๆ (ภาพที่ 3.28)

วิธีการซื้อโค

เมื่อพ่อค้าปลายทาง ซึ่งจะซื้อโคจากตลาดนัดแถบภาคเหนือ ไปส่งขายตลาดนัดโค-กระบือ ในจังหวัดต่าง ๆ จากนั้น พ่อค้าและแม่ค้าเนื้อโครายย่อย จะมารับซื้อโคที่ตลาดนัด เพื่อนำไปชำแหละเนื้อขายในตลาดตามท้องถิ่นของคน พ่อค้าและแม่ค้ารายย่อยเหล่านี้จะซื้อ โคจากพ่อค้าปลายทางเป็นจำนวนมาก หากพ่อค้าปลายทางขายโคไม่หมด ก็จะปล่อยโคไว้ในคอกประมาณ 2-3 วันเพื่อรอขายในตลาดนัดครั้งต่อไป พ่อค้าปลายทางบางรายที่มีโรงฆ่าโคเล็ก ๆ ภายในบ้านจะชำแหละโคที่บ้านของตนเอง เพื่อขายเนื้อให้กับลูกค้าบริเวณใกล้เคียงกับบ้านพัก โดยฆ่าและชำแหละโคอย่างน้อย 1-2 ตัวต่อวัน ที่ต้องทำเช่นนี้ เนื่องจากไม่ต้องการมีภาระที่ต้องเลี้ยงดูโคมีชีวิตที่เหลือจากการขายในตลาด ซึ่งการชำแหละโคเพื่อขายเป็นเนื้อแดงนี้ พ่อค้าปลายทางให้ข้อมูลว่าสามารถทำกำไรได้ดีกว่าการขายโคมีชีวิต เพราะสามารถขายเนื้อรวมกับเครื่องในราคา กิโลกรัมละ 140 บาท

จากการสัมภาษณ์พ่อค้าส่งตลาดนัด พบว่า มีพ่อค้าปลายทางจากหลายแห่งมาซื้อโคเหนือเขื่อน ดังที่ได้เคยกล่าวมาแล้ว (3.3.3 ช่วงพ่อค้าส่งตลาดนัด) ในงานวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยได้พบและสัมภาษณ์พ่อค้าปลายทาง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ซื้อโคเพื่อนำไปยังภาคอีสานได้แก่ จังหวัดหนองคาย

และยโสธร และกลุ่มที่ซื้อโคเพื่อนำไปยังภาคใต้ได้แก่ จังหวัดปัตตานี สิ่งที่น่าสนใจพ่อค้าปลายทางอีกประการหนึ่ง คือ การซื้อโคเพศเมียจะมีราคาถูกกว่าโคเพศผู้ตัวละประมาณ 1,500 บาทต่อตัว พ่อค้าจากภาคอีสานจะซื้อโคไปขายเพื่อชำแหละ โดยเฉพาะโคเพศเมียจะขายได้มากกว่า เพราะจากการสัมภาษณ์พบว่า 90 เปอร์เซนต์จะนำโคเพศเมีย และ 10 เปอร์เซนต์เป็นโคเพศผู้ เนื่องจากผู้บริโภคมีความนิยมกินรอกของโคเพศเมียมากทำให้มีการสั่งซื้อโคเพศเมียไปจำหน่ายเพื่อชำแหละเป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นเรื่องน่าวิตกว่าในอนาคตจะไม่เหลือแม่โคไว้ขยายพันธุ์ต่อไป

พ่อค้าที่มาจากภาคอีสานขนส่งโคด้วยระยะทางจากตลาดนัดถึงปลายทางประมาณ 500 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทาง 8 ชั่วโมง ราคาโคที่ซื้อจากพ่อค้าตลาดนัดประมาณ 3,000-5,500 บาทต่อตัว ส่วนราคาขายจะอยู่ระหว่าง 3,700-6,500 บาทต่อตัว ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง 3,400 บาท ค่าฟาง 300 บาท ค่าแรงงาน 600 บาท ได้กำไรประมาณ 700 -1,000 บาทต่อตัว เนื่องจากเป็นโคเพศเมีย

ส่วนพ่อค้าที่มาจากจังหวัดปัตตานี มีการซื้อครั้งละ 60-80 ตัว ด้วยระยะทางจากตลาดนัดหรือเริ่มจาก อำเภอฉวาง จังหวัดลำปางเป็นที่รวบรวมโค ไปยังจังหวัดปัตตานีประมาณ 1,800 กิโลเมตร จะใช้เวลาเดินทาง 18 ชั่วโมง ราคาโคที่พ่อค้าปลายทางซื้อจากพ่อค้าตลาดนัดประมาณ 6,000-8,000 บาทต่อตัว ส่วนราคาขายจะอยู่ระหว่าง 7,000-10,500 บาทต่อตัว บางส่วนนำไปขุนนาน 2-3 เดือนโดยปล่อยในแปลงหญ้าที่ปลูกด้วยแพงโกล่าและเนเปียร์ แล้วขายโคมีชีวิตด้วยการชั่งน้ำหนักกิโลกรัมละ 42 บาทหรือมากกว่า ส่วนค่าน้ำมันเชื้อเพลิงประมาณ 10,000 บาท ค่าฟางประมาณ 1,000 บาท ค่าแรงงานประมาณ 1,000 บาท ได้กำไรประมาณ 1,000-2,500 บาทต่อตัว (ในโคพื้นเมือง) ดังแสดงไว้ในตารางที่ 3.69

ภาพที่ 3.28 พ่อค้าปลายทาง

ภาพที่ 3.29 สภาพการต่อรองราคาซื้อขายโคของผู้ขาย(ชาย) กับผู้ซื้อ(ชาว)
ภายในตลาดคอนโก จังหวัดสุโขทัย

ตารางที่ 3.69 รายการที่ศึกษาและผลการศึกษาจากช่วงของพ่อค้าปลายทาง

รายการที่ศึกษา		ผลการศึกษา
จำนวนโคที่ซื้อ (ตัว)		40
ระยะทางจากตลาดนัด-จุดหมายปลายทาง (กม.)		500-1.800
เวลาที่ใช้เดินทาง (ชม.)		8-20
ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง (บาท)		3,400-10,000
ค่าฟาง (บาท)		1,000
ค่าแรงงาน (บาท)		1,000
ราคาซื้อโค (บาท/ตัว/น้ำหนักตัว 250 กก.)	*6,000-8,000	(**3,000-5,500)
ราคาขายโค (บาท/ตัว)	*7,000-10,500	(**3,700-6,500)
กำไร/ตัว/ครั้ง (บาท)	*1,000-2,500	(**700 -1,000)

หมายเหตุ * เพศผู้ กรณีที่มีการขายตามน้ำหนักกิโลกรัมละ 42 บาท (ในเขตภาคใต้)

** เพศเมีย มีราคาสูงกว่าเพศผู้ตัวละ 1,000-1,500 บาท (ในเขตภาคอีสาน)

จากที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปเป็นแผนผังได้ดังภาพที่ 3.30

1.พ่อค้าเหนือเขื่อน

รวบรวมโคจากเกษตรกรจากเหนือเขื่อนภูมิพล
กลุ่ม 1.บ้านอุมวบ (หมู่1) บ้านนาไฮ (หมู่2) และบ้านหินลาด (หมู่3)
กลุ่ม 2. บ้านโสมง (หมู่4) และบ้านสันป่าปวย (หมู่5)

ราคาซื้อ 3,000-6,000 บาท ราคาขาย 3,500-6,500 บาท

2.พ่อค้าสันเขื่อน

มีคอกพักโค - ซื้อ โคจากพ่อค้าผู้รวบรวมโค
- ขายโคให้กับพ่อค้าที่ส่ง โคขายตลาดนัดท้องถิ่น
- ขายโคให้กับพ่อค้าที่ส่ง โคขายตลาดนัดแถบจังหวัดสุโขทัย ลำปาง
- ขายโคให้กับพ่อค้าที่ต้องการเฉพาะ โคพื้นเมืองเพื่อส่งขายต่อไปยัง
ต่างจังหวัด ได้แก่ พะเยา เชียงราย

ราคาซื้อ 3,500-5,000 บาท ราคาขาย 4,000-6,000 บาท

3.พ่อค้าขายส่งตลาดนัด

มีคอกพักโค - ซื้อ โคจากพ่อค้าสันเขื่อน
- จำหน่ายเอง ขายให้กับพ่อค้าแถบจังหวัดปัตตานี ส่งขาย
ให้กับพ่อค้าแถบอำเภอเชียงแสนเพื่อส่งต่อไปยังประเทศลาว
- ขายโคให้กับพ่อค้าที่ต้องการเฉพาะ โคพื้นเมืองเพสเมียเพื่อส่งขาย
ต่อไปยังต่างจังหวัดแถบภาคอีสาน ได้แก่ หนองคาย อุดรธานี และจำหน่าย
เอง

ราคาซื้อ 5,000-7,000 บาท ราคาขาย 6,000-8,000 บาท

4.พ่อค้าปลายทาง

- ซื้อโคจากพ่อค้าตลาดนัดแถบภาคเหนือ
- เป็นเจ้าของตลาดนัดและมีโรงชำแหละ โคขนาดเล็ก
- พ่อค้าจากจังหวัดปัตตานี จะชำแหละขายเอง และเก็บไว้ขุนต่อให้
อ้วนเพื่อขายต่อรวมถึงส่งขายต่อไปยังประเทศมาเลเซีย(เพสผู้)*
- พ่อค้าทางภาคอีสานที่เป็นเจ้าของตลาดนัดจะขายให้กับพ่อค้าที่
ซื้อโคเพื่อชำแหละขายในท้องถิ่นนั้นๆหรือเจ้าของตลาดนัดชำแหละขายเอง
(เพสเมีย)**

*ราคาซื้อ 6,000-8,000บาท *ราคาขาย 7,000-10,500บาท
**ราคาซื้อ 3,000-5,500 บาท **ราคาขาย 3,700-6,500 บาท

ภาพที่ 3. 30 แผนภาพแสดงส่วนต่างราคาซื้อ-ขายโคพื้นเมืองจากเหนือเขื่อนภูมิพลถึงตลาดปลายทาง

3.4 แนวทางการแก้ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการเลี้ยงโคเนื้อของเกษตรกร

จากการสัมภาษณ์และสำรวจระบบการเลี้ยงโคพื้นเมืองของเกษตรกรในพื้นที่เหนือภูมิพล ตำบลบ้านนา อ.สามเงา ซึ่งประกอบไปด้วย 5 หมู่บ้านนั้น พบว่า

1. เกษตรกรผู้เลี้ยงโคพื้นเมืองทุกหมู่บ้านจะประสบปัญหาและอุปสรรคหลักอย่างเดียวกัน คือ การขาดแคลนอาหารสำหรับเลี้ยงโคในหน้าแล้ง คือ เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนจนถึงเดือนพฤษภาคม ของทุกปี หรือในช่วงของฤดูหนาวจนถึงสิ้นสุดฤดูร้อน โดยในช่วงนี้ อาหารธรรมชาติในป่าและบนภูเขา เกาะแก่งต่าง ๆ ขาดแคลน โคของเกษตรกรบางรายจะเดินกลับมายังหมู่บ้านเพื่อเข้าคอกของ ตนเองในหมู่บ้าน แต่โคของเกษตรกรบางรายที่อยู่ห่างไกลมาก และปล่อยไว้ตามเกาะแก่งที่ห่างไกล จากที่พักอาศัยมากนั้น ไม่สามารถข้ามน้ำและเดินกลับมายังหมู่บ้านได้ เกษตรกรกลุ่มนี้จะสร้างคอกเล็ก ๆ ไว้ใกล้กับที่หากิน เพื่อใช้ในการไล่ต้อนโคเข้ามาในคอก เพื่อทำกิจกรรมบางอย่าง เช่น สำหรับการให้ ยาแก่โคที่ป่วย หรือให้แม่โคไว้คลอดลูก เป็นต้น ในการแก้ปัญหาคาดแคลนอาหารในหน้าแล้ง เกษตรกรจะนำฟางที่ตนเองเก็บไว้จากทำนาข้าวมาให้โคกิน หรือบางรายที่มีฝูงโคขนาดเล็ก จะตัดใบไม้ เช่น ใบขนุน ใบกระถิน หรือหญ้าต่าง ๆ ทั้งหมดที่มีอยู่ในธรรมชาติและที่ตนเองปลูกขึ้นมาโดยการ สนับสนุนเมล็ดพันธุ์หญ้าจากเจ้าหน้าที่ของกรมปศุสัตว์ให้กิน เช่น หญ้าลูซี่ เป็นต้น ส่วนรายที่มีโคฝูง ขนาดกลางและฝูงใหญ่นั้น เกษตรกรจะซื้อฟางข้าวจากพ่อค้าที่นำฟางจาก จ. สุโขทัย มาให้สัตว์กิน ซึ่ง ต้องเสียค่าใช้จ่ายประมาณฟ่อนละ 50-70 บาท ขึ้นอยู่กับระยะทางที่ขนส่งไป กล่าวคือ ในหมู่ 4-5 ราคา ฟางจะถูกกว่าหมู่ 1 2 และ 3 และเกษตรกรบางรายไม่ได้มีฟางให้สัตว์ ในช่วงนี้โคจะผอมและมีบางตัว ขาดอาหารจนตาย การให้โคกินฟางข้าว จะเป็นการให้ตรง ๆ โดยไม่มีการเพิ่มยูเรียหรือผ่านกรรมวิธีที่ เพิ่มคุณค่าทางโภชนาการให้กับฟางก่อน จากการสัมภาษณ์ พบว่า เกษตรกรได้ใช้เงินจ่ายไปกับการซื้อฟาง มากที่สุด แต่ก็ยังไม่เพียงพอสำหรับโค เนื่องจากหน้าแล้งกินเวลานาน

ดังนั้น แนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในข้อนี้ คือ ให้ความรู้กับเกษตรกรในเรื่องการปลูก หญ้าในพื้นที่ของตนในช่วงฤดูฝนให้เพิ่มมากขึ้น เพื่อเก็บไว้ใช้ในหน้าแล้ง เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์อำเภอควร ส่งเสริมและจัดให้มีการอบรมแก่เกษตรกรให้รู้จักปลูกหญ้า ทำหญ้าแห้งหรือหญ้าหมัก หรือฟางหมัก เพื่อใช้เลี้ยงสัตว์ในช่วงหน้าแล้ง และเป็นการลดต้นทุนในการซื้อฟาง หรือศึกษาพันธุ์พืชอาหารสัตว์ที่ เหมาะสมกับพื้นที่นี้ และส่งเสริมให้มีการปลูกให้มากขึ้น

2. ปัญหาด้านการป้องกันโรคและการถ่ายพยาธิ เกษตรกรผู้เลี้ยงโคทุกหมู่บ้านเกินกว่าครึ่งหนึ่ง ที่บอกว่า ไม่มีการป้องกันโรคให้แก่โคโดยการฉีดวัคซีน และไม่มีการถ่ายพยาธิให้โค เนื่องจากการ เลี้ยงโคแบบปล่อยให้หากินตามธรรมชาติ ไม่สามารถจับหรือบังคับโคเพื่อทำวัคซีนและถ่ายพยาธิได้ ด้วยเหตุนี้ ทำให้เกษตรกรต้องสูญเสียโคในแต่ละปีจากการที่โคป่วยเป็นโรค ไข้หวัด ท้องเสีย ท้องอืด หรือป่วยโดยไม่รู้สาเหตุเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ เกษตรกรบางรายไม่มีความรู้ในเรื่องดังกล่าว และ ในเรื่องการไ้ยา ส่วนใหญ่แล้ว หากพบว่าโคของตนเองป่วย เกษตรกรก็จะฉีดยาบำรุง ซึ่งจะเป็น oxytetracycline เท่านั้น เนื่องจากใช้ง่าย และราคาไม่แพง

ปัญหาในการทำการวัคซีนเพื่อป้องกันโรคไข้นั้น เทำที่ได้ทำการสัมภาษณ์สัตวแพทย์ ผู้รับผิดชอบพื้นที่ พบว่า กรมปศุสัตว์ได้เคยใช้วัคซีนที่ฉีดแล้วสามารถคุ้มครองได้นาน แต่วัคซีนดังกล่าวใช้ได้ผลไม่ดีเท่าที่ควร จึงไม่ได้มีการทำวัคซีนให้แก่เกษตรกรอีก ดังนั้น แนวทางปฏิบัติเพื่อให้สัตว์ทุกตัวได้รับวัคซีน คือ ปศุสัตว์ตำบลควรต้องมีอาสาสมัครประจำหมู่บ้านซึ่งอาจเป็นลูก-หลานของเกษตรกรที่เลี้ยงโค หรืออาจเป็นตัวเกษตรกรเอง ที่ได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการดูแลด้านสุขภาพของสัตว์เบื้องต้นเป็นอย่างดี หรืออาสาสมัครที่จบการศึกษาทางด้านสัตวรักษ์ ที่พร้อมจะให้ความช่วยเหลือและบริการแก่เกษตรกรผู้เลี้ยงโคในแต่ละหมู่บ้าน และอาจจัดให้อาสาสมัครเหล่านี้ ได้พบกับปศุสัตว์ตำบล/อำเภอ/จังหวัด เพื่อทราบนโยบายต่าง ๆ หรือข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ เพื่อนำไปบอกเล่าให้แก่เกษตรกรในหมู่บ้านได้รับทราบ หรือนำปัญหาของเกษตรกรในหมู่บ้านมาให้ปศุสัตว์ได้พิจารณาหาทางแก้ไขหรือให้ข้อเสนอแนะและความช่วยเหลือได้อย่างเหมาะสม ซึ่งอาจจะจัดทำวัคซีนให้แก่สัตว์ในช่วงที่สัตว์ลงมาจากภูเขา หรือในช่วงหน้าแล้งเป็นต้น

3. ปัญหาเรื่องโคของเกษตรกรมีขนาดตัวเล็กลงจากเดิมมาก แนวทางแก้ไขในระยะแรก คือ การหาพ่อพันธุ์ใหม่เข้ามา หรือการแลกเปลี่ยนพ่อโค แนวทางระยะยาว คือ ควรศึกษาความสัมพันธ์ทางเครือญาติของโคพื้นเมืองในทุกหมู่บ้าน เพื่อนำมาพิจารณาในการใช้พ่อพันธุ์ผสม

4. ปัญหาเรื่องการขายโคเพศเมียอู้มท้องของเกษตรกร ซึ่งเกิดเนื่องจาก

1) เกษตรกรต้องการใช้เงิน เมื่อไม่มีโคเพศผู้ในฝูงที่โคพอที่จะขายได้ จึงต้องขายโคเพศเมีย โดยที่ไม่ทราบว่ากำลังอู้มท้อง

2) เนื่องจากโคเพศผู้ที่พ่อค้ารับซื้อนั้น มีจำนวนไม่เพียงพอ จึงรับซื้อโคเพศเมียด้วย เพื่อให้ได้จำนวนโคเต็มแพที่บรรทุก จึงจะคุ้มทุนในการขนส่งแต่ละครั้ง และราคาโคเพศเมียมีชีวิตจะต่ำกว่าโคเพศผู้ พ่อค้าสามารถถดราคาโคของเกษตรกรได้ เมื่อชำแหละเป็นเนื้อแล้ว ราคาเนื้อโคเพศเมียและเพศผู้เท่ากัน ทำให้ได้กำไรจากเนื้อโคเพศเมียมากกว่าจากเนื้อโคเพศผู้

3) ความต้องการบริโภคมคลูก รก และลูกโคมีมากขึ้น ซึ่งพ่อค้าเนื้อโคเพศเมียสามารถได้กำไรในส่วนนี้เพิ่มขึ้น กล่าวคือ หากพบว่า มีลูกโคอยู่ในท้องแม่ที่ถูกฆ่า นั้น พ่อค้าจะได้เงินจากการขายลูกโคอีก ประมาณ 140 บาทต่อกิโลกรัม (โดยประมาณแล้วลูกโคในท้องมีน้ำหนัก 3-4 กิโลกรัม)

4) เนื้อโคพื้นเมืองเพศเมียจะนุ่มกว่าเนื้อโคพื้นเมืองเพศผู้ ทำให้เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคประการหนึ่ง ดังนั้น แนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ก่อนที่จะขาดแคลนโคพื้นเมือง คือ

4.1) ต้องมีกฎหมายออกมาบังคับใช้กับโรงฆ่าและชำแหละโคไม่ให้ฆ่าโคเพศเมียอู้มท้อง

4.2) เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ ควรให้ความรู้แก่เกษตรกรในการตรวจสอบลักษณะภายนอกของโคอู้มท้อง และให้ความรู้แก่เกษตรกรถึงผลเสียของการขายโคเพศเมียอู้มท้อง